

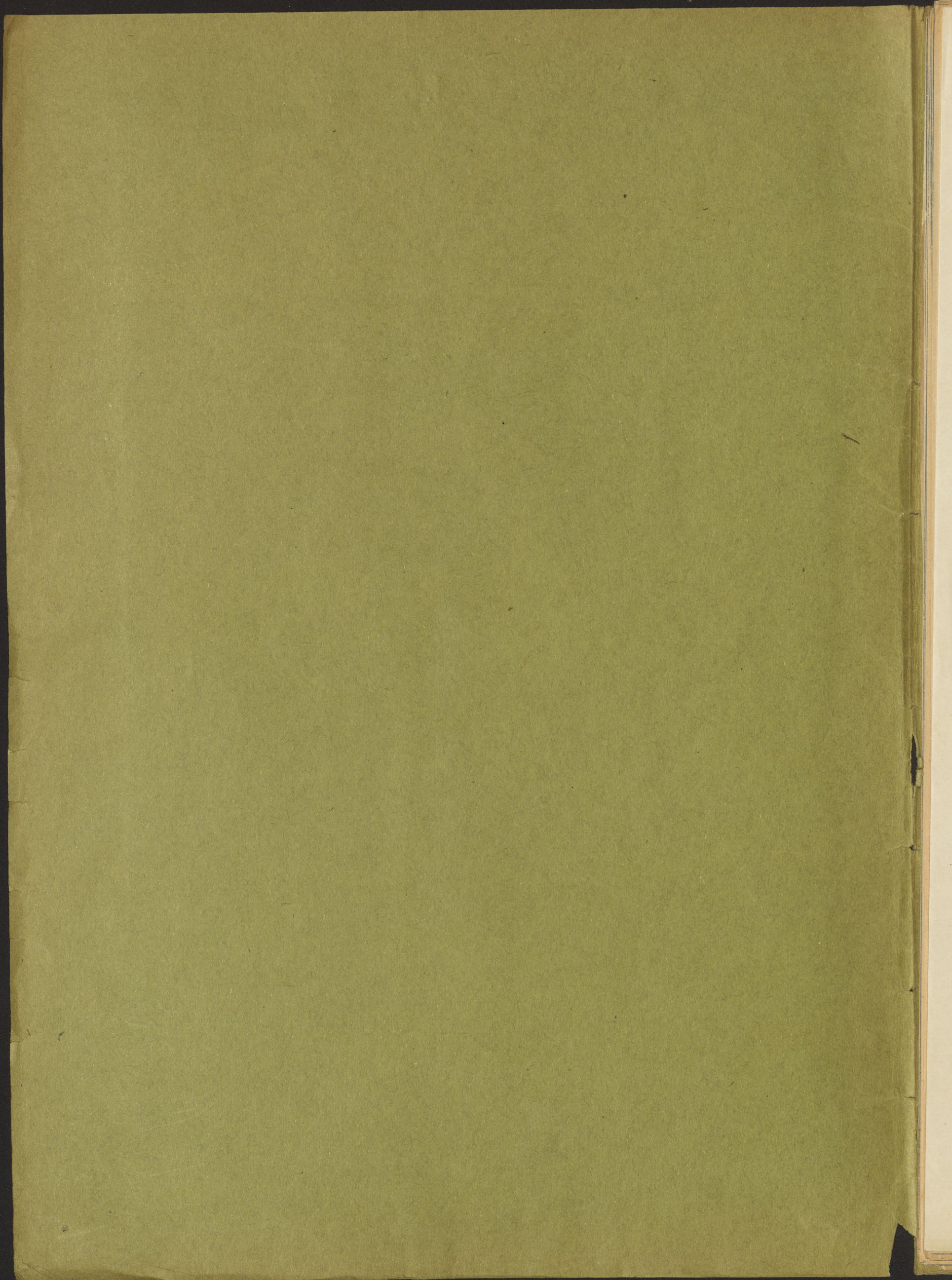
Narodne vezenine na Kranjskem.

Zbral Albert Sič.

V Ljubljani 1918.

Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

K prvemu delu.

Narodne vezenine na Kranjskem.

Zbral Albert Sič.

Prvi del:

Vezenine z Gorenjskega.

SLOVENSKI
ETNOGRAFSKI MUZEJ
LJUBLJANA

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

KV E.01
20/1

020220199

COBISS ◦

V Ljubljani 1918.

Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

K prvemu delu.

Prvi del obsega vezenine na Gorenjskem. Tem vezeninam je večina motivov posnetih iz rastlinstva in le nekaj iz živalstva; nahajajo pa se tudi geometrijske oblike. Iz rastlinstva je bil gorenjskim narodnim veziljam najljubši motiv nagelj, saj so ga negovale s posebnim veseljem in ga negujejo še dandanes. Malo je gorenjskih hiš, katerih oken in hodnikov bi ne krasila ta priljubljena narodna cvetka, ki jo pogosto omenja tudi naša narodna pesem. Uporabljale pa so za motiv svojim vezeninam tudi cvetje raznih drugih cvetic, potem praprot, žitno klasje, grozdje i. dr.

Poleg nageljna jim je bilo najbolj priljubljeno srce, ki je posnetek peščiča, čez muho in pecelj razpolovljenega jabolka. Srce vidimo upodobljeno ne le na vezeninah, marveč tudi naslikano, vžgano ali vrezano na pohištvu, na raznih posodah, na orodju, na deskah hišnega pročelja in hodnika i. dr.

Iz verske vneme so vezle naše prednice prav rade „Srce Jezusovo* in Marijino“, prebodeno s sulicami in ovenčano s krono, podobno ročaju. Ta motiv je stiliziran v raznih premenah. Srce so skrčile, krone in sulice pa so naše narodne vezilje preobraževale v cvetke in druge oblike (primerjaj vzorce št. 93, 80, 64, 34, 74, 48, 82; 71, 35, 56, 38, 58, 98 [stiliziran viseči nagelj]). Iz praprotnih listov (vzorca št. 27, 65) so napravile mreže (glej vzorce št. 1, 78, 115, 36). Sploh so prvotne enostavne motive sčasoma izpreminjale v najraznovrstnejše, bogatejše, a to vedno z občudovanja vrednim okusom. Raznovrstnih oblik in premen je torej v izobilju.

Poleg „Srca Jezusovega in Marijinega“ so naše vezilje rade vezle monogram Jezusov ali sam (glej št. 111) ali združen z imenom Marijinim. Teh zadnjih je največ na prtičih, katerih risbe so zbrane v četrtem delu te zbirke. Ti obliki se vidita pri vezeninah sredi prtov in prtičev, ki so bili namenjeni ali za cerkveno uporabo ali pa, da so z njimi pri krstu pokrivali novorojenčka ali pregrinjali mize in jerbaze o Veliki noči, o Božiču in pri drugih slovesnih prilikah.

Iz živalstva je povzetih manj motivov; največ je ptičev (glej vzorce 97, 20, 28, 60, 114). Zanimiv je vzorec št. 32, na katerem vidimo ob levi in desni cvetke prav naivno upodobljeno kokoš, ki leže jajca.

Vzorci na gorenjskih vezeninah so izvedeni povečini v križastem vbodu. Da pa je bilo vezenje gostejše, so uporabljale poleg križastega vboda kitasti in četverokotni (dunajski) vbod.** Le nekaj vzorcev je vezanih z enakostranično tehniko (Holbein, — vzorec št. 80).

Vezenji so ti vzorci na domačem platnu z domačim sukancem, potem pa tudi z volno in bombažem, nekaj jih je izvršenih tudi s svilo. Barva vezivu je vobče črna ali pa rdeča in modra; le pri nekaterih vzorcih je vezivo tudi druge barve: zeleno, višnjevo in rjavo.***

Vzorci prvega dela dobimo na rjuhah, prevlakah za blazine, na namiznih prtih in prtičih, na brisalkah in rokavcih. Uporabljeni so prav dekorativno. Prevlake so glede velikosti dvojne vrste: majhne, skoro štirioglate in velike, dolge. Pri dolgih prevlakah za blazine je uporaba vzorcev značilna: poleg srednje bordure sta še po dve stranski in obrobni borduri. Vse bordure pa so ob straneh okrašene z „drevesci“ (slika št. 10, 12, 13, 21, 22, 23, 37, 39, 40, 41, 46, 49, 73, 86, 89, 95, 106, 107, 108), s srcem (št. 61, 91 in zgoraj navedenimi — 93 do 98) ali s kako drugo obliko (št. 5, 14, 15, 47, 99, 100, 101, 112, 119).

Razvrstitev vezenin na perilu vidimo na sledečih slikah.

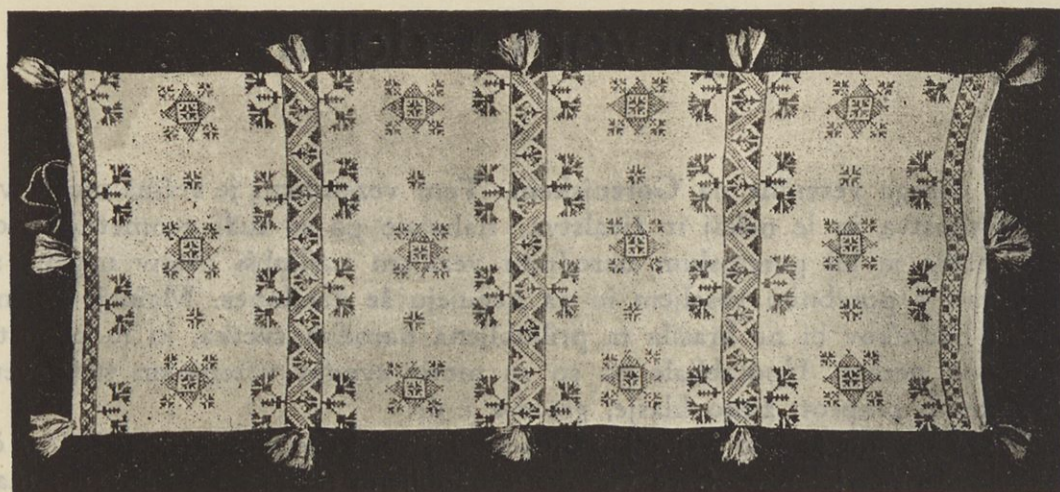
* Monogram Jezusov se ne nahaja le na vezeninah, temveč vidimo ga tudi kot varstvo proti nesreči narisanega ali vrezanega na pohištvu, zlasti na skrinjah, na vratih, na vinskih posodah i. dr. Pišejo in vrezavajo ga še dandanes, ne da bi vedeli kaj pravzaprav pomenijo na tem monogramu črke *IHS*. V boljše umevanje pomena teh črk navajam tu na kratko, kar piše o Jezusovem monogramu revija „Die christliche Kunst“ (II. let., 10. snopič, 1915); Monogram *IHS* je nastal iz grške pisave Jezusovega imena: *ΙΗΣΟΥΣ* ali *ΙΗΟΥΣ* (= *JESUS*). Okrajšali so si pisavo imena s tem, da so napisali le prvi dve in zadnjo črko. Najstarejša grška okrajšava je bila *IH* (= *JE*), tej sta se kmalu pridružila dva ka'i-grafična znaka *IC* (= *JS*) in *IHC* (= *JES*), ki sta bila ponarejena po hebrejski pisavi. Latinska cerkev je nato izpremenila *IHS* s tem, da je namesto grškega *Σ*, oziroma *C* uvedla latinski *S*, ki se je laže pisal in bil bolj ornamentalen, ter je pisala *IHS*, oziroma *ihs*. Pozneje so dodali črki *h* še križ *ih̄s*. Monogram s križem je označba za izrek Konstantina Velikega (l. 312.): „*In Hoc Signo*“ (= „V tem znamenju“ — namreč v znamenju križa — boš zmagal).

Ko je ustanovil Ignacij Loyola jezuitski red in uvedel Jezusov monogram, je postal ta monogram znak jezuitov, ki so ga tolmačili: „*Jesu Humilis Societas*“ (= Jezusova ponižna družba) in „*Jesum Habemus Socium*“ (= Jezusa imamo zaveznika). Sv. Bernard Sienski je uvedel l. 1427. monogram *IHS*, obdan z žarki, kakršne vidimo pri monštrancah. Po vplivu Jezuitov so dodali monogramu s križem še srce in tri žeblice. Iz petnajstega veka je monogram, pisan z malimi gotskimi črkami *ih̄s*.

V ljubljanskem muzeju sem našel na nekem prtiču tak monogram s petelinom, ki sedi na črki *Ij*. Dr. Josef Sauer piše v svoji knjigi: „*Symbolik des Kirchengebäudes und seiner Ausstattung in der Auffassung des Mittelalters*“: „Po 10. veku so pogosto na križ postavili petelina, ki pomeni petelinovo petje pri Petrovi izdaji Jezusa.“ Torej smemo sklepati, da ima tudi na tej vezenini petelin isti pomen. Če je ta monogram našega domačega izvora, ne vem.

** Vbode mi je označila gospa Marija Wessnerjeva, nadzorovalna dama na mestnem dekliškem liceju v Ljubljani, za kar se ji prav toplo zahvaljujem.

*** Vseh vzorcev nisem mogel podati v izvirnih barvah, ker bi se s tem delo silno podražilo; sicer bi pa tudi ne bilo mnogo doseženega, saj so na raznih izvirnikih isti vzorci z vezivom raznih barv.

1. Dolga prevlaka za blazino, iz domačega platna (dolžina 119 cm, širina 47 cm; v rabi so bile tudi krajše in tudi štirioglate prevlake). Vezena je z rdečim in modrim bombažem. Prav ta vzorec je na nekaterih drugih prevlakah izveden s črno volno.

2. Prtiček iz finega domačega platna (brez čipke je 62,5 cm dolg, 55 cm širok, čipke so široke 9 cm). Vezen je s črno svilo.

3. Rokavci („ošpetelj“) ljubljanske meščanke, iz finega domačega platna. Vezen je s črno svilo (kitasti vbod). Bordura na rokavih (manšeta) je široka 9 cm. Ta vzorec se nahaja na 17. listu, št. 121, in je rdeče natisnjen zato, da se pri vezenju laže štejeje kvadrati.

Narodne vezenine na Kranjskem.

ezna tehnika je bila na Kranjskem nekdanj zelo razvita. O tem nam pričajo krasne narodne vezenine na narodnih oblekah, namiznih in oltarnih prtih, prtčih, brisalkah, prevlakah za blazine, rjuhah i. dr. Bogato zbirko teh vezenin hrani deželni muzej v Ljubljani. Precej jih je tudi v zasebnih zbirkah, a mnogo se jih je sčasoma pogubilo in brezmiselno uničilo, največ pa jih je, žal, prešlo po dobičkaželjnih prekupcih v tujino. Vse te vezenine so zvršile pridne roke naših vrlih žena in deklet v minuli dobi. Nekatere segajo celo v 16. stoletje.

Da sta se vezna tehnika in vezna umetnost razvili tako visoko, kakor to vidimo na omenjenih vezeninah, je pripisovati estetičnemu čutu našega naroda, posebno pa tedanji narodni noši.

Kakor pri drugih narodih so tudi pri nas vezilje motive svojim domačim umetniškim proizvodom zajemale iz prirode: iz rastlinstva in nekoliko iz živalstva. Poleg teh motivov pa vidimo na vezeninah tudi razne geometrijske oblike; teh je največ v Beli Krajini.

Motivi so naravni ali pa stilizirani, primerno vezni tehniki, ki je razen belih in pisanih vezenin druga na Gorenjskem in zopet druga v Beli Krajini. Ti motivi in njih sestava so nastali nekaj po samosvoji domišljiji, nekaj pa so bili tudi izposojeni iz splošne umetnosti. In kar je bilo teh zadnjih, so jih preobrazile naše prednice tako, da so v njih rokah dobili popolnoma novo obliko narodnega značaja; udomačili so se in postali naša narodna last.

Vsa ta dela pričajo, da je imelo že v davni dobi naše ženstvo zmisel za lepoto in umetnost, in jo je gojilo z vso vnemo in marljivostjo, dokler nista vedno napredujoča veleobrt in nova moda ustavila nje nadaljnega razvoja. Vsled tega je naše ženstvo odložilo narodno nošo in z njo pozabilo na vse one bogate zaklade narodno-umetniških tvorov, ki so jih stoletja zbirale njih prednice in se z njimi ponašale po vsej pravici.

Naša dolžnost pa je, da dvignemo te zaklade in z njimi uživimo ljubezen do nekdanje narodne umetnosti. To zahteva od nas čut spoštovanja do naših trudoljubivih prednic in ljubezen do našega naroda in naše kulture!

Da seznanim naš sedanji ženski naraščaj z domačo vezno umetnostjo iz minulih časov, sem sestavil to zbirko. Iz nje bodo naše žene in naša dekleta pri vezenju lahko posnemale domače vzorce, namesto iz tujine zanesenih, časih prav ponesrečenih, vsiljivih novih oblik. Saj se dajo narodni ornamentni prav hvaležno uporabljati pri ženskih oblekah, perilu, preprogah, torbicah in drugod. Celó pri

pohištvu se moremo z narodnimi motivi okoristiti kar najuspešneje. Soba s pohištvom, ki je okrašeno z narodnimi ornamentami, gotovo dela čast in veselje svojemu lastniku. Posnemajmo v tem oziru druge slovanske narode, katerim je domača umetnost nad vse pri srcu, in ki jo goje z vso vnemo! V prvi vrsti so poklicane naše šole, da zopet ožive narodno vezno umetnost. Prepričan sem, da bodo to z največjim veseljem storile naše zavedne učiteljice pri ročnih delih in da bodo narodne motive, te bisere naše narodne umetnosti, uporabljali tudi učitelji pri risanju.

Vso zbirko sem razdelil na štiri dele. Prvi del obsega vzorce gorenjskih, drugi belokranjskih, tretji belih, četrti pa pisanih vezenin iz vse Kranjske.

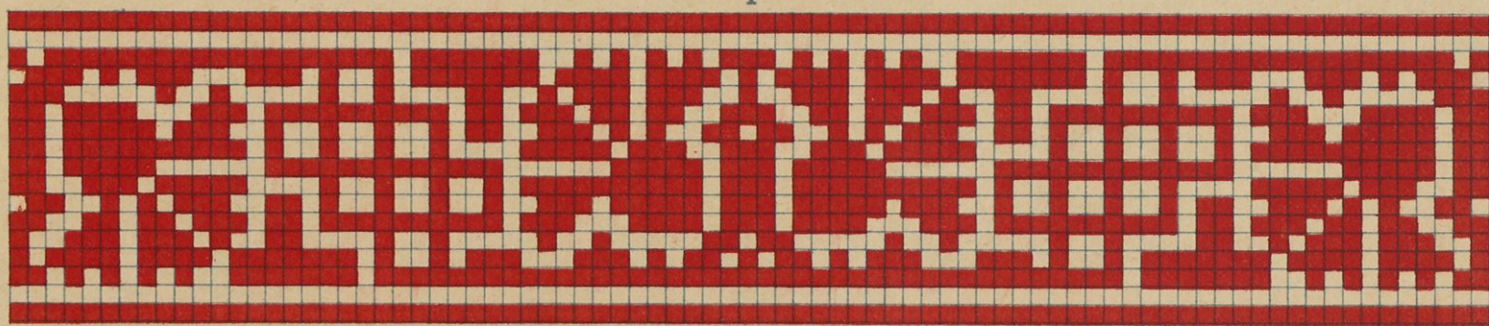
Da mi je bilo mogoče nabrati toliko ornamentalnih oblik, se moram zahvaliti gospodu profesorju **dr. Jos. Mantuaniju**, ravnatelju deželnega muzeja kranjskega, za njegovo priznano uslužnost, s katero mi je dal na razpolago vso dotično muzejsko zbirko in vsa potrebna pojasnila. Enako me je z izredno postrežljivostjo podpirala gospodična **Anica Kušarjeva**, muzejska oficijalka. Njej, kakor tudi onim svojim učenkam-licejkam, ki so mi pomagale s prerisavanjem vzorcev, velja moja iskrena zahvala!

V sedanjih težavnih razmerah nisem mogel obiskati vseh onih naših krajev, kjer bi bilo mogoče najti še kaj zanimivega. Ako bo naše občinstvo kazalo umevanje in zanimanje za stvar, hočem delo sčasoma spopolniti.

V Ljubljani, meseca avgusta 1917.

Albert Sič.

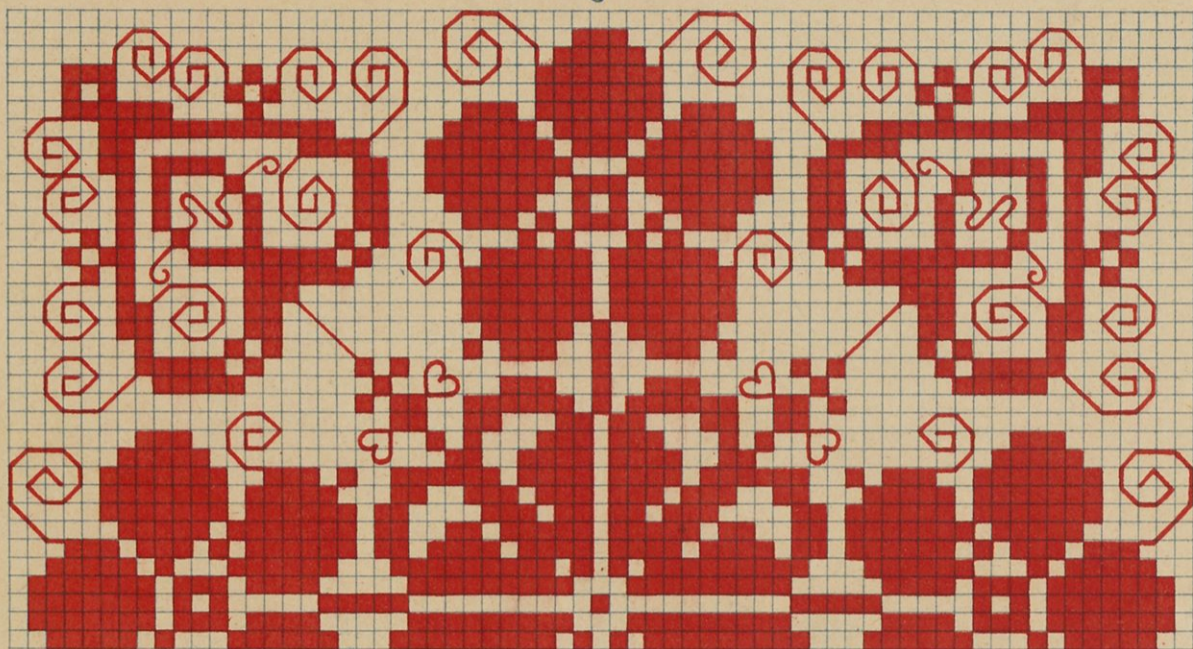
1

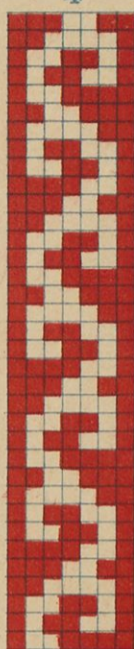
2

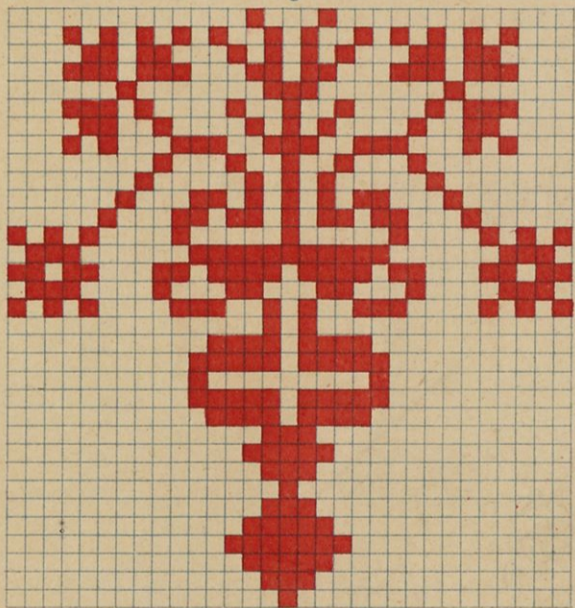
3

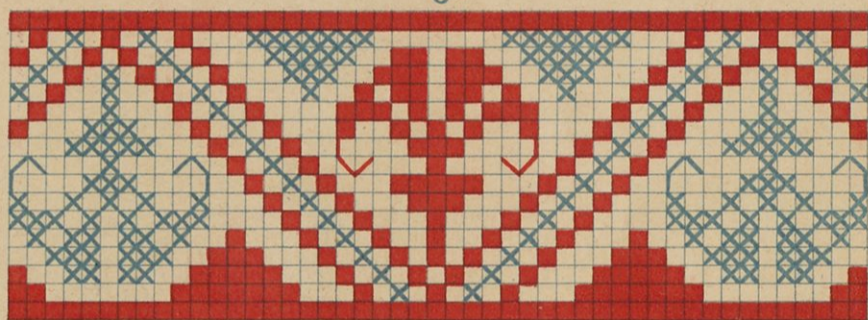
4

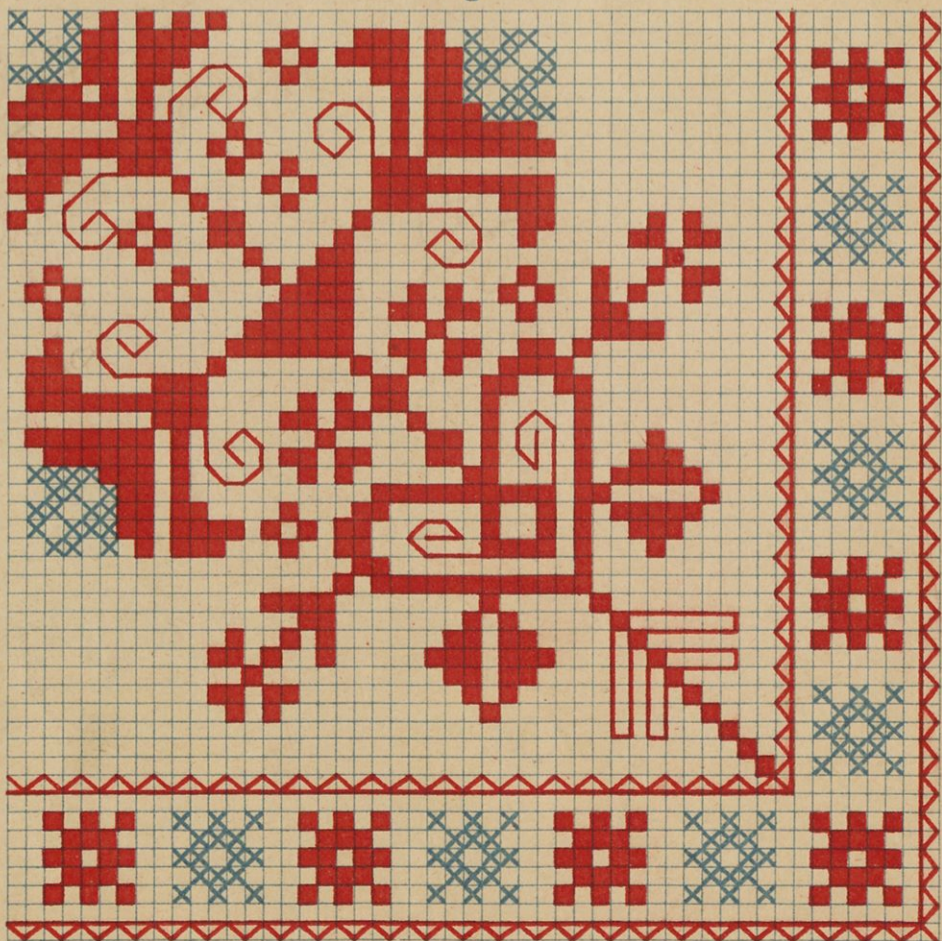
5

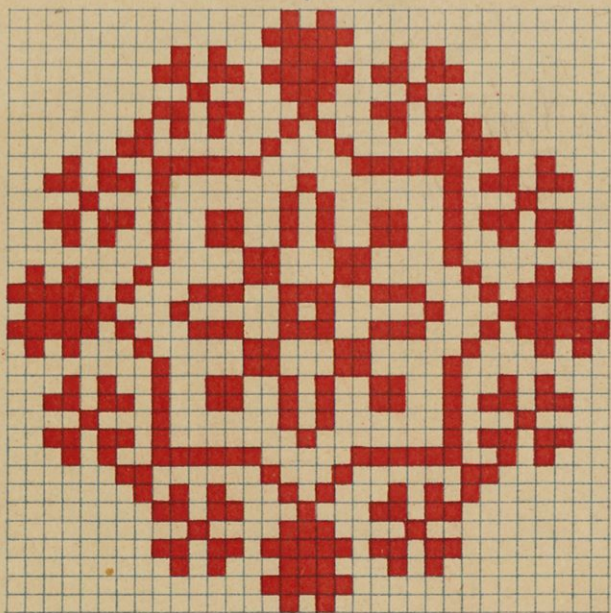
6

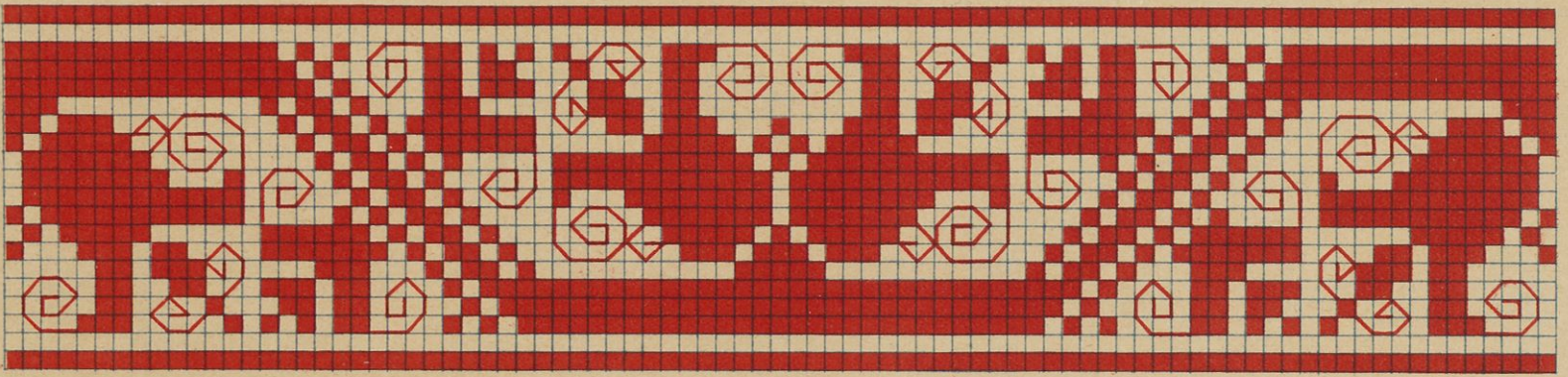
8

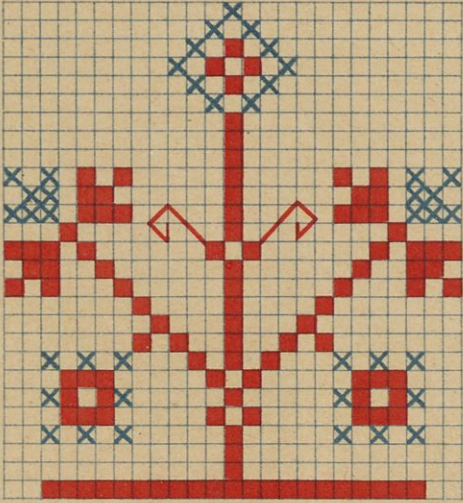
7

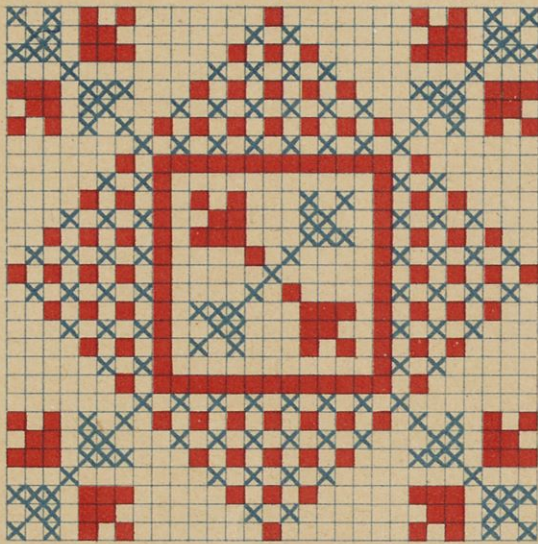
9

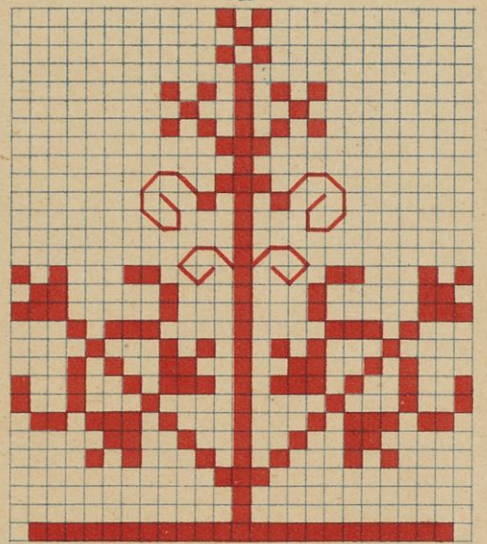
10

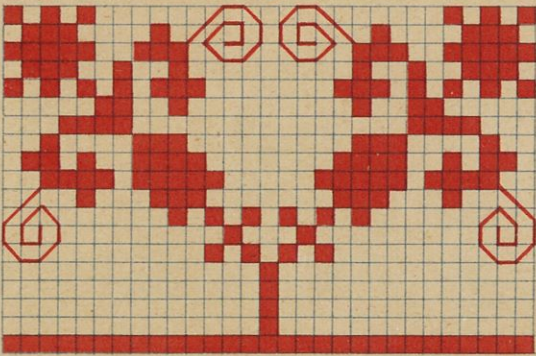
11

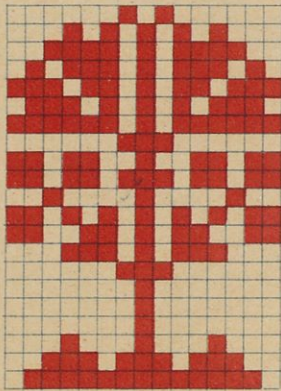
12

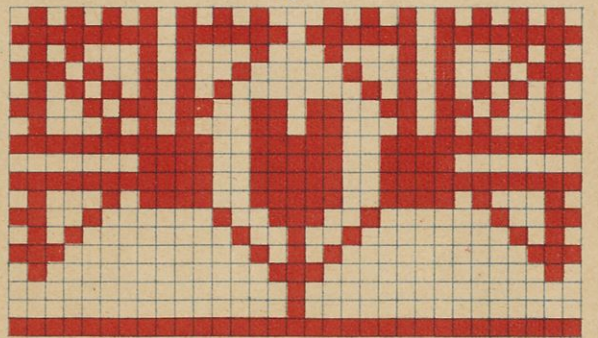
13

14

15

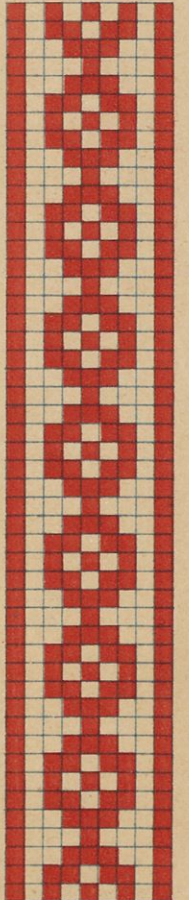
16

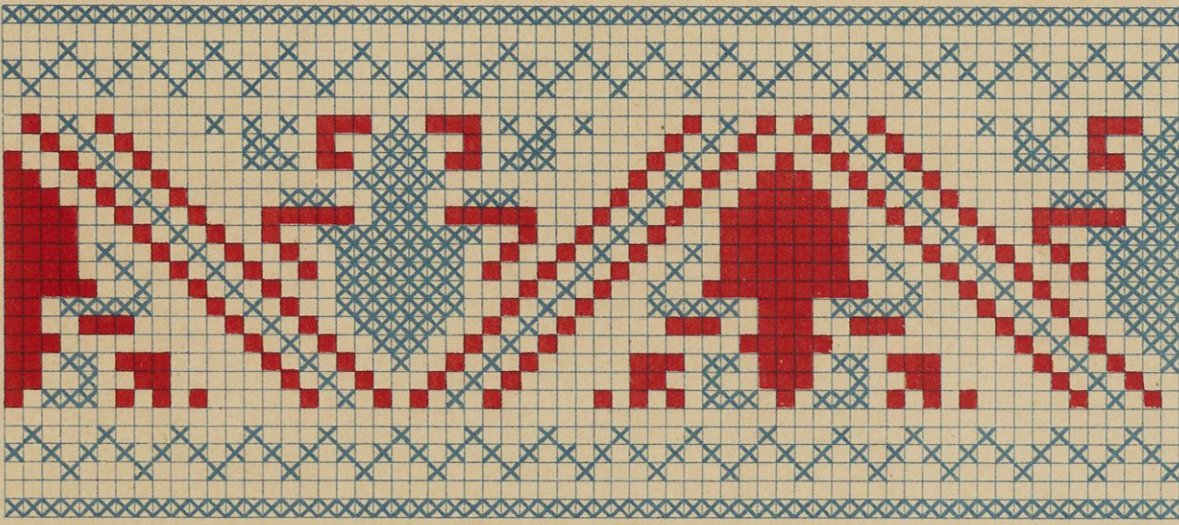
17

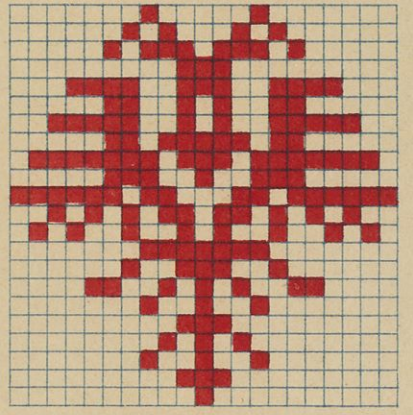
18

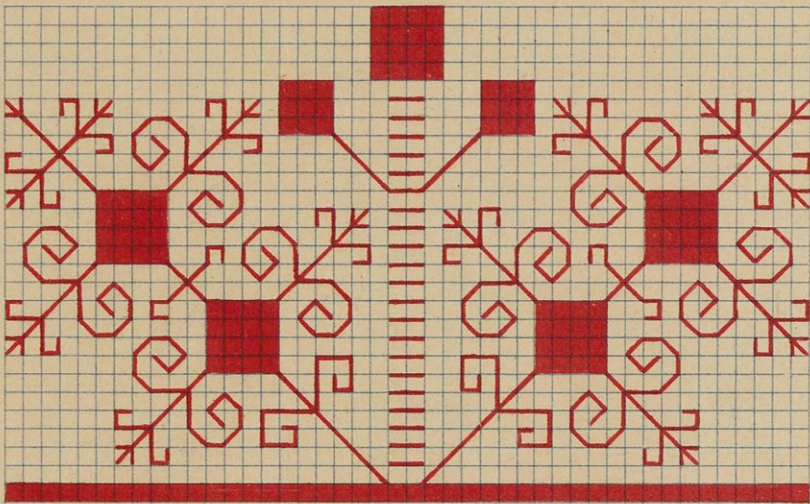
19

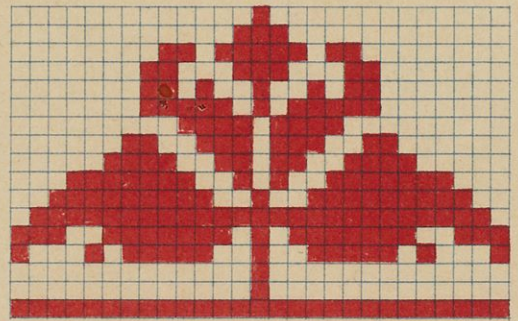
20

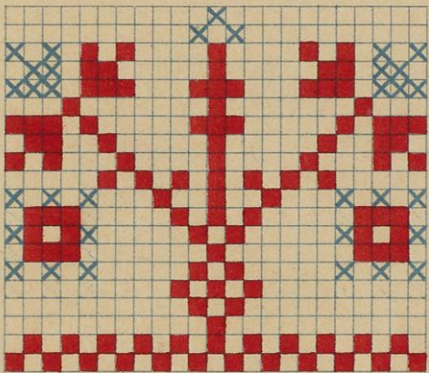
21

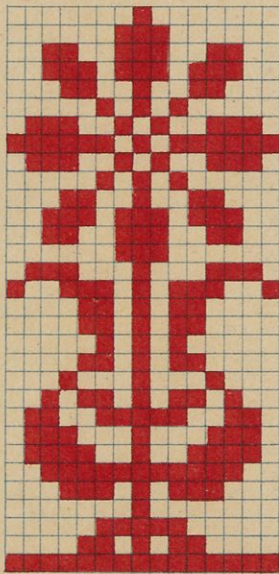
22

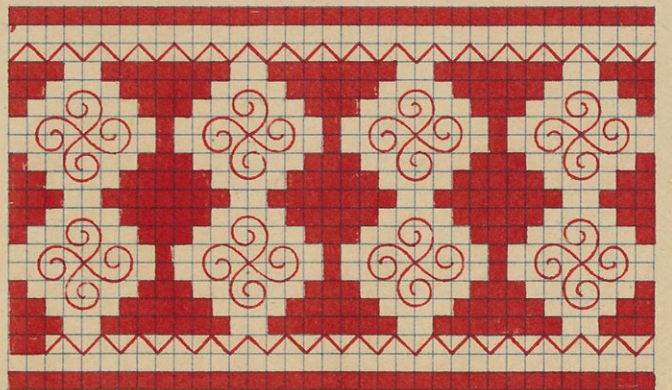
23

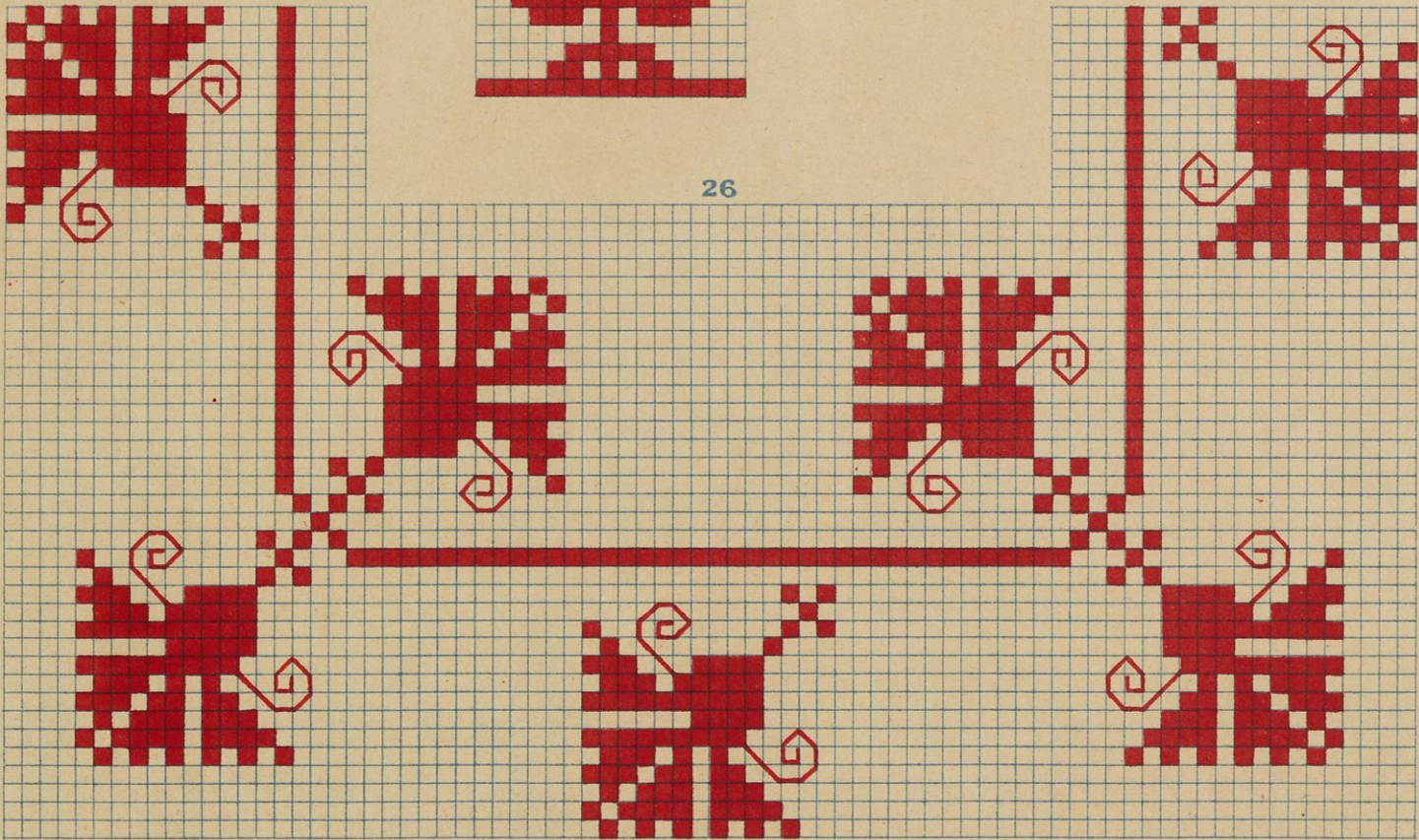
24

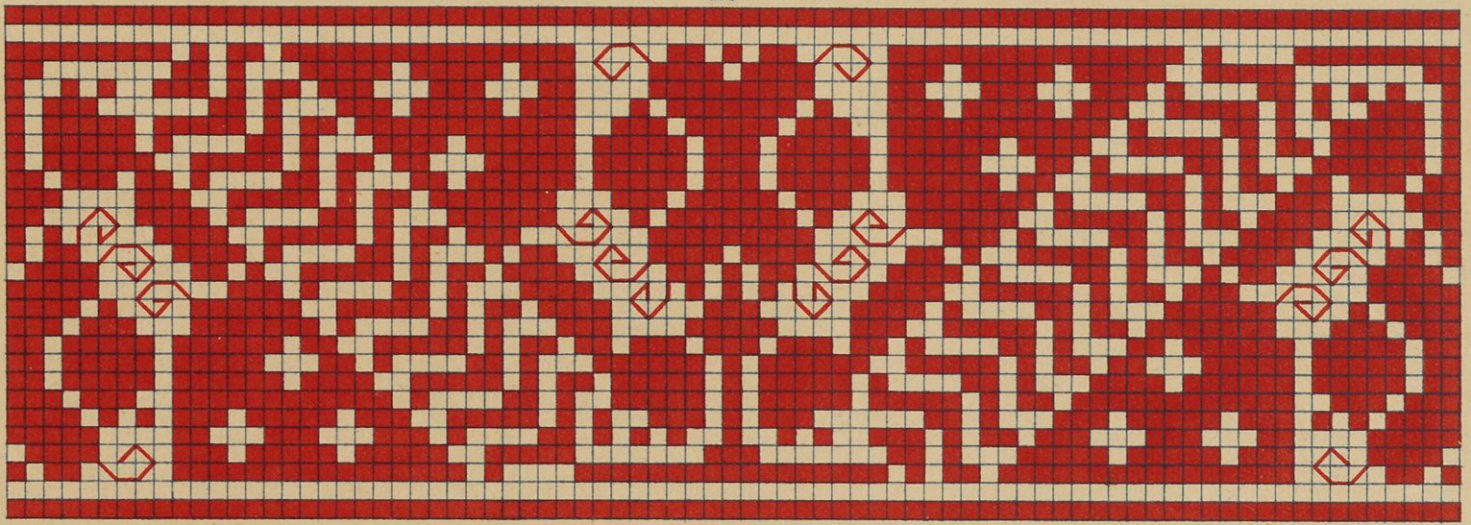
25

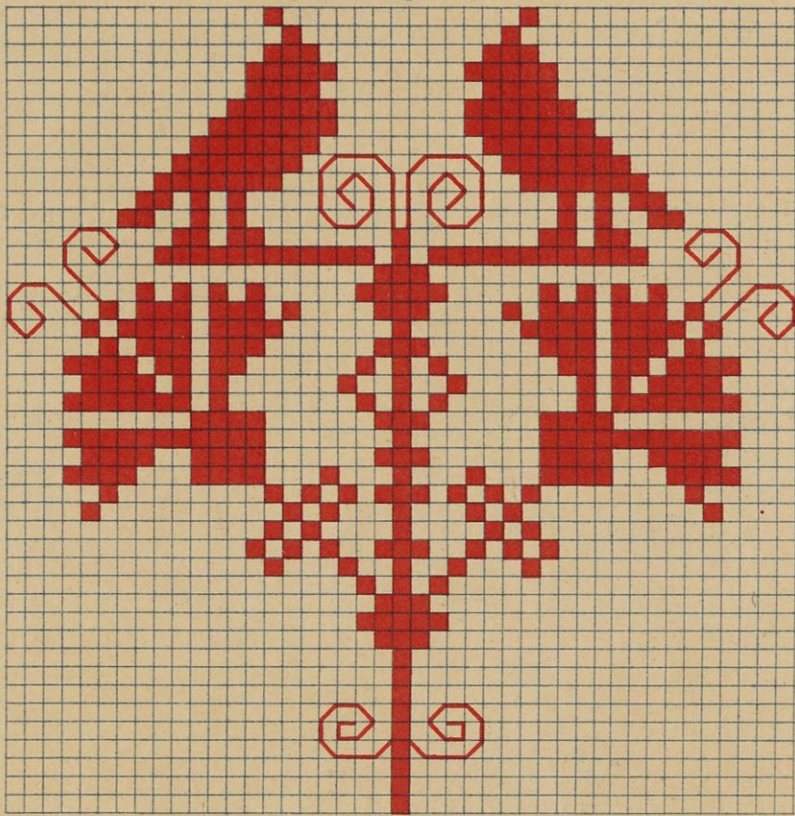
26

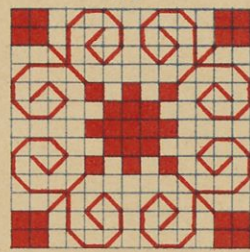
27

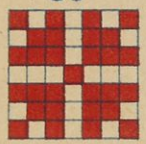
28

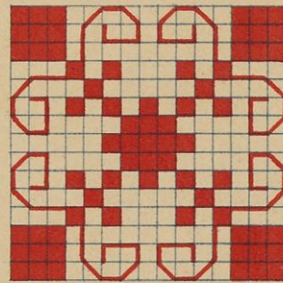
29

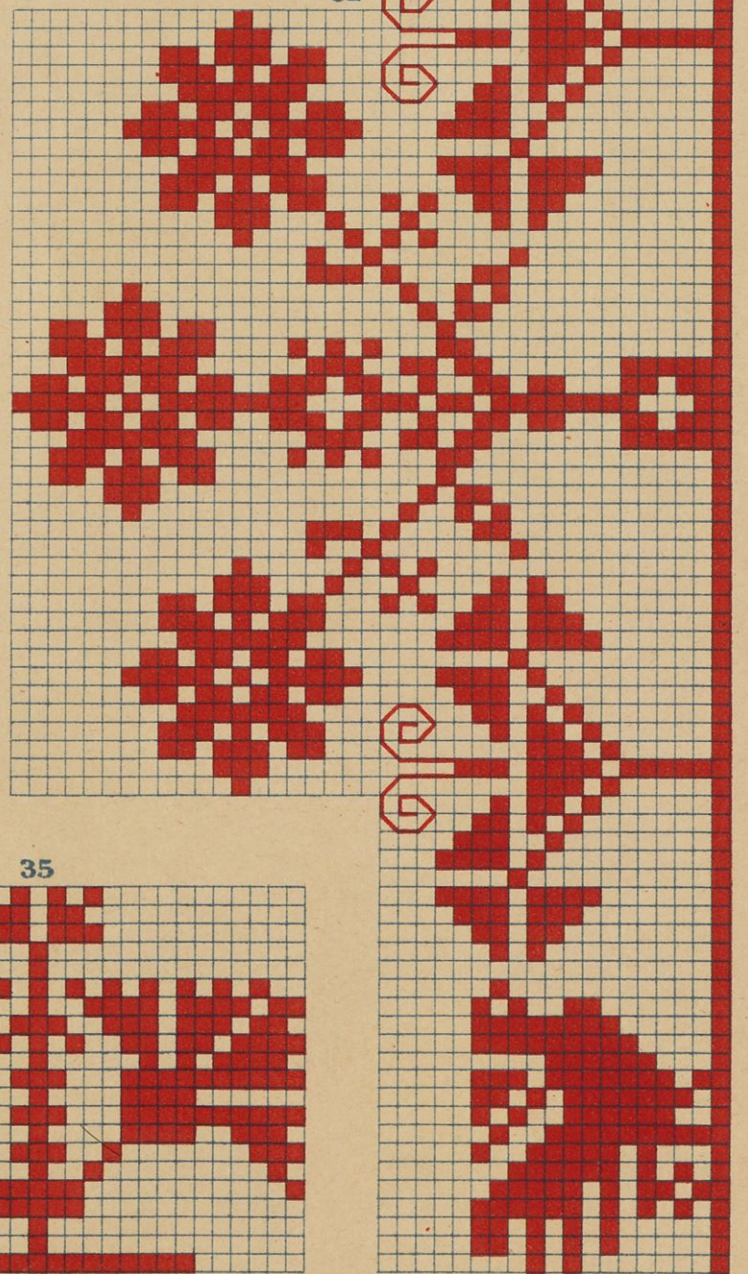
30

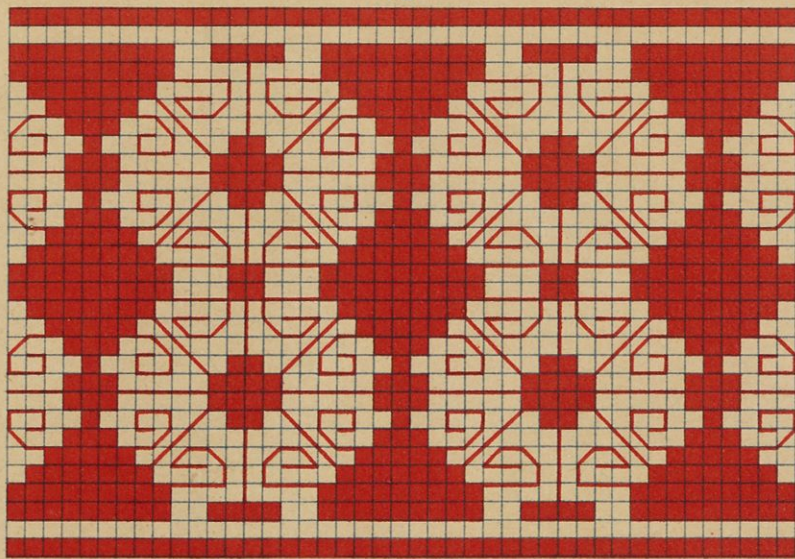
31

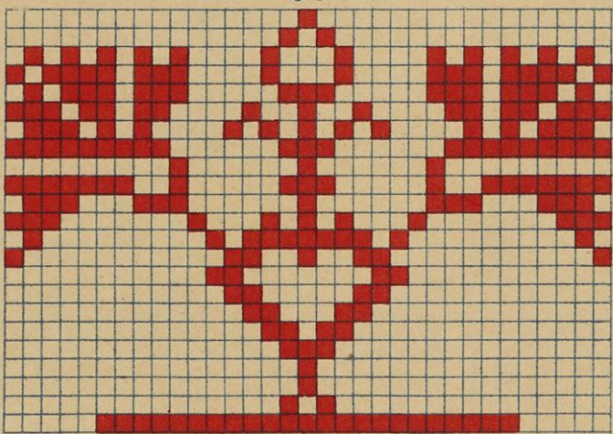
32

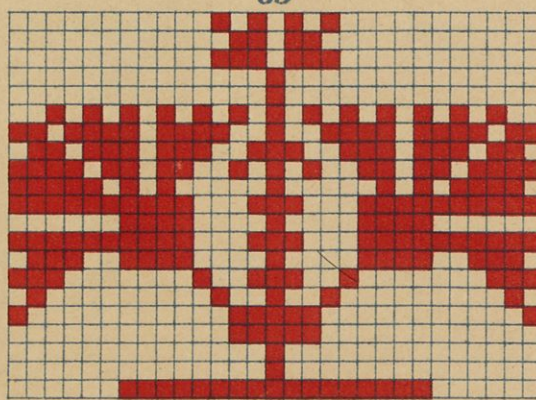
33

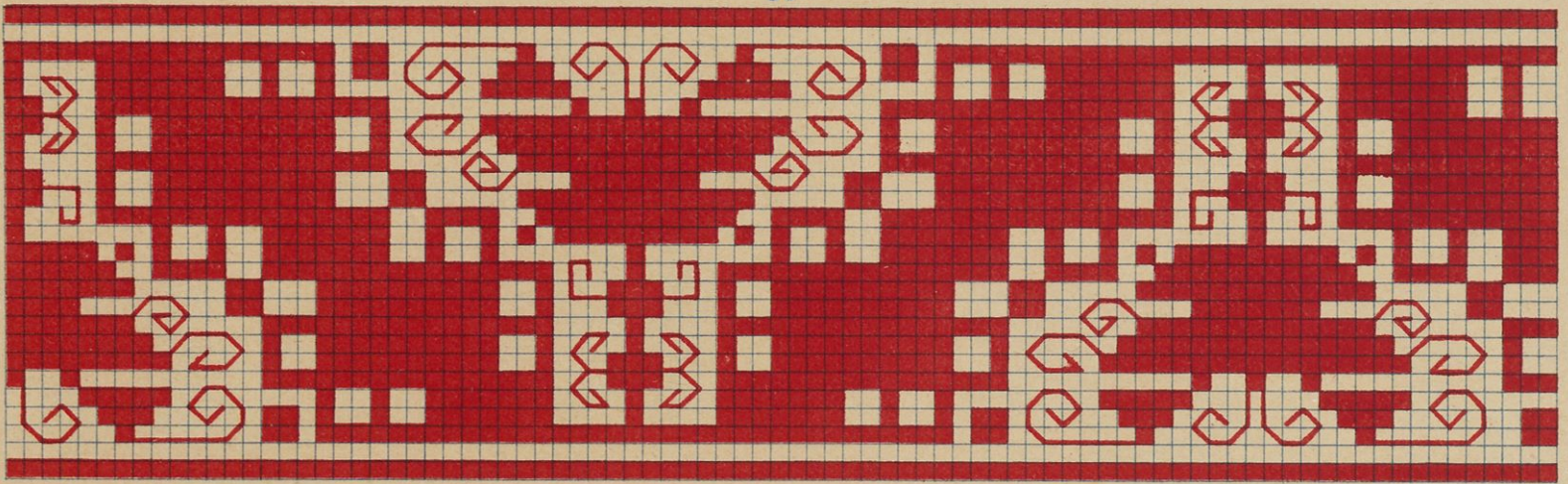
34

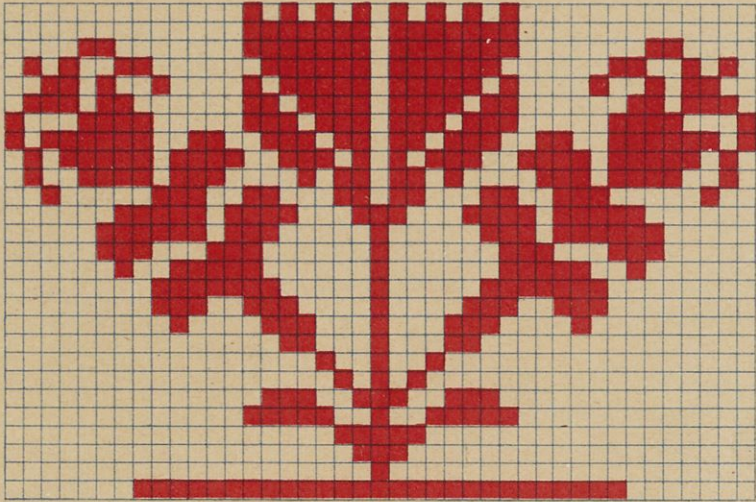
35

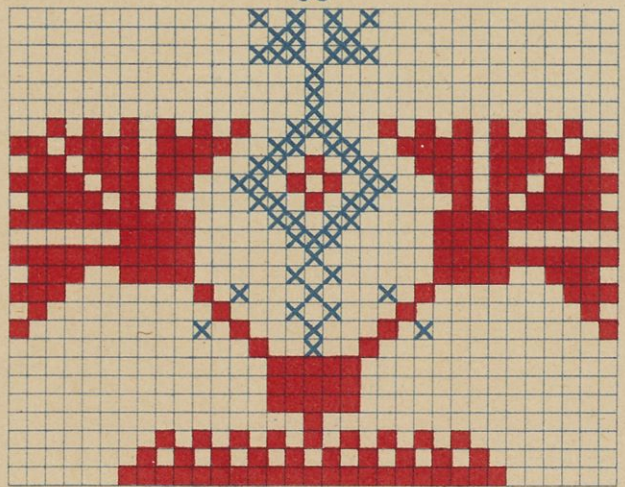
36

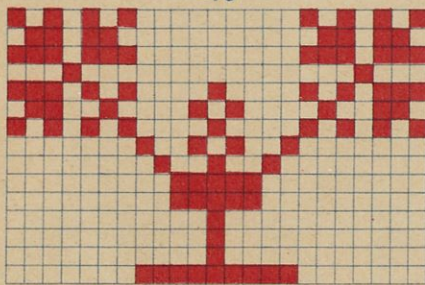
37

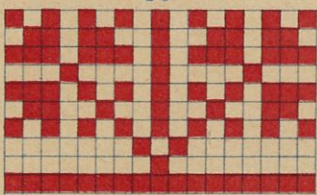
38

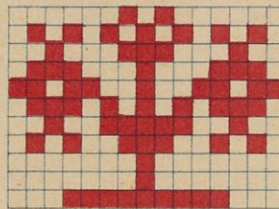
40

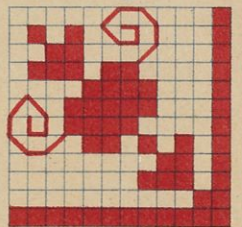
39

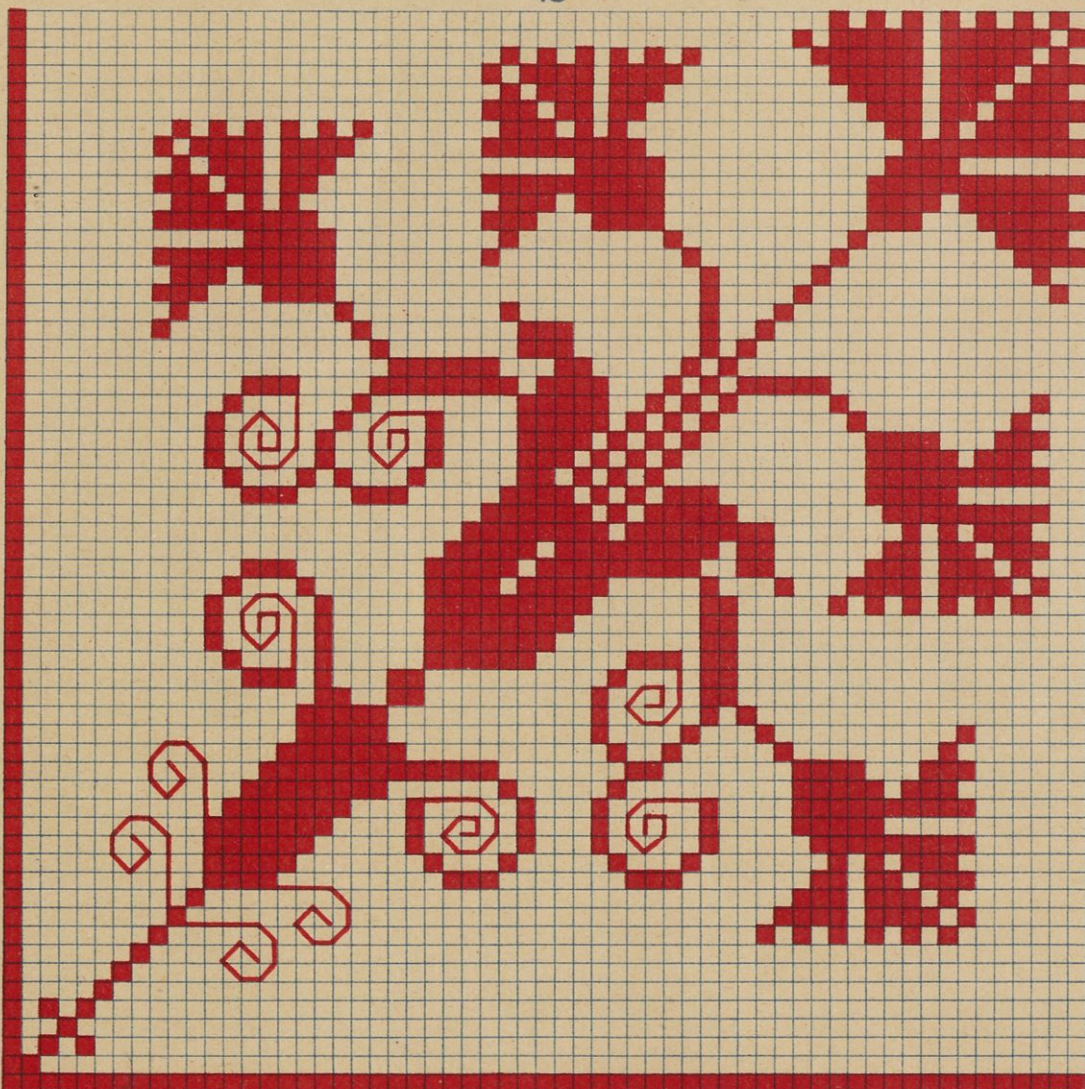
41

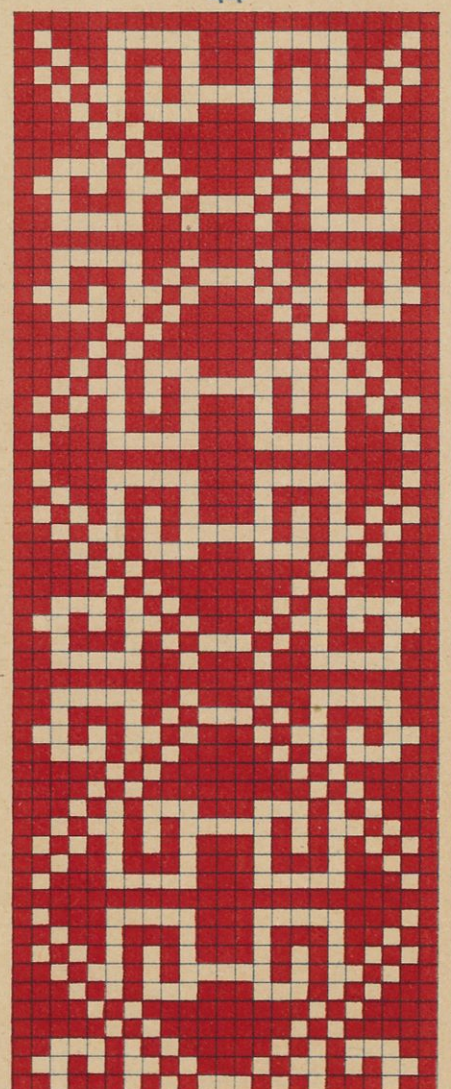
42

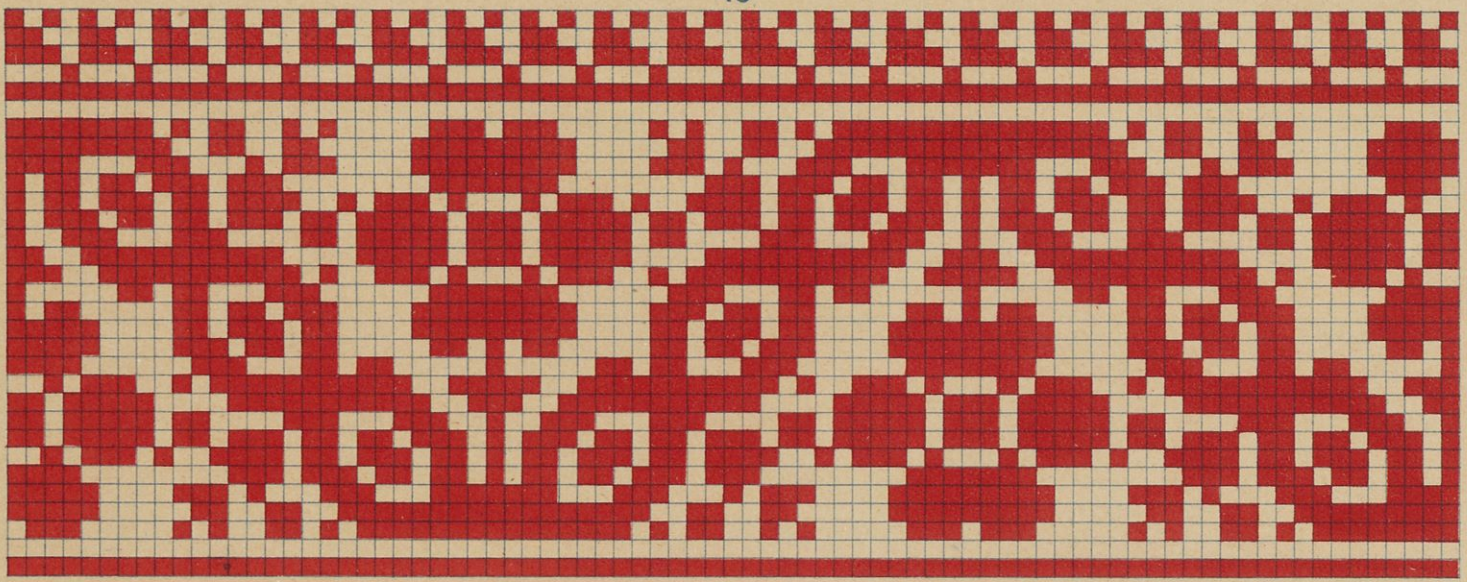
43

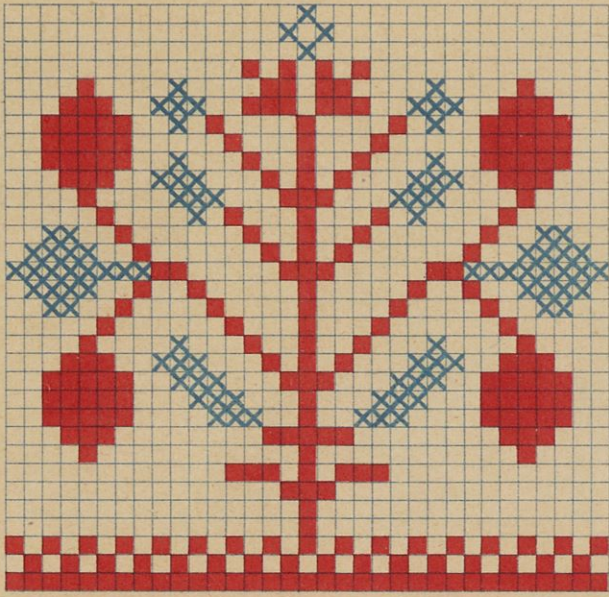
44

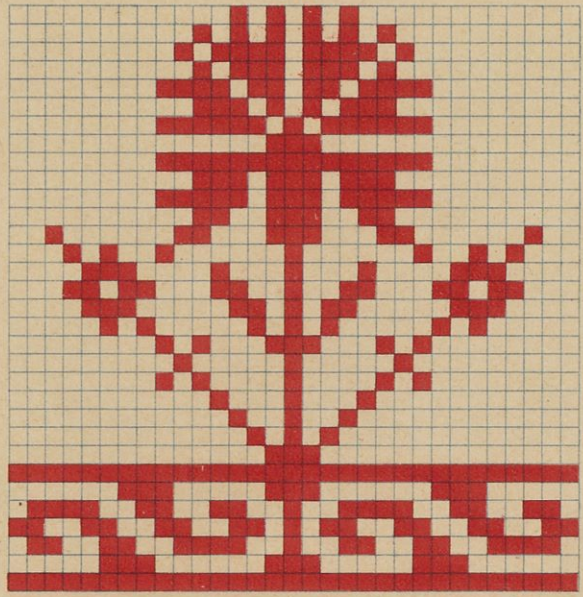
45

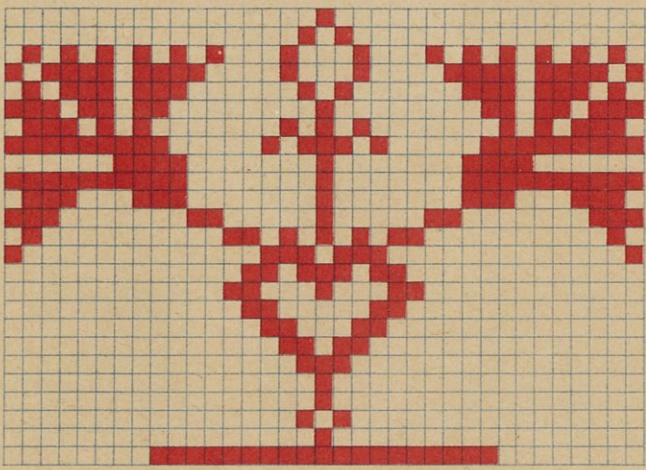
46

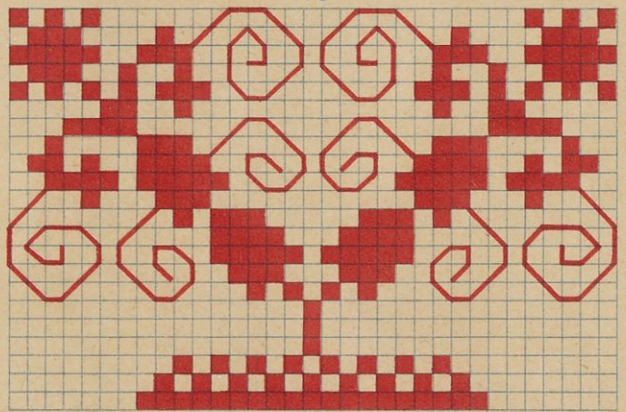
47

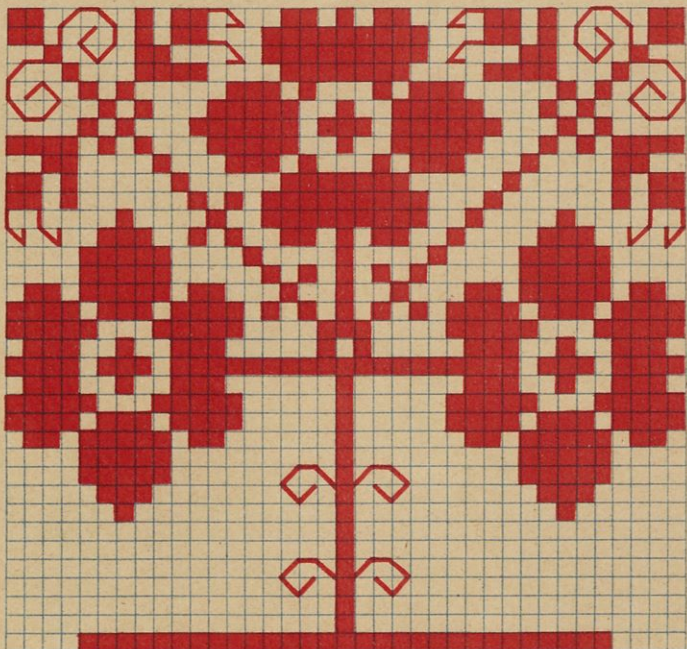
48

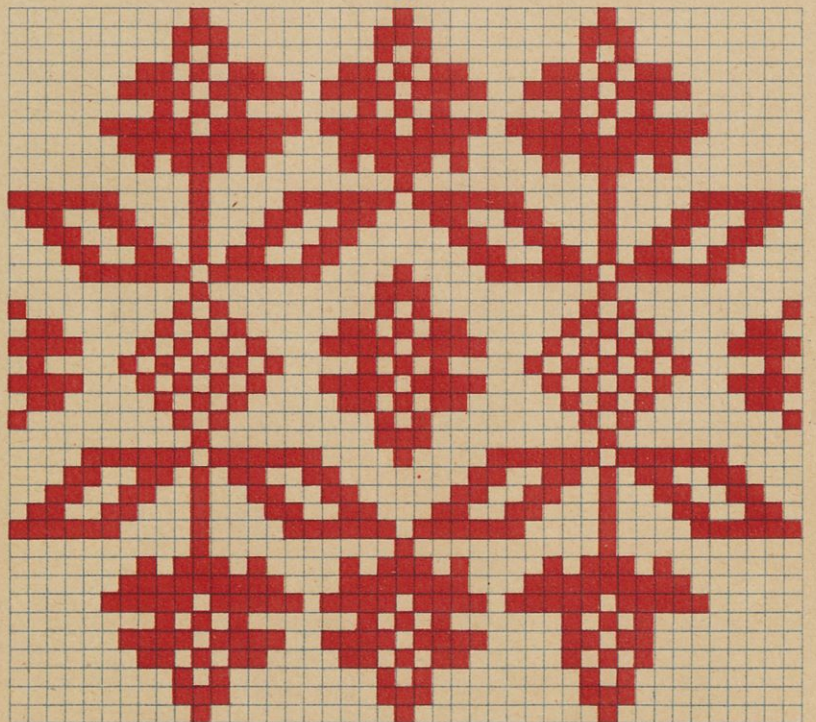
49

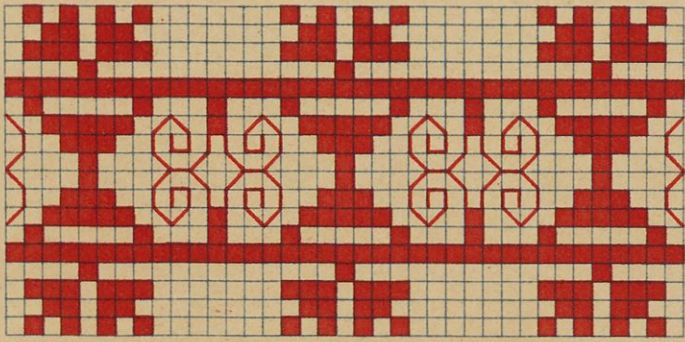
50

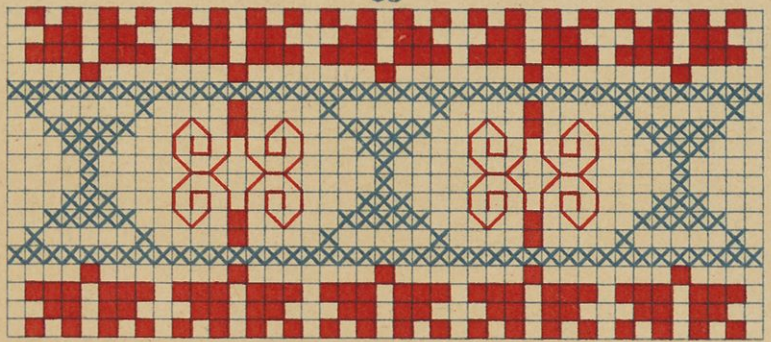
51

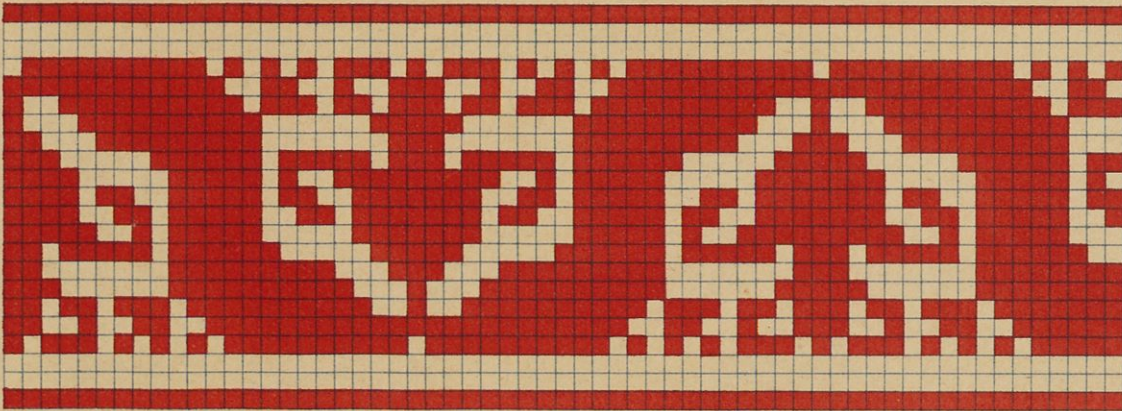
52

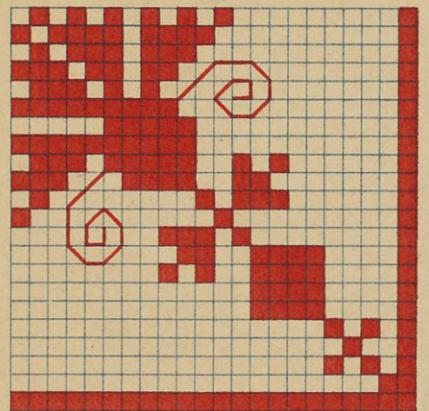
53

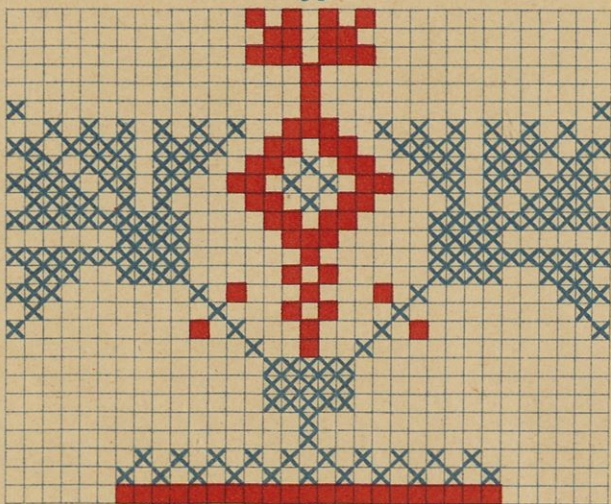
54

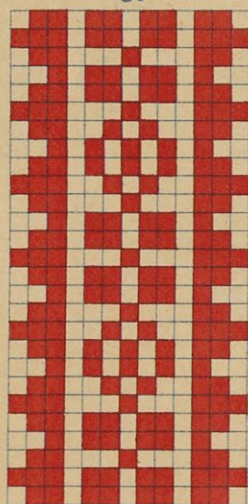
55

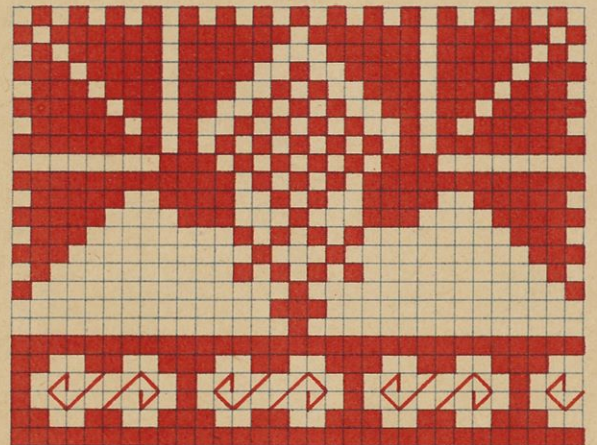
56

57

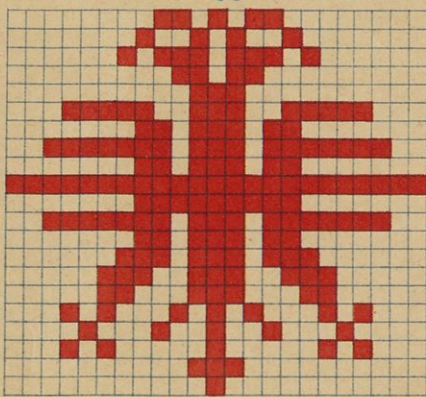
58

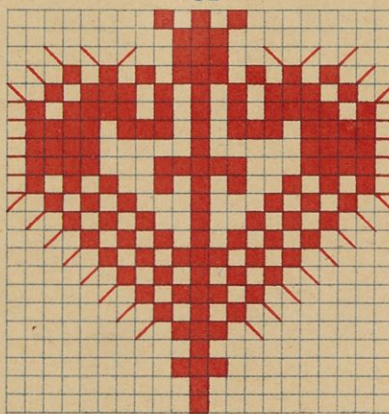
59

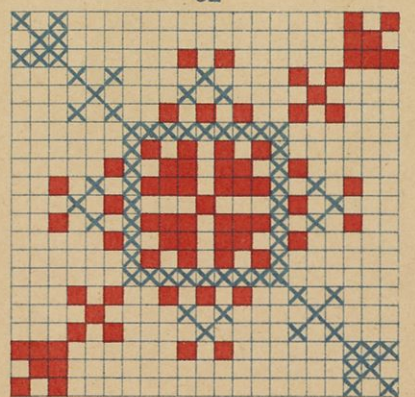
60

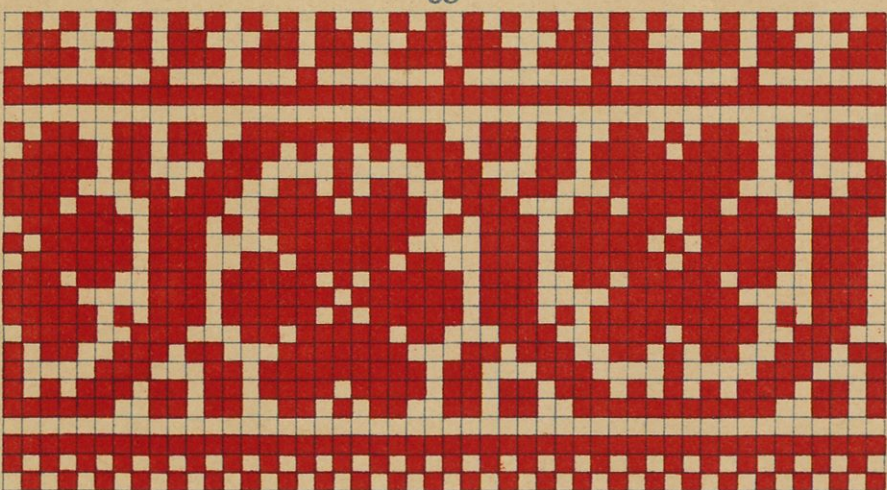
61

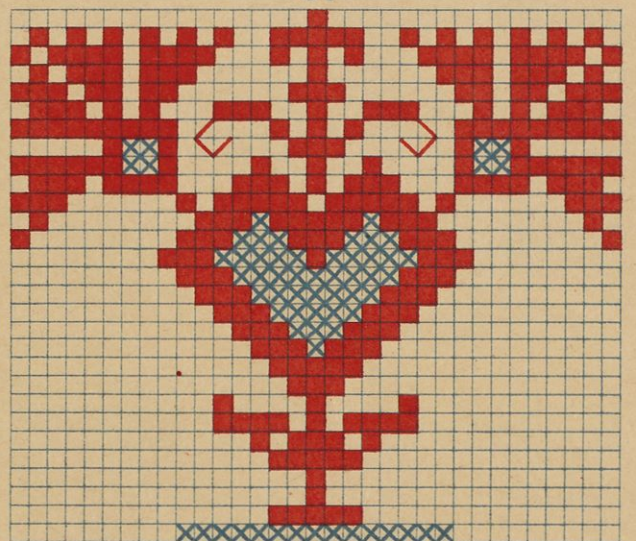
62

63

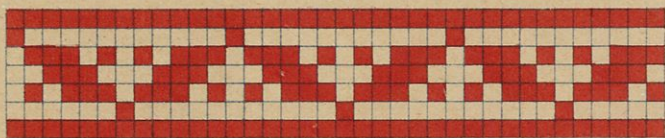
64

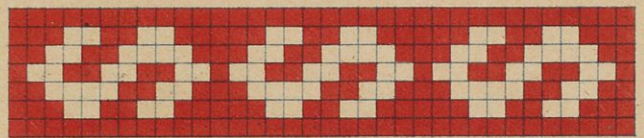
65

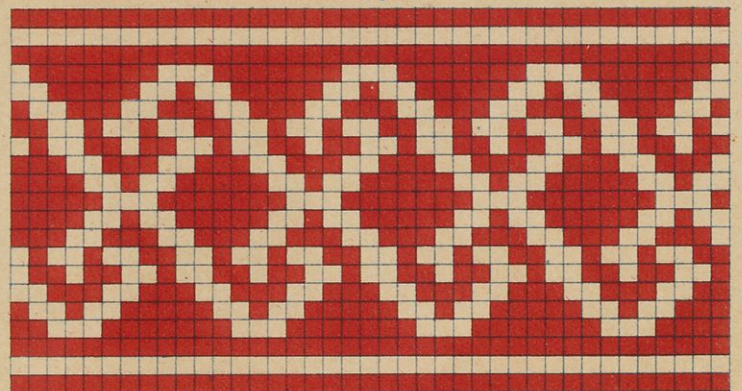
66

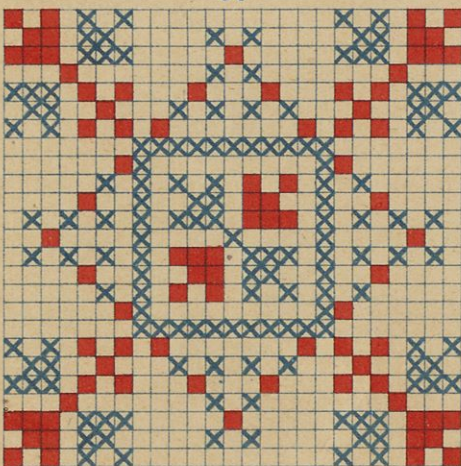
67

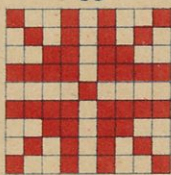
70

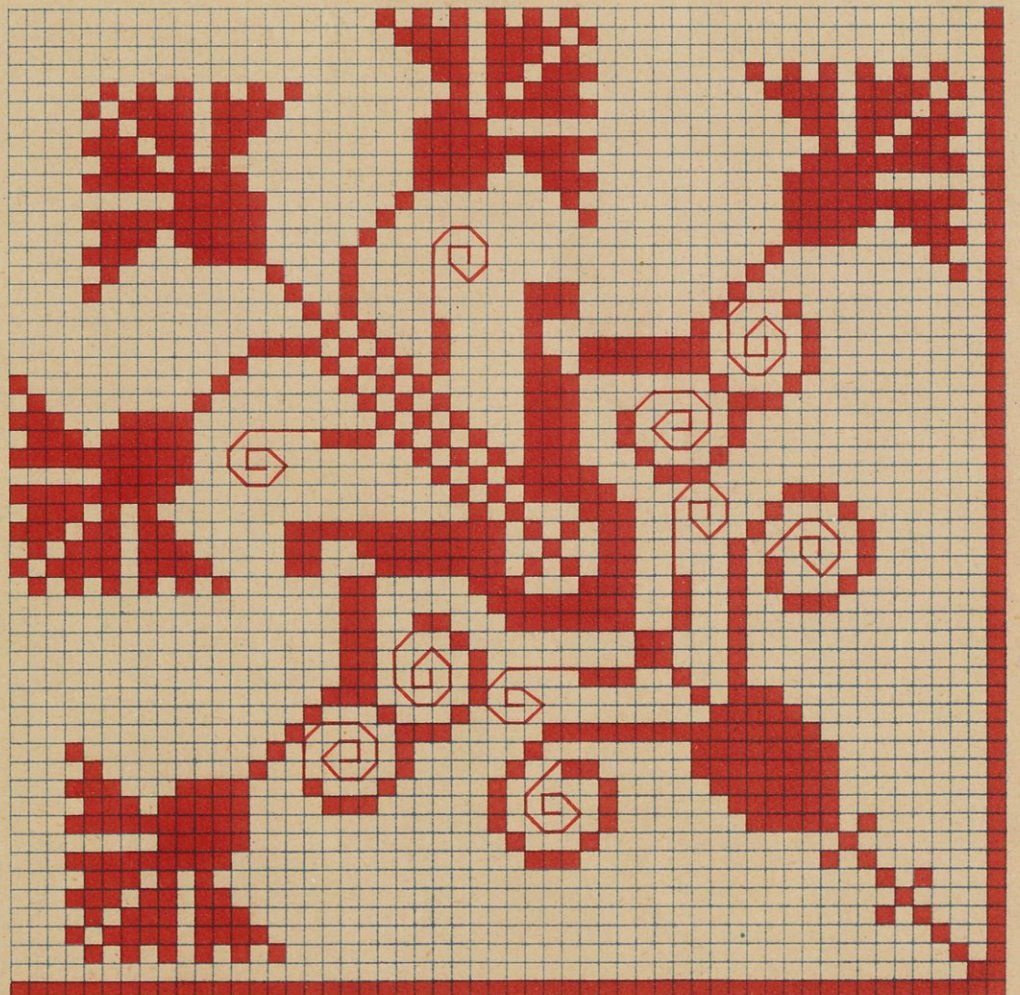
68

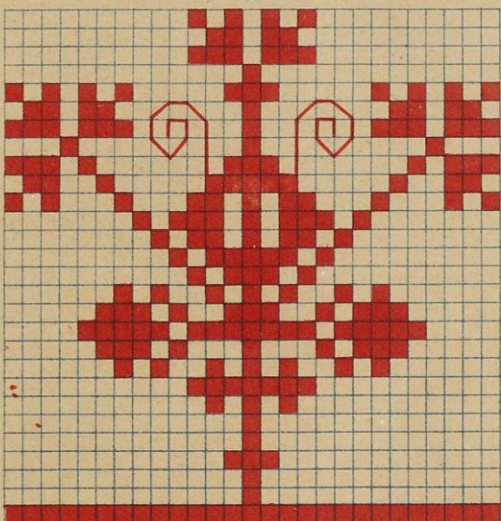
69

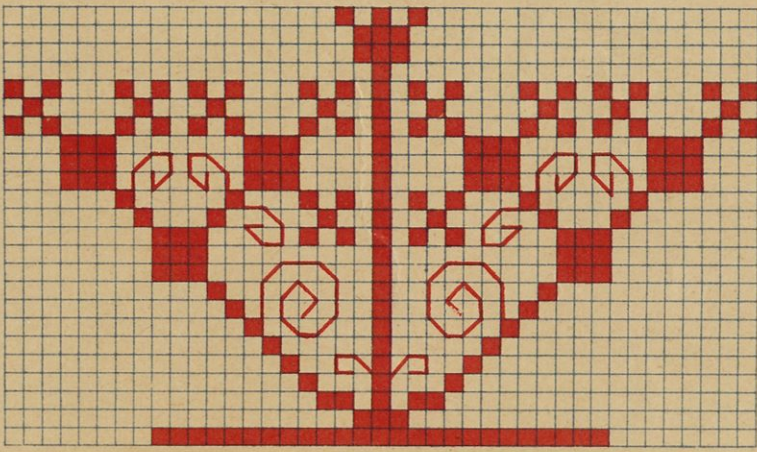
72

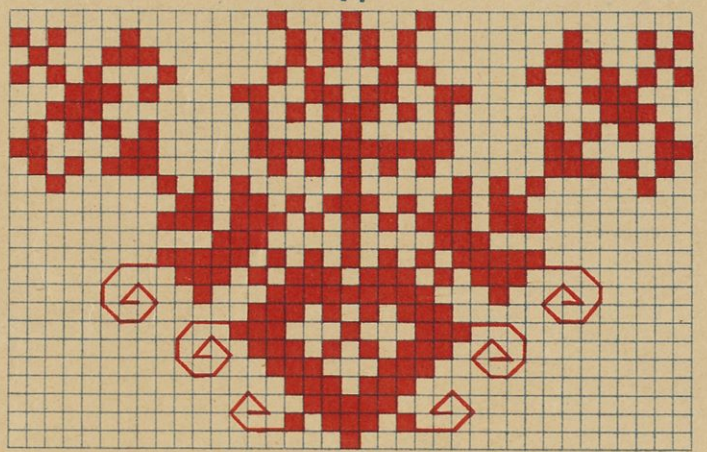
71

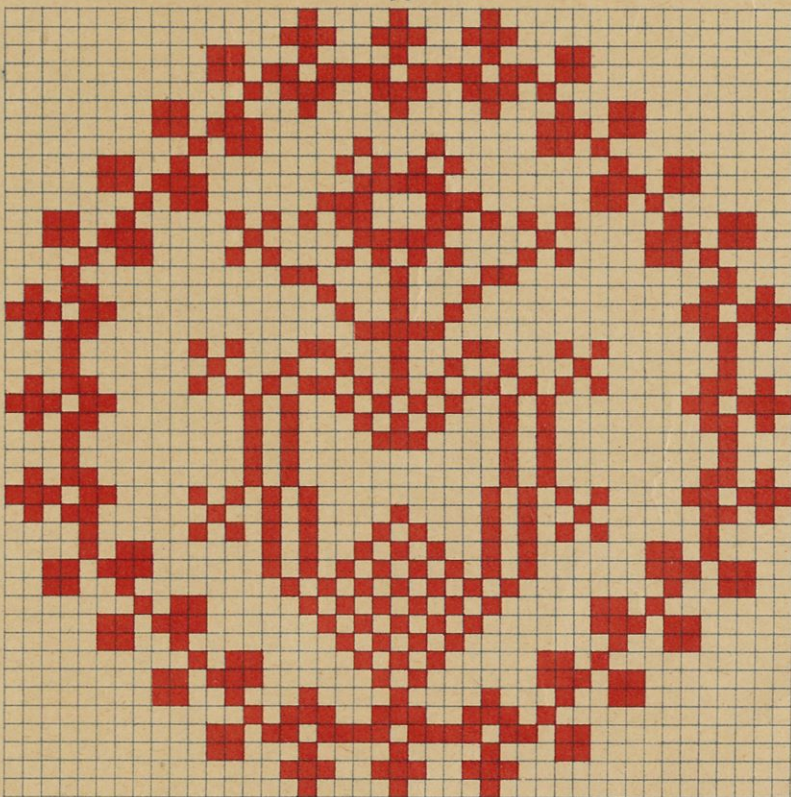
73

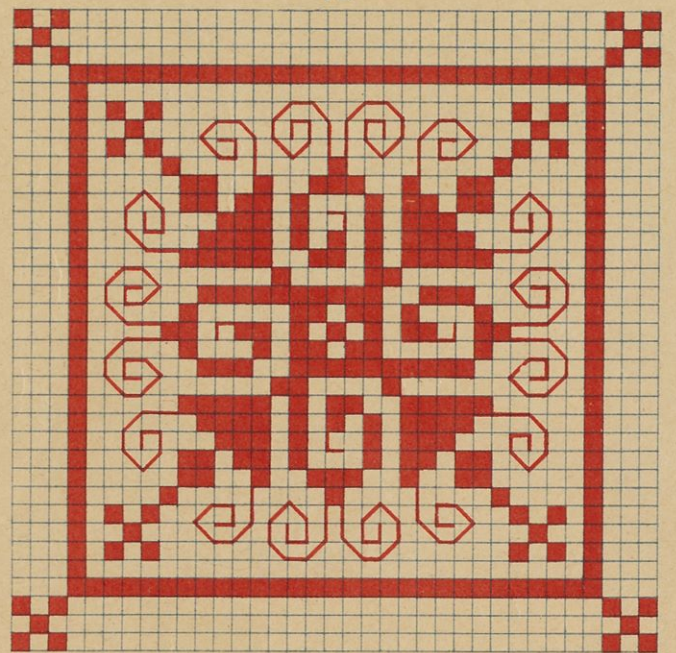
74

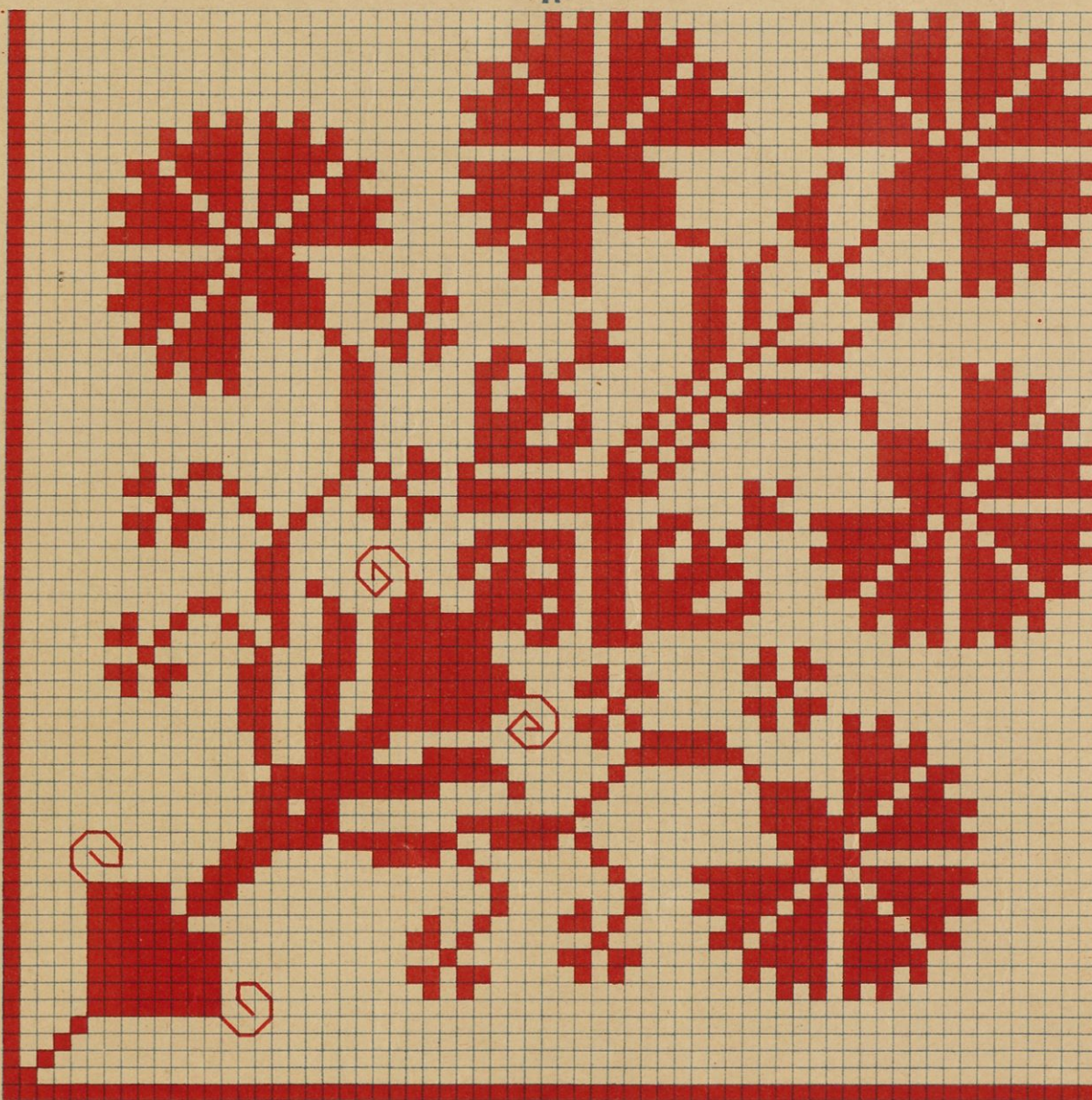
75

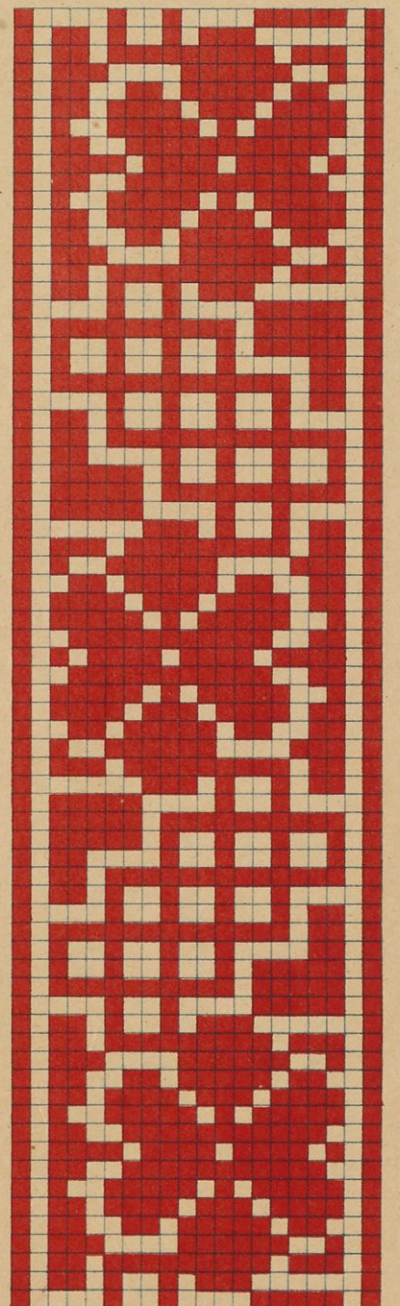
76

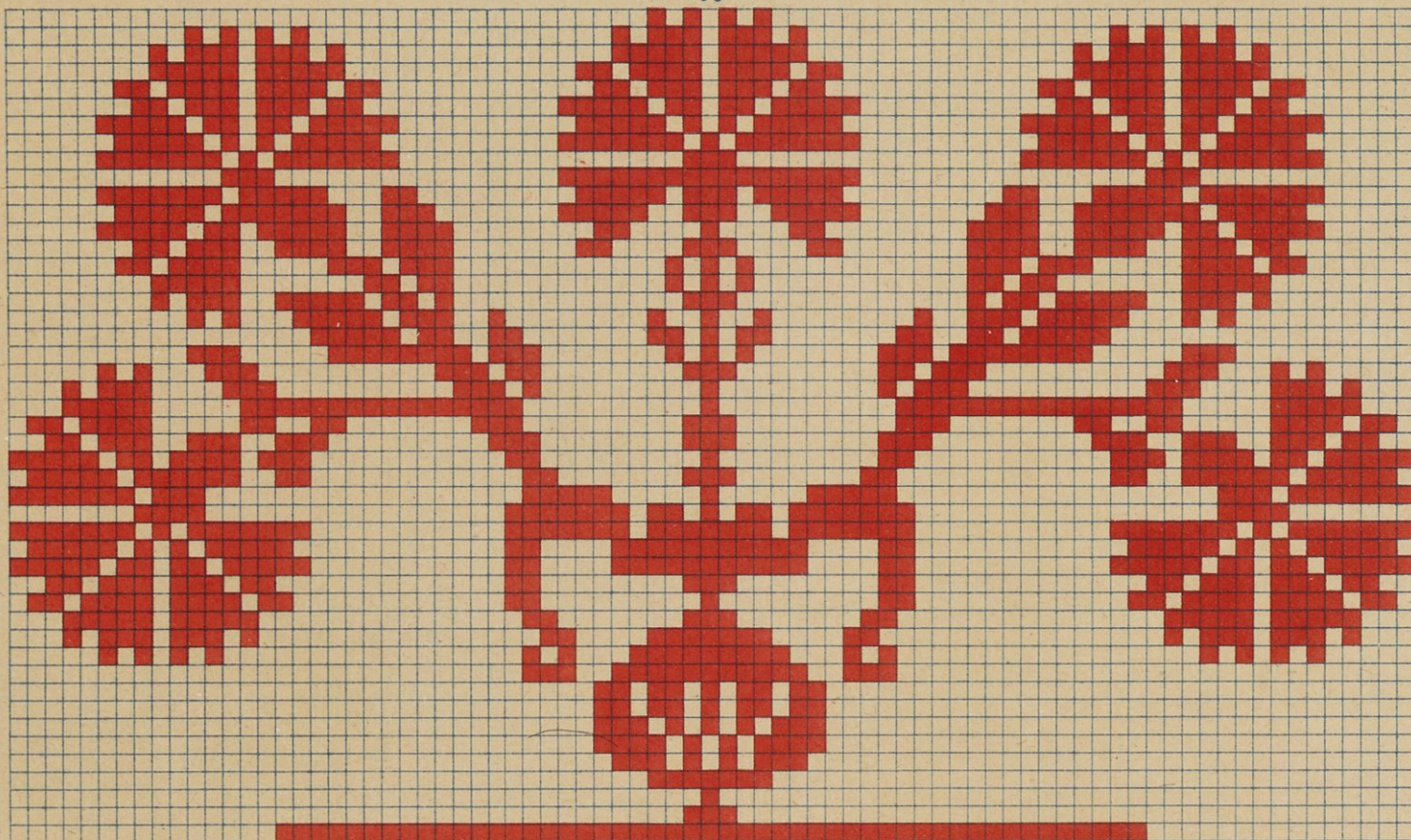
77

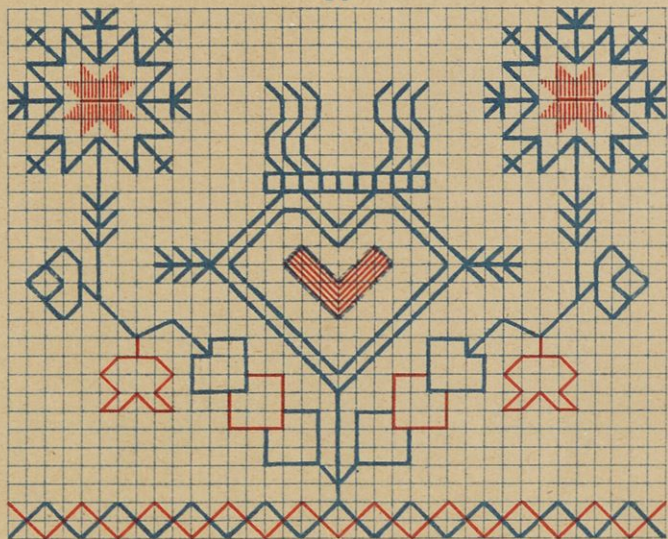
78

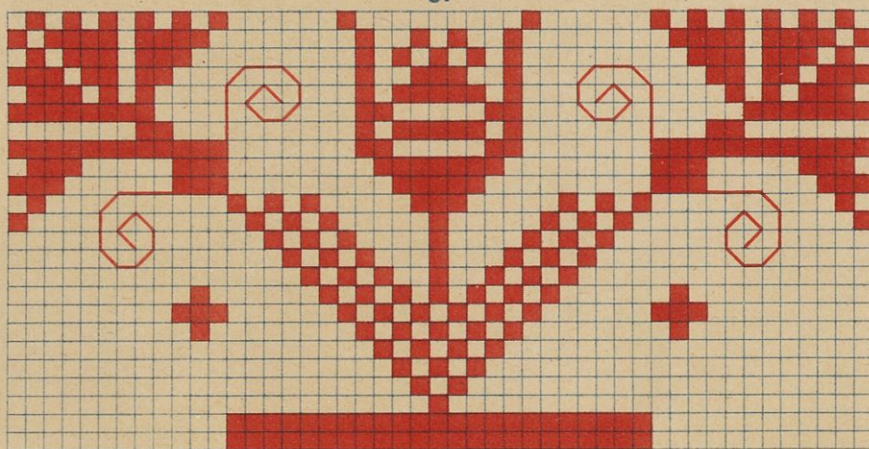
79

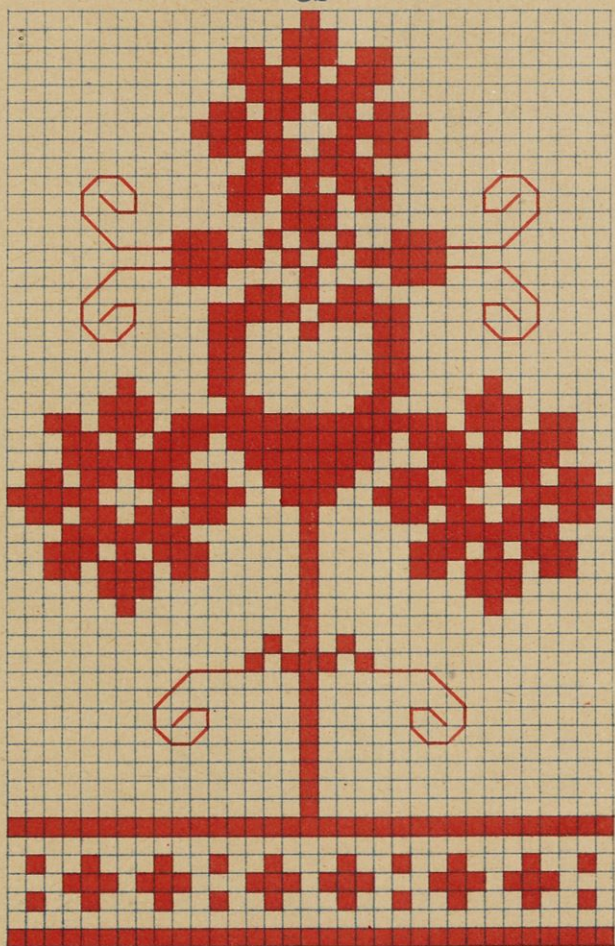
80

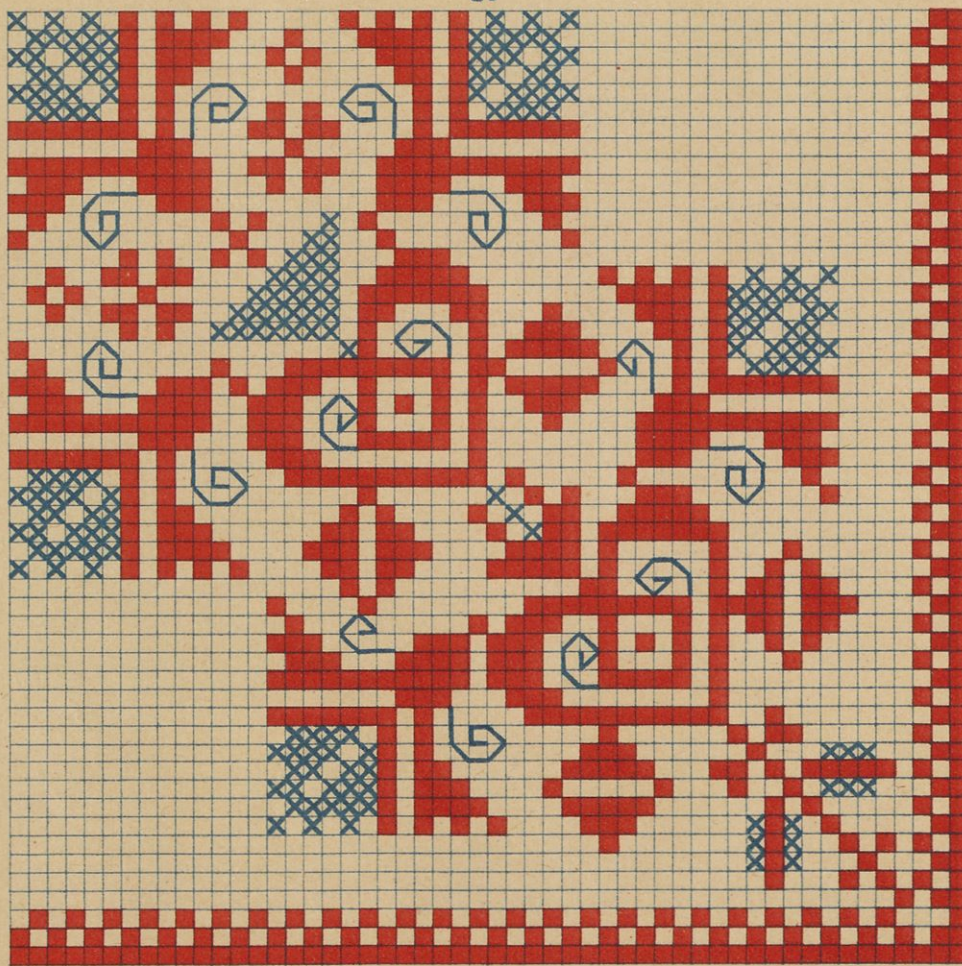
81

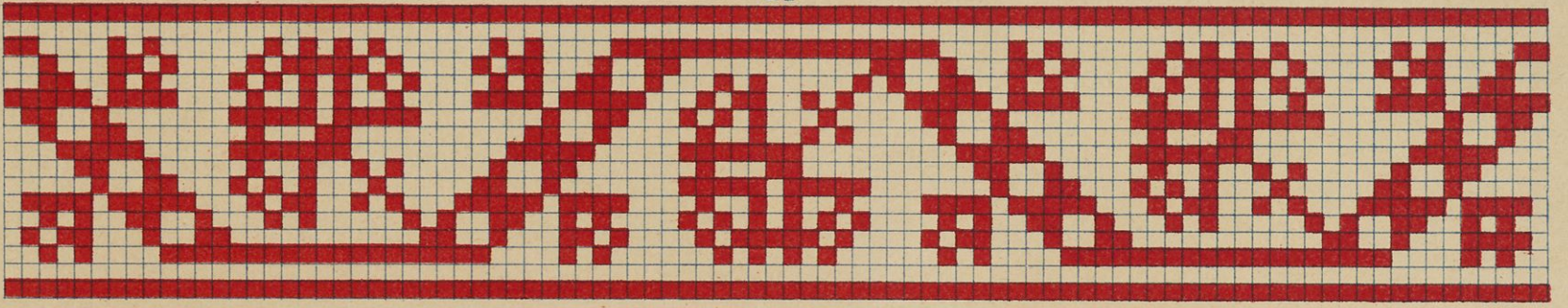
82

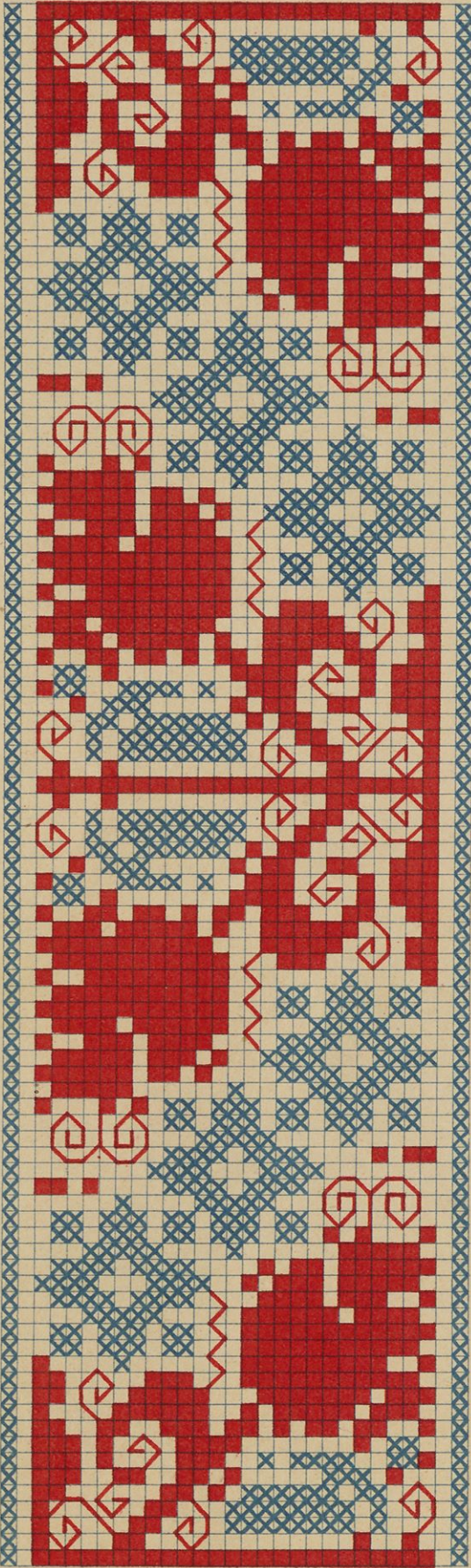
83

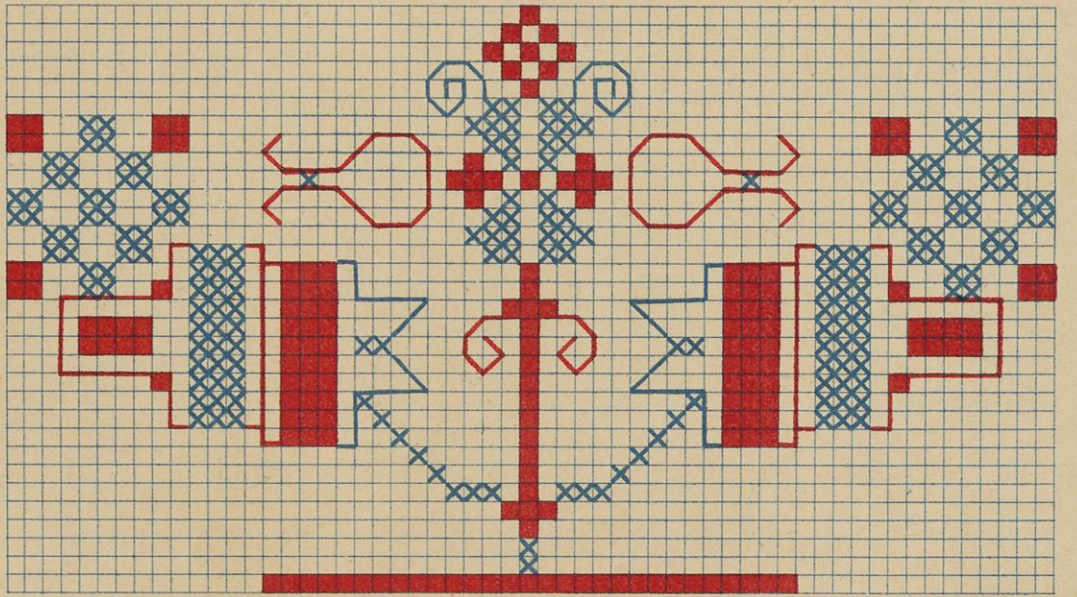
84

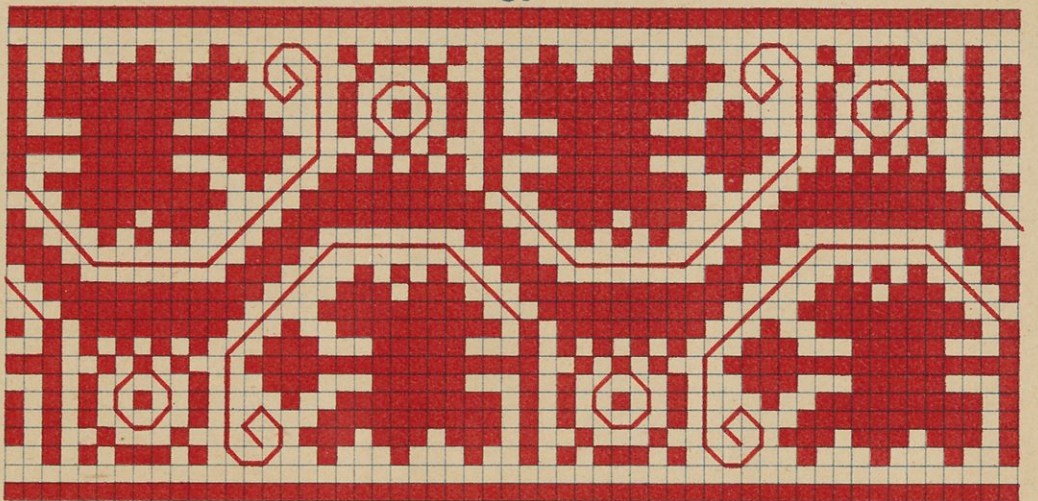
85 a

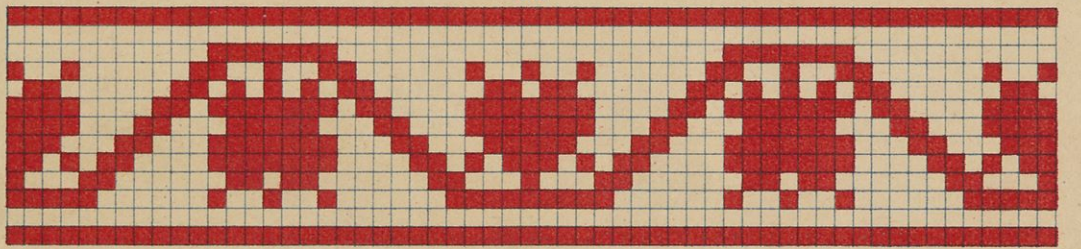
86

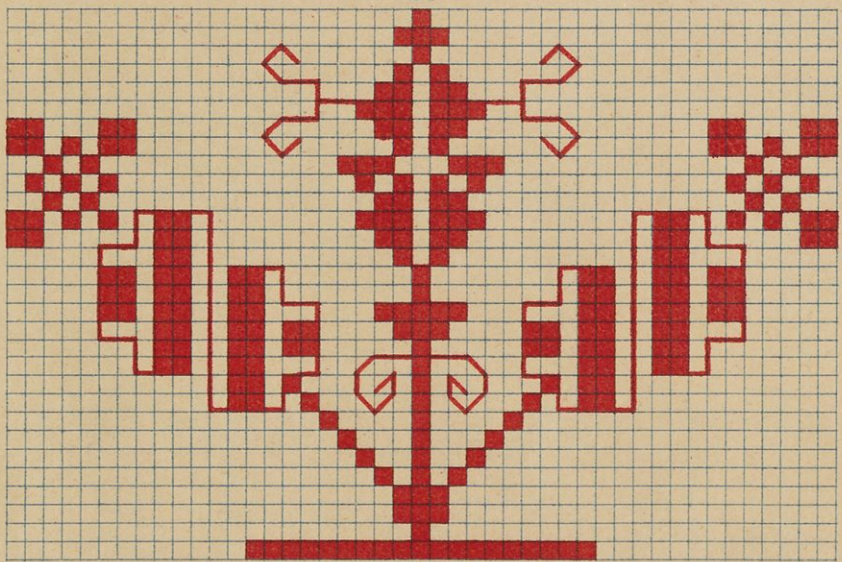
87

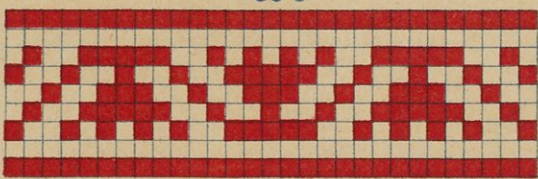
88

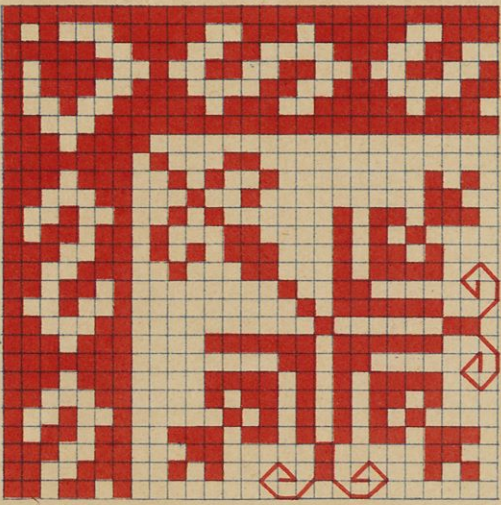
89

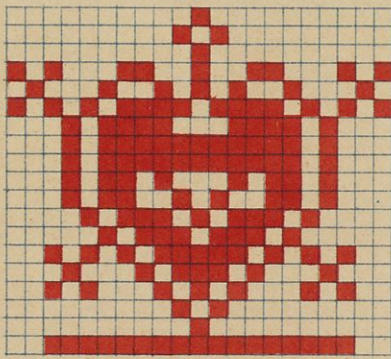
85 b

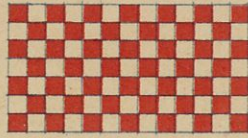
90

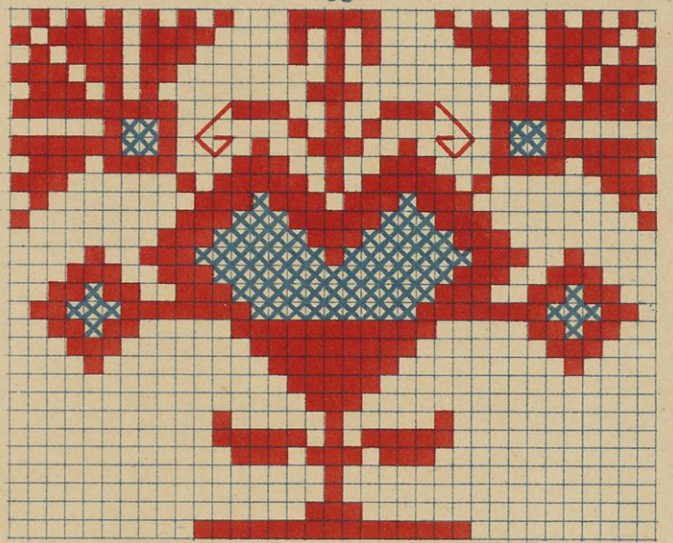
91

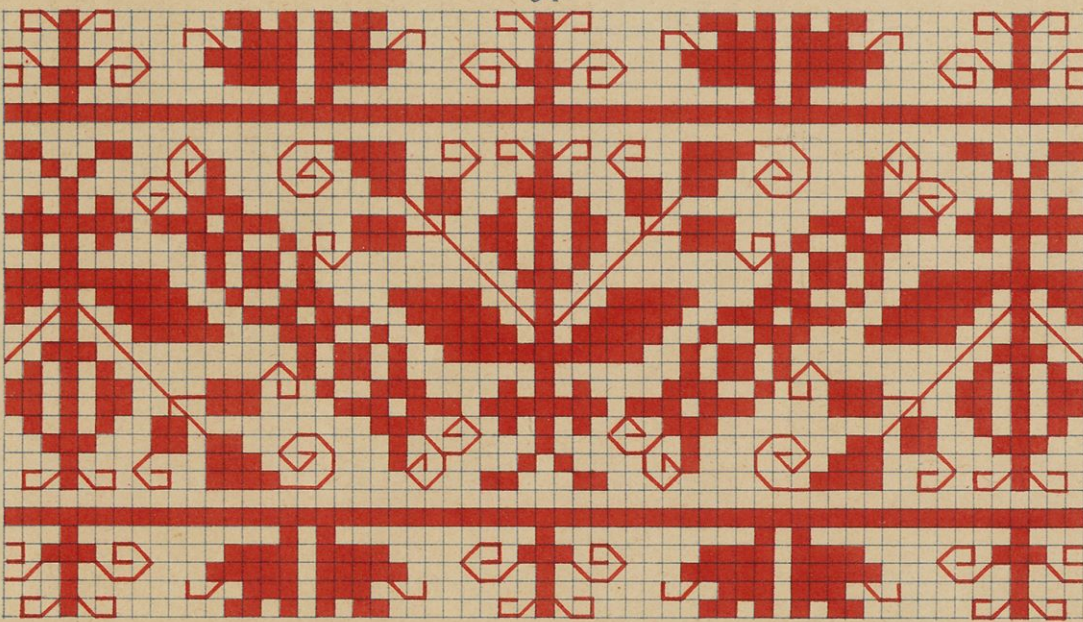
92

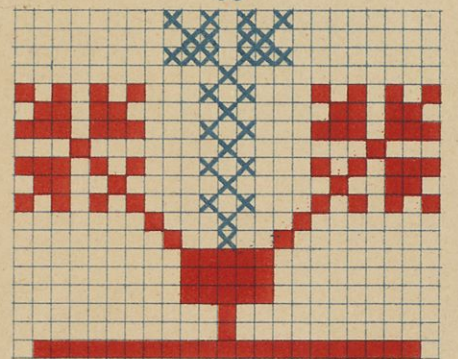
93

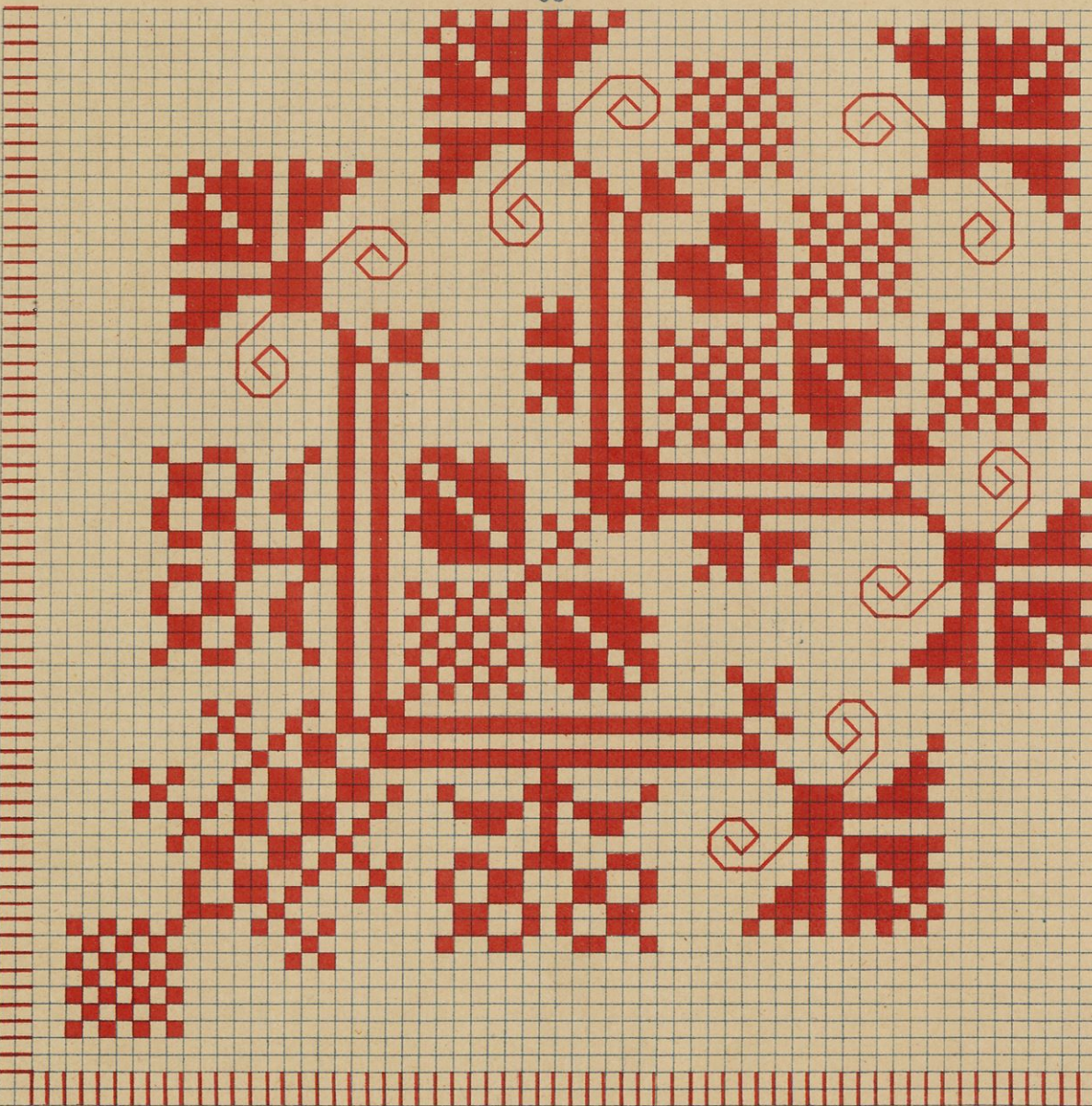
94

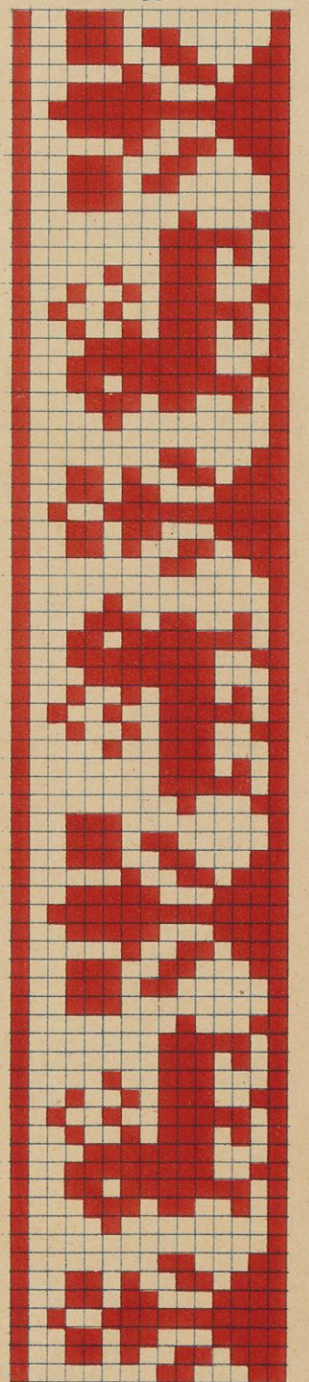
95

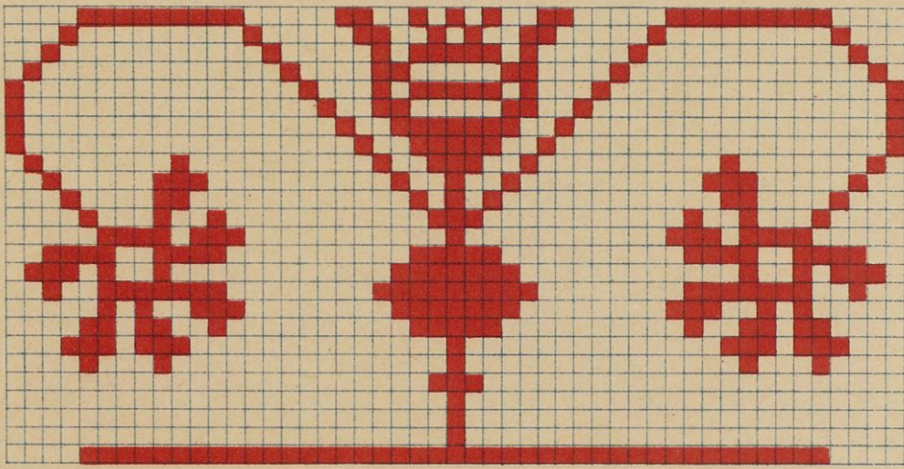
96

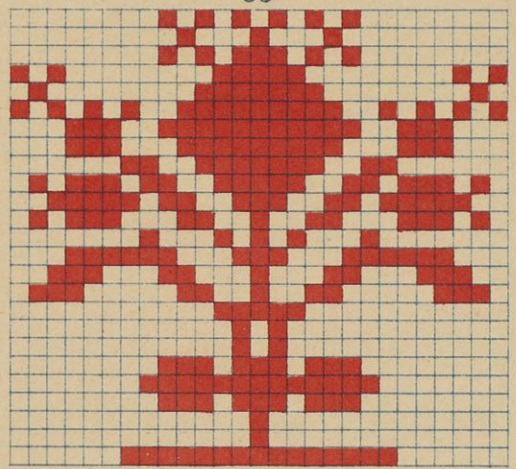
97

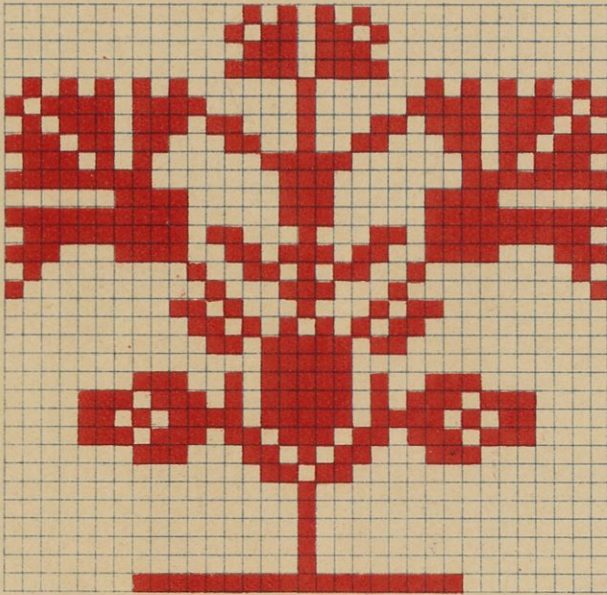
98

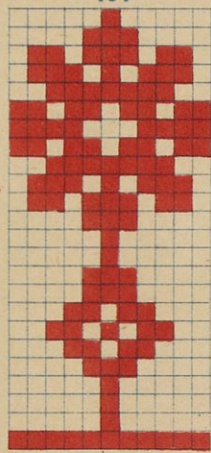
99

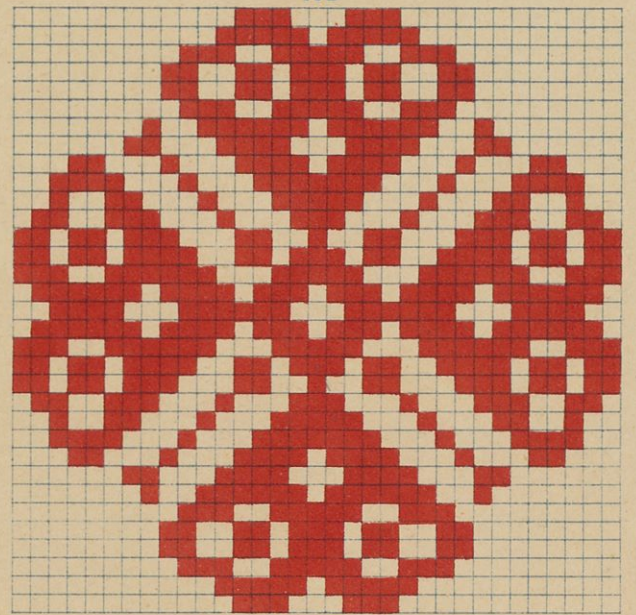
100

101

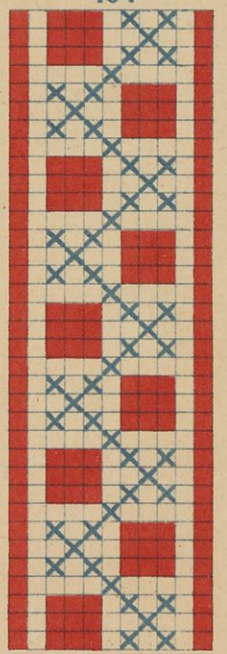
102

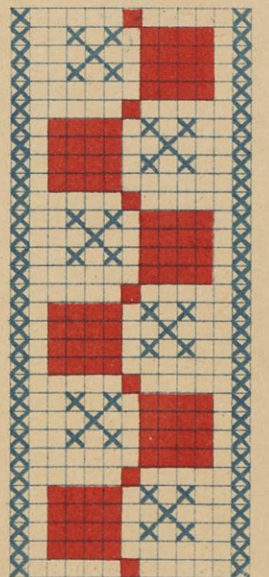
103

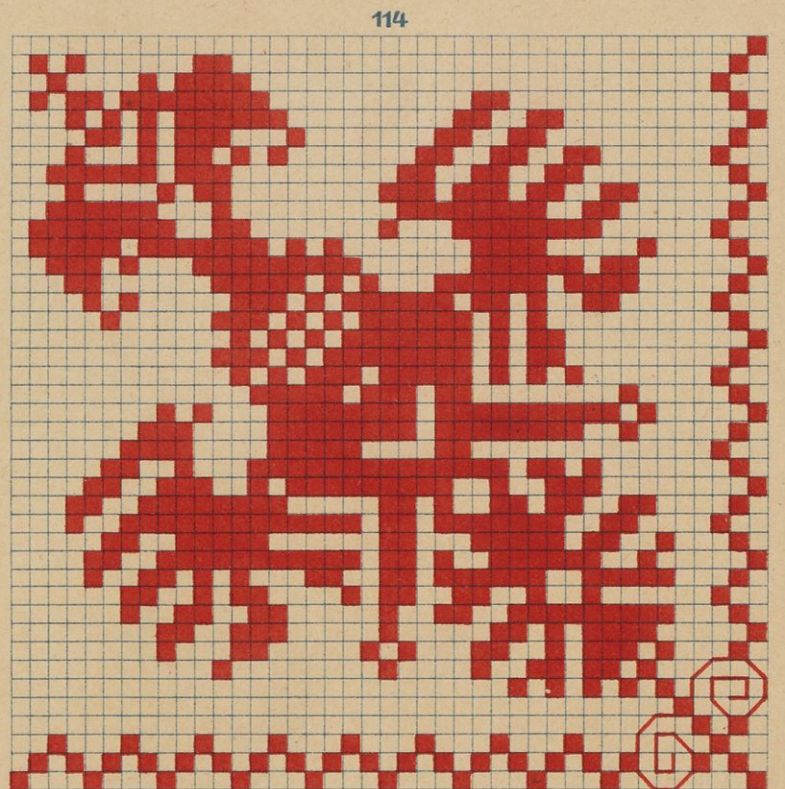
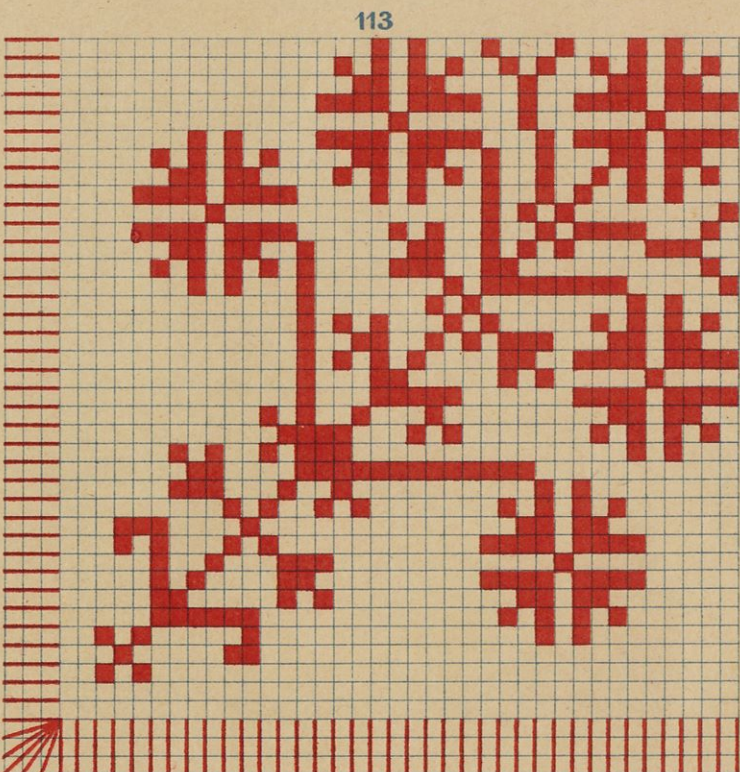
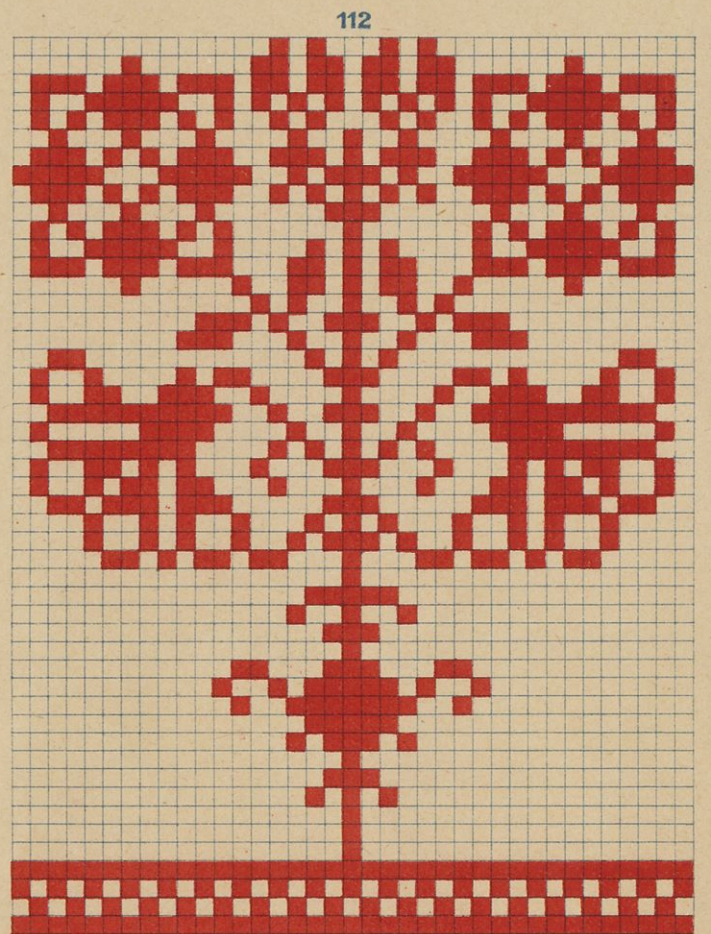
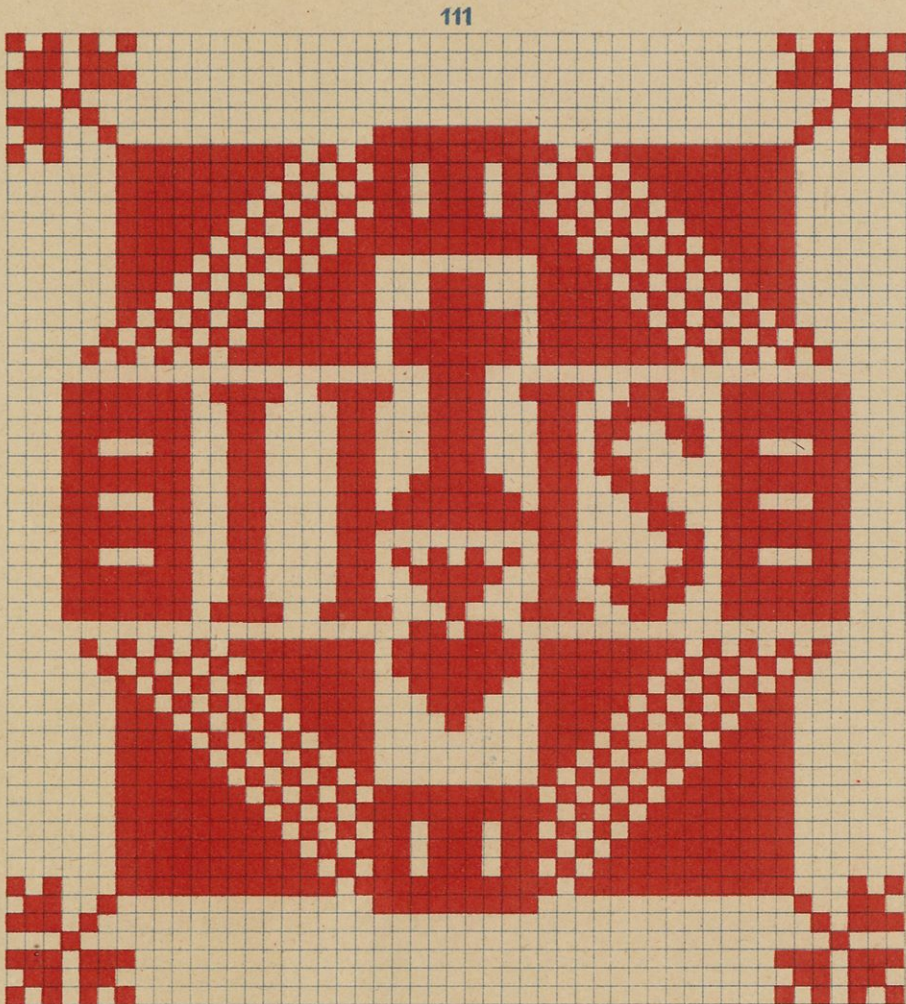
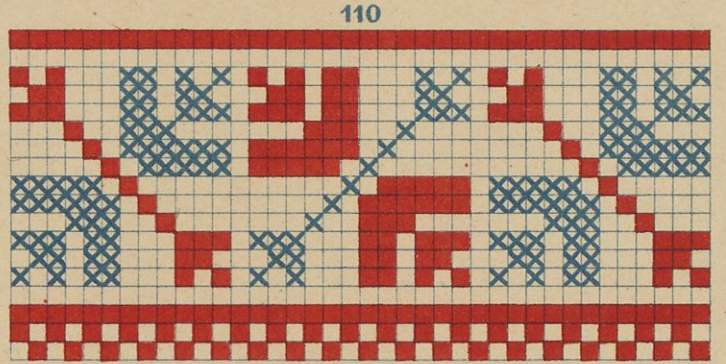
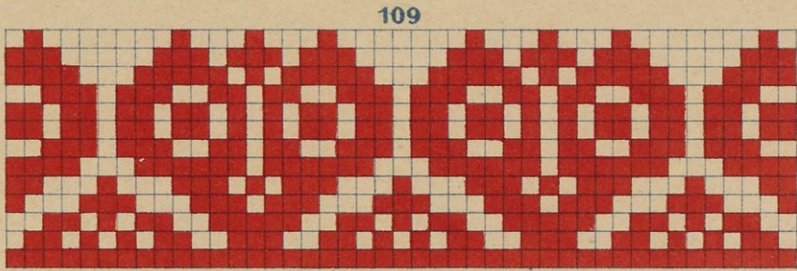
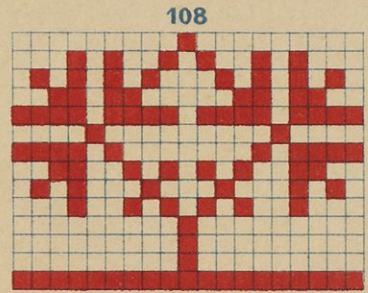
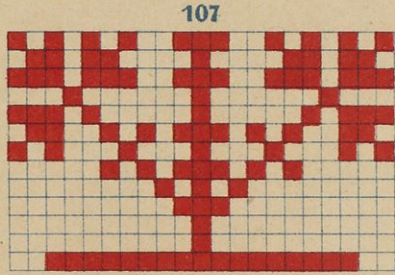
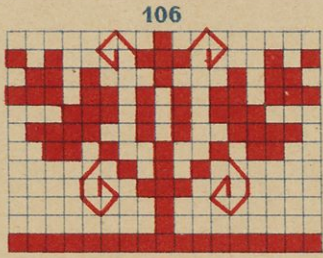

104

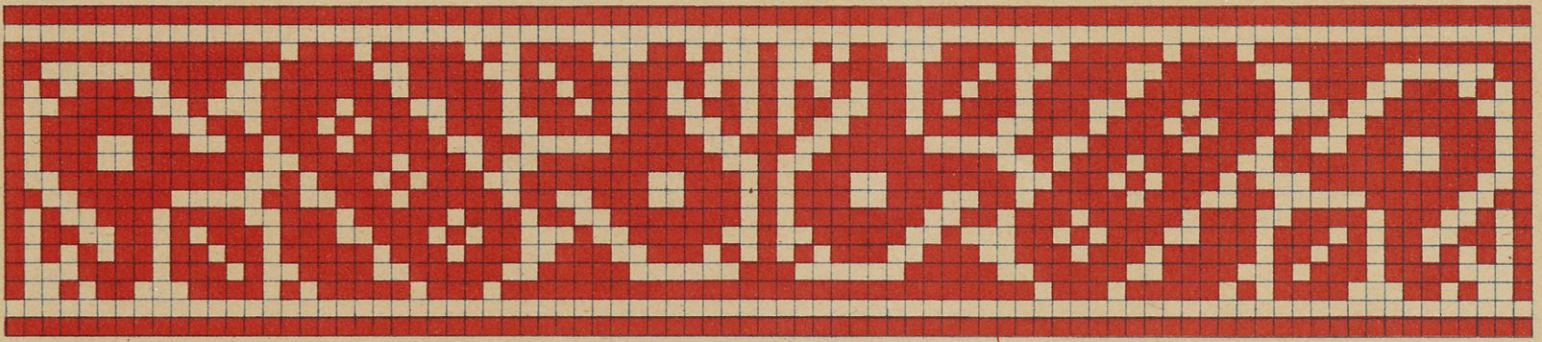

105

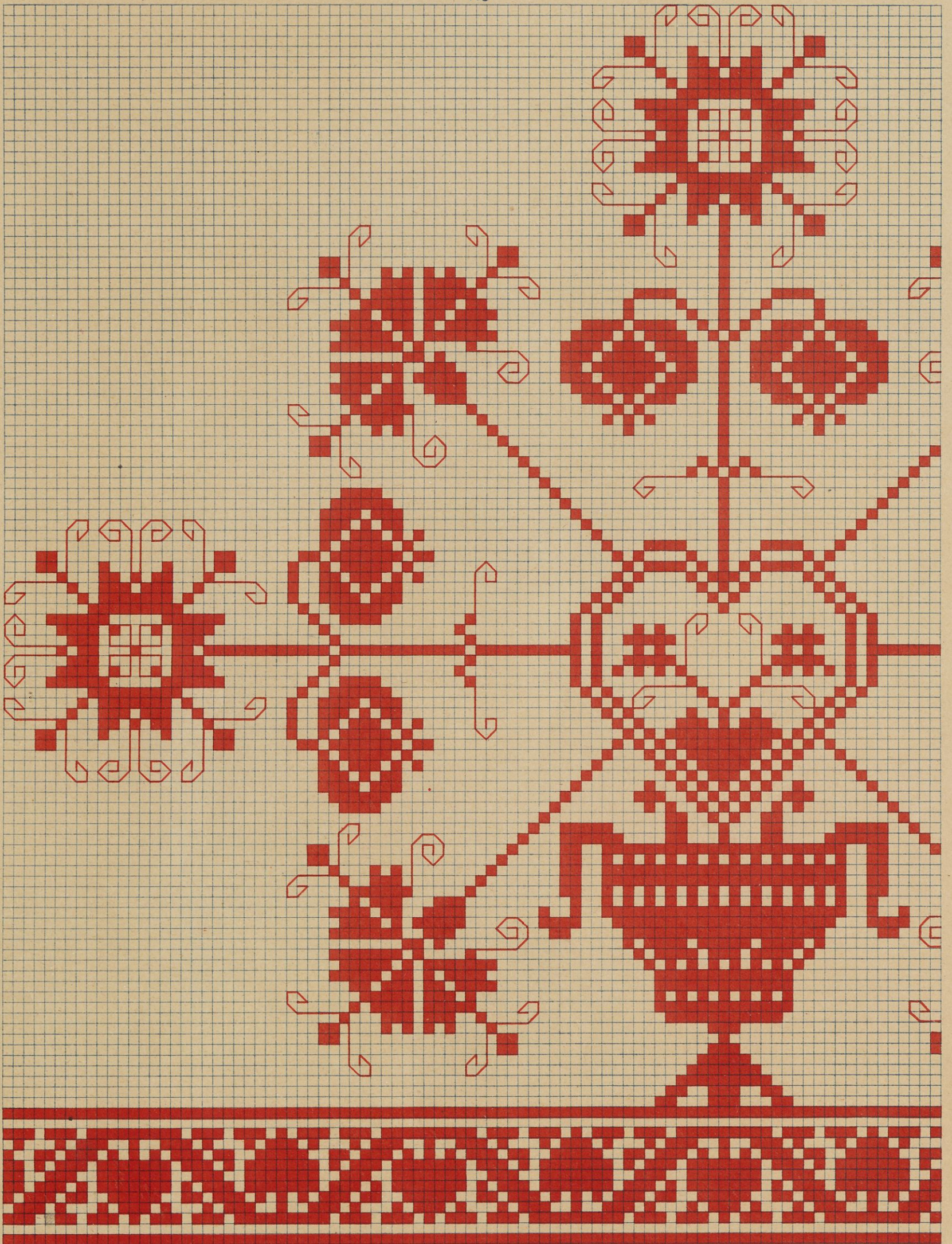

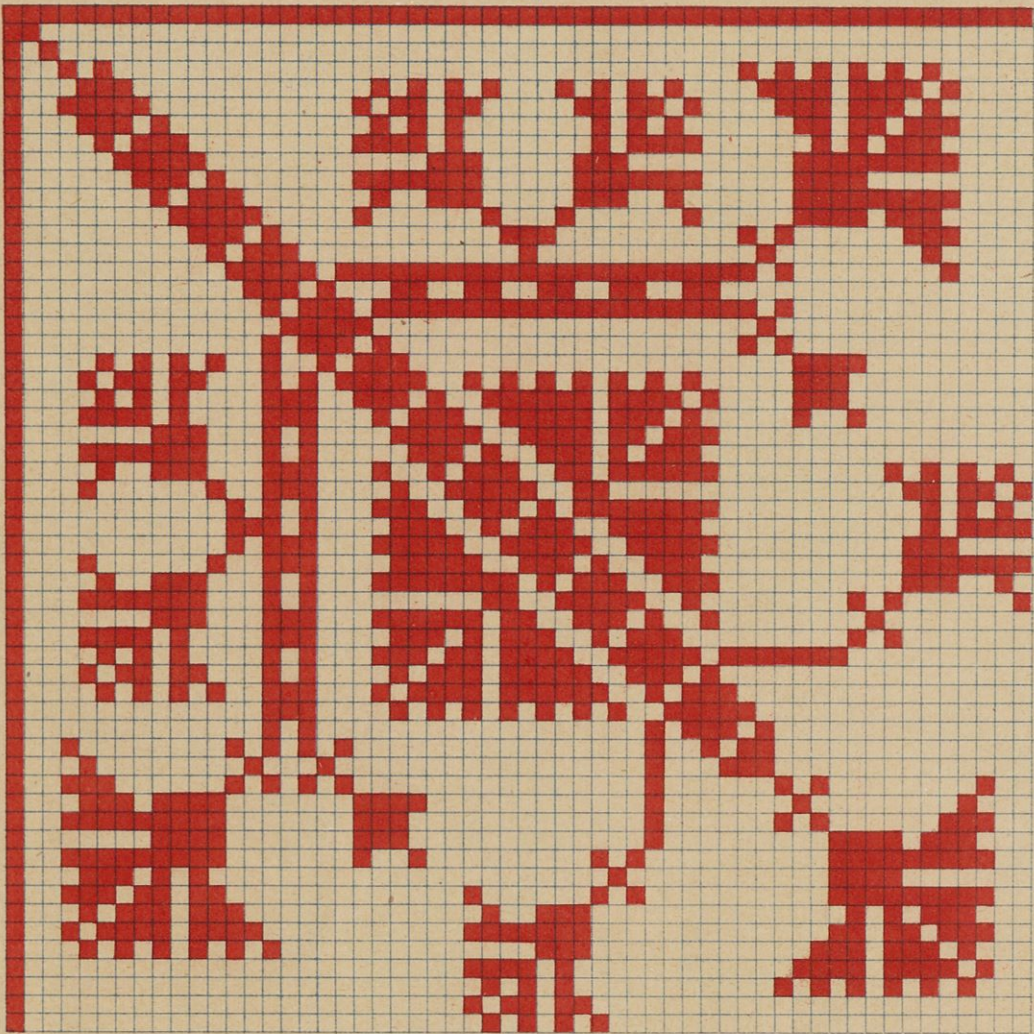
115

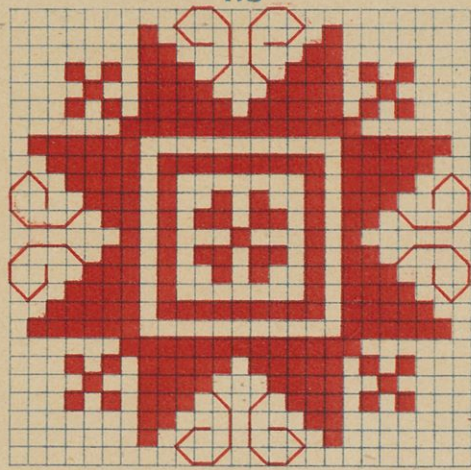
116

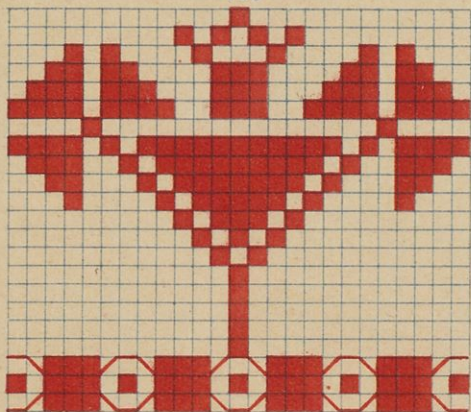
117

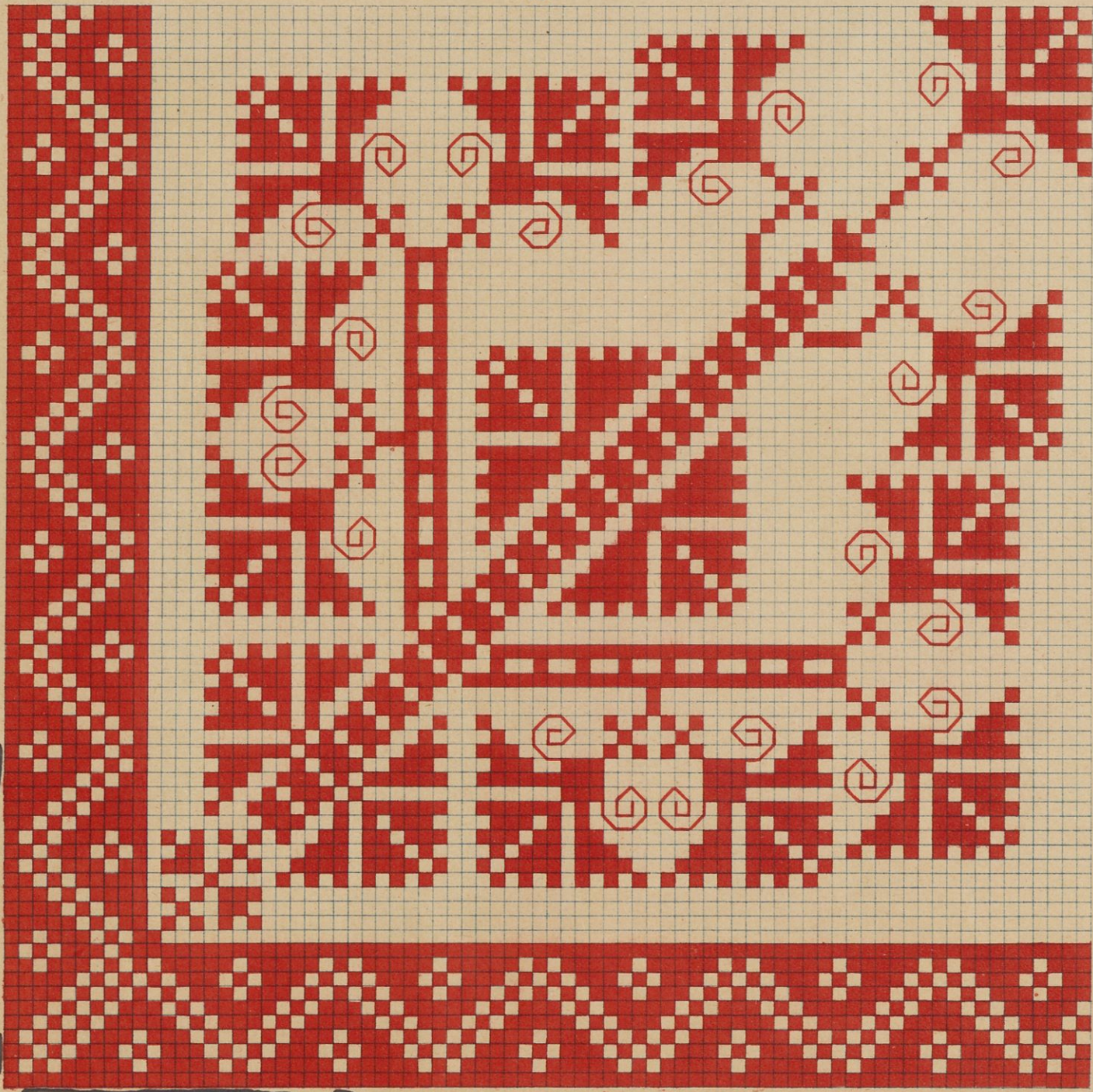
118

119

120

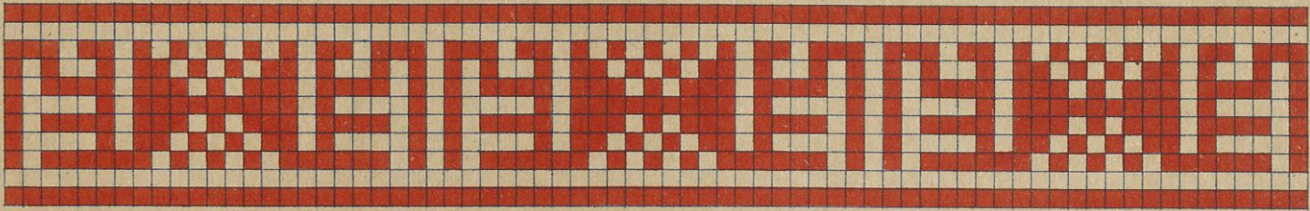

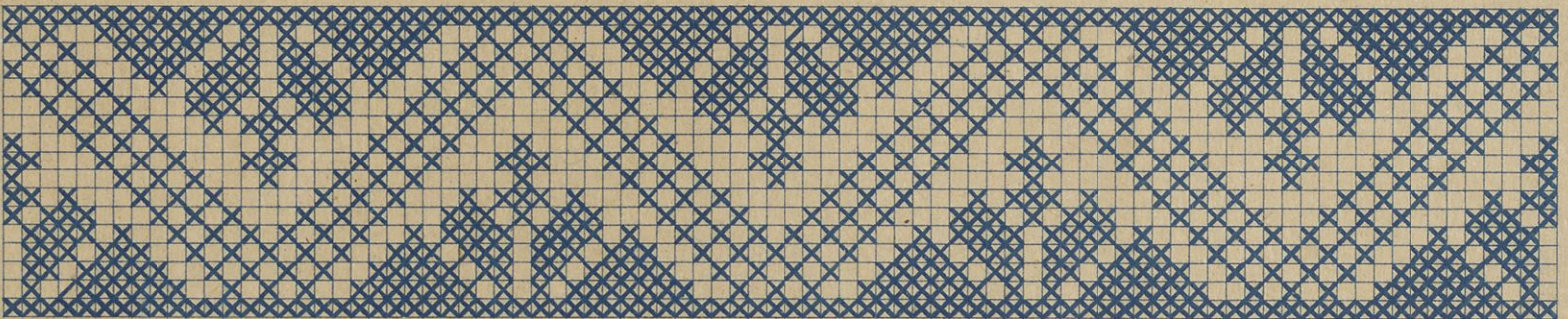
sem originalne risbe predal 1930 Obedruženim
zavodu za cenško domišlino obrt, (namnolj Božo Racičeva Jan 2007)

I.

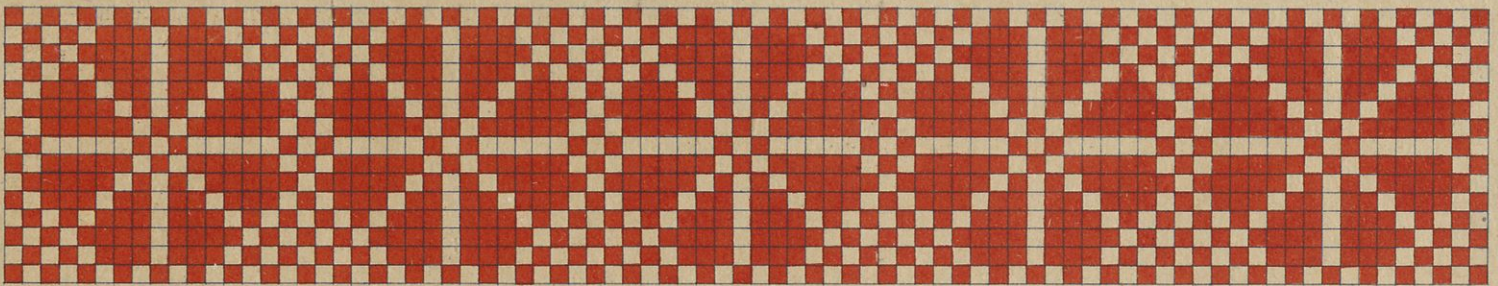
122

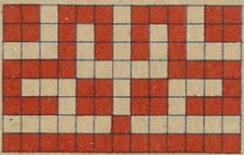
123

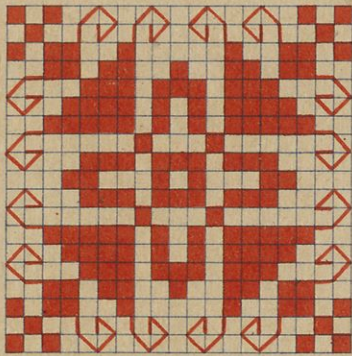
124

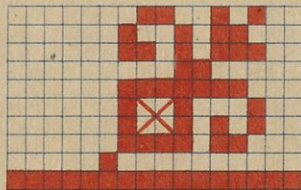
125

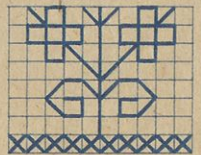
126

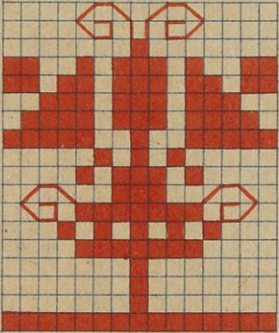
127

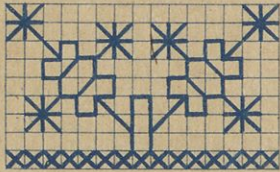
128

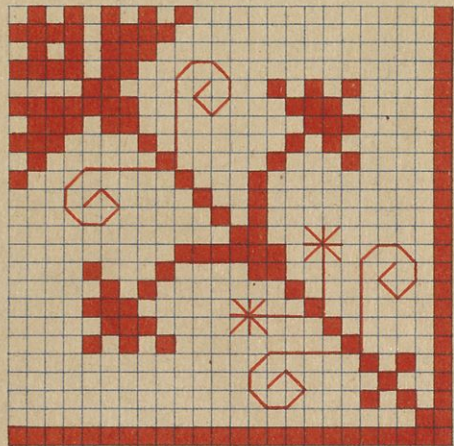
129

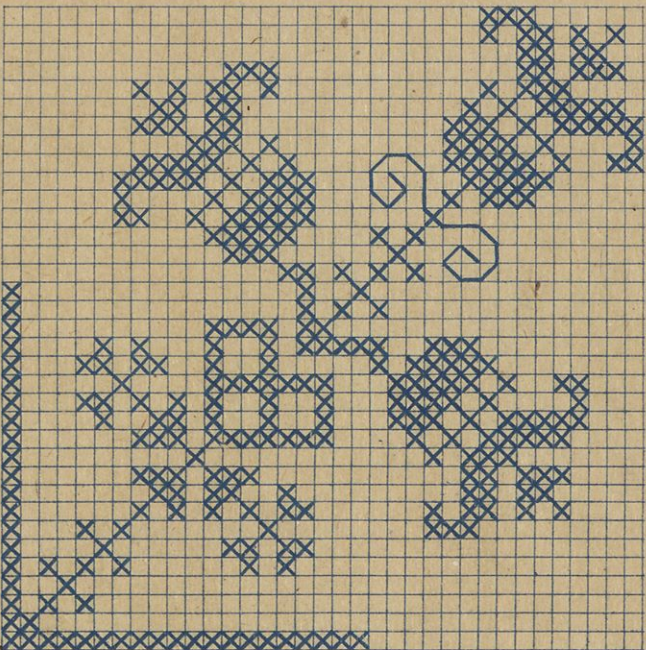
130

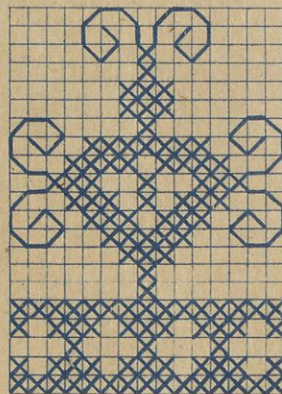
131

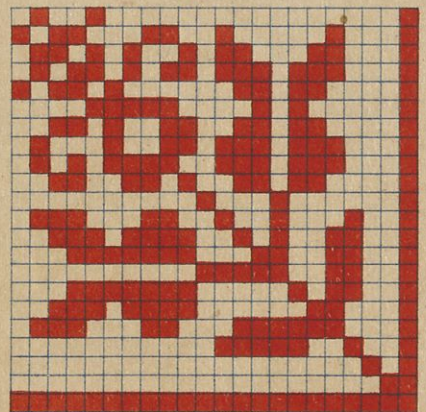
132

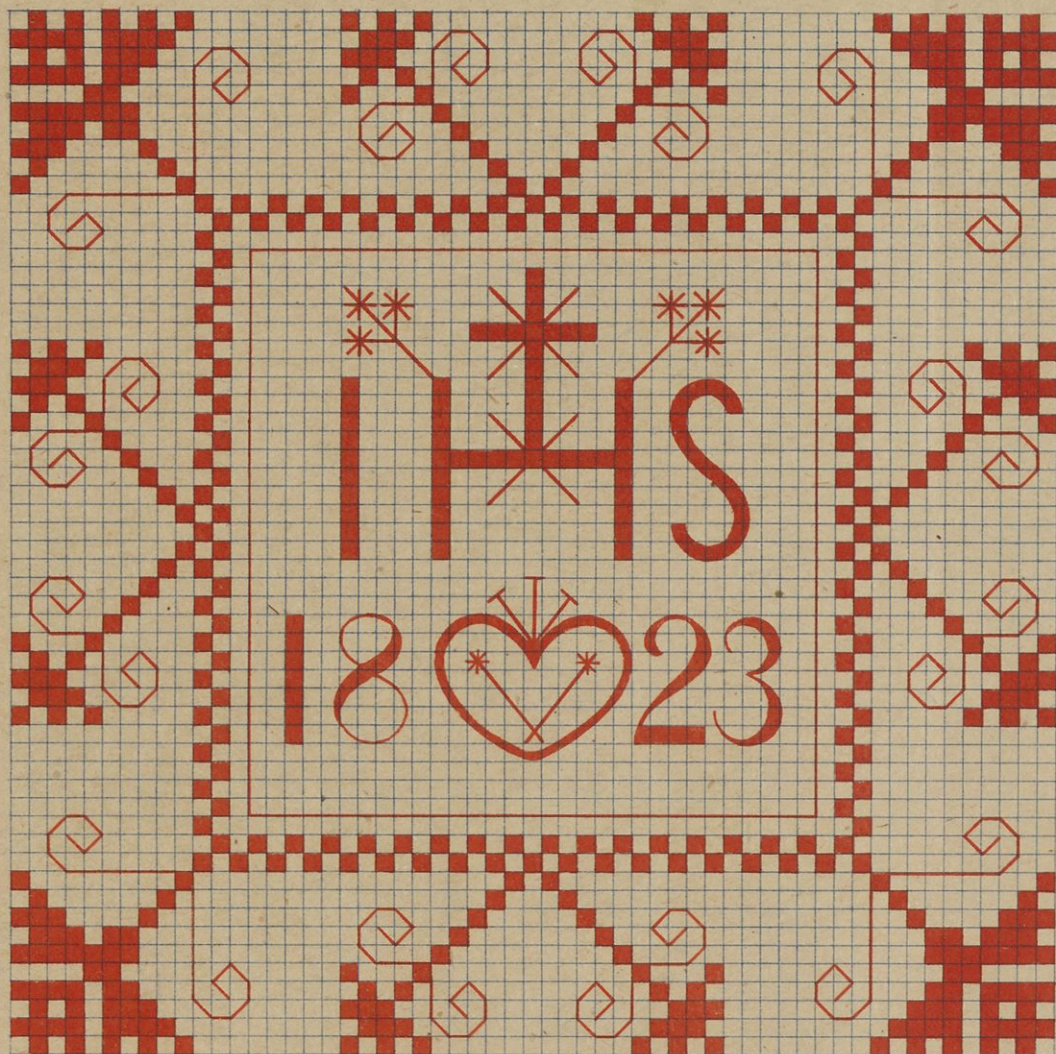
133

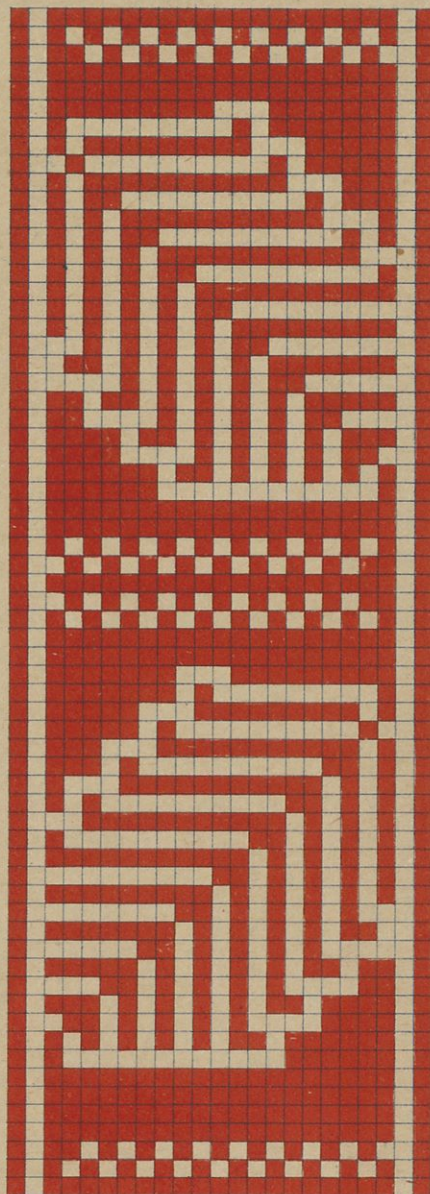
134

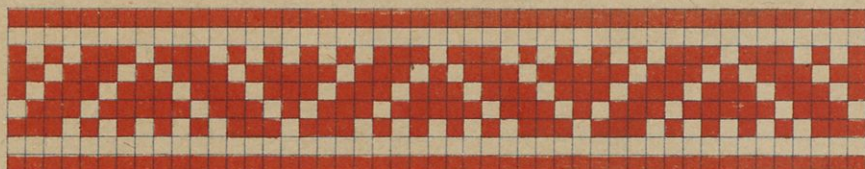
135

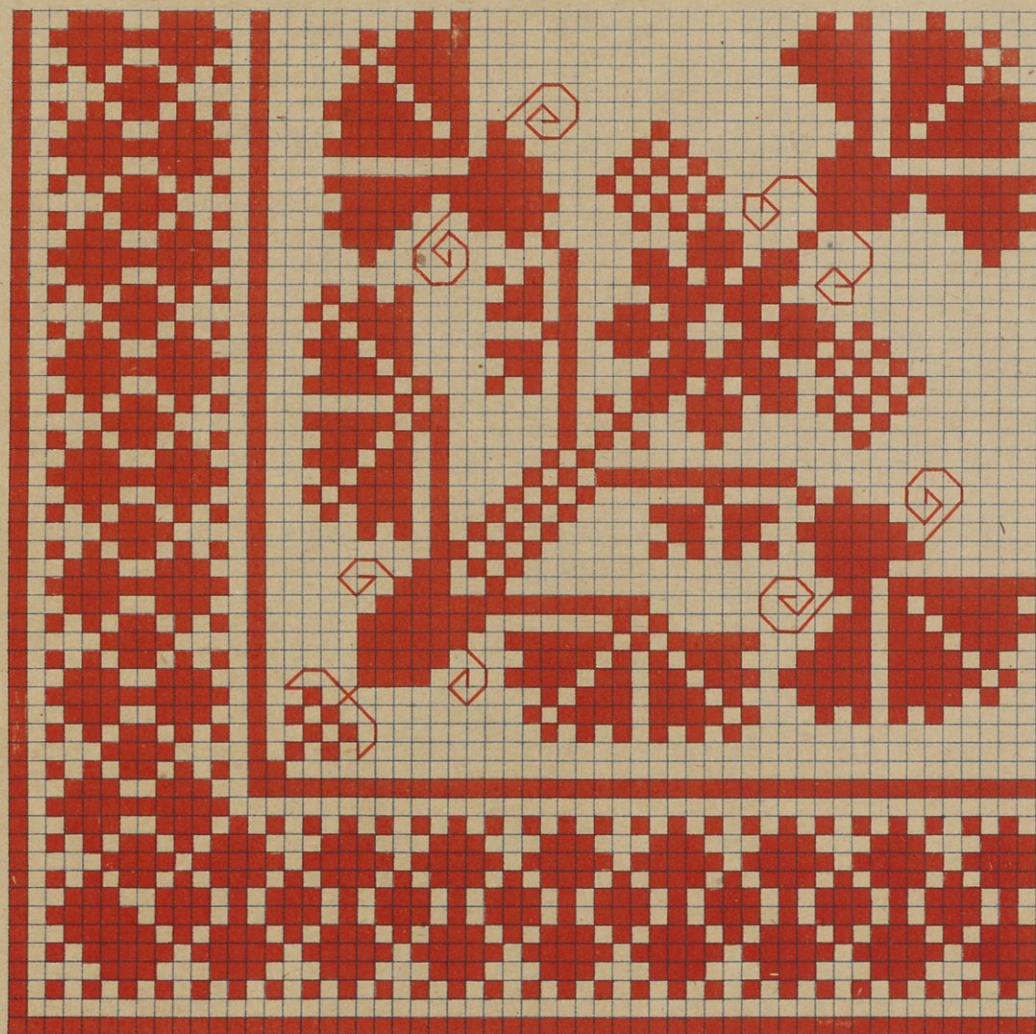
136

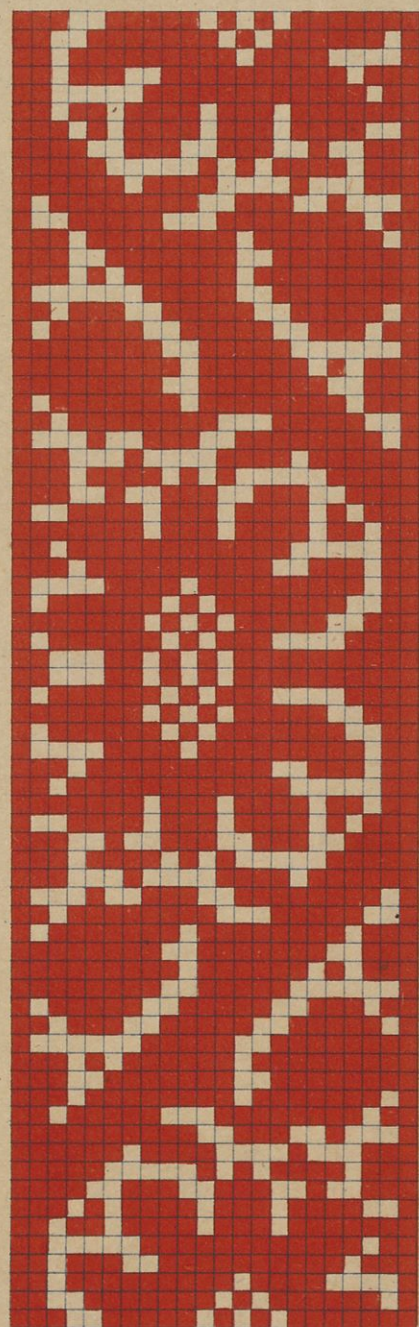
137

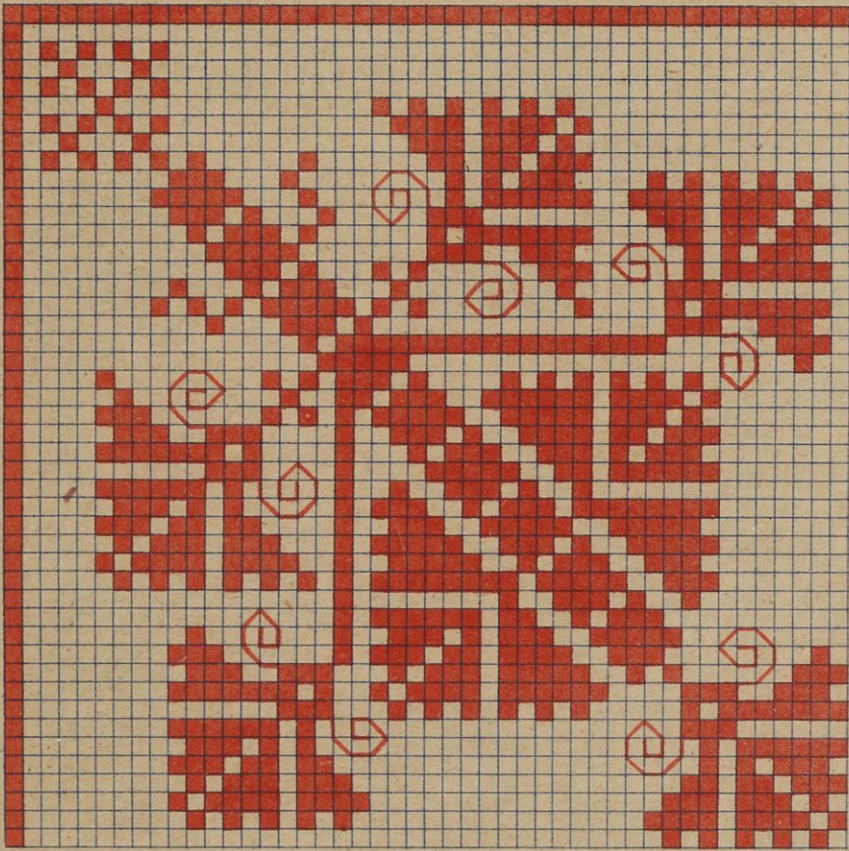
138

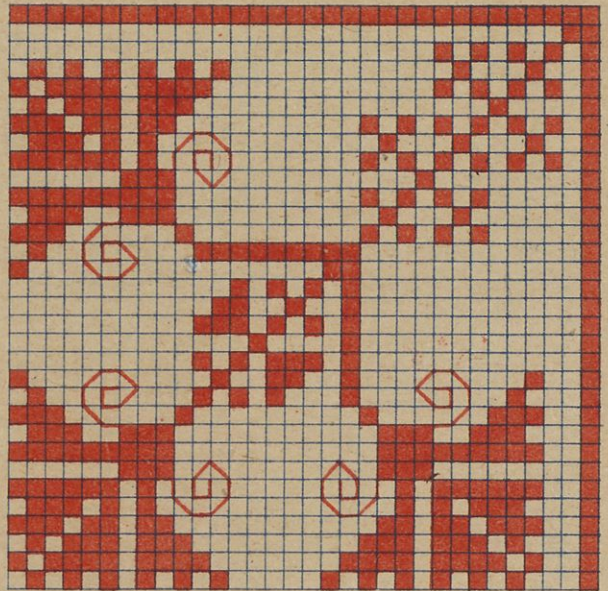
139

140

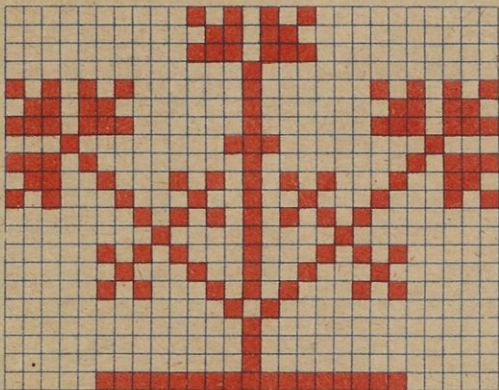
141

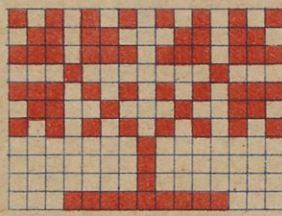
142

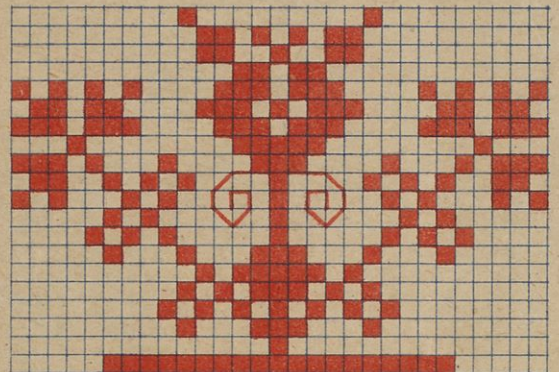
143

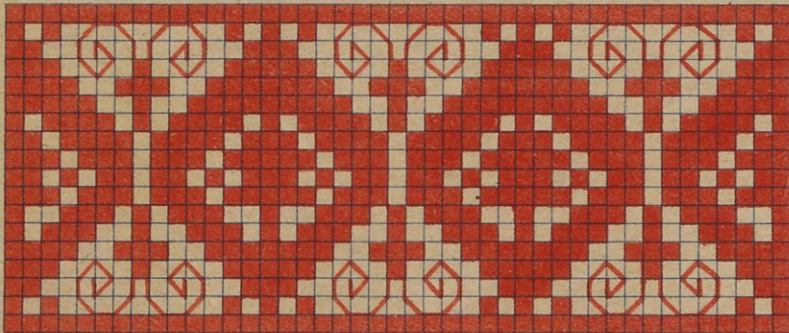
144

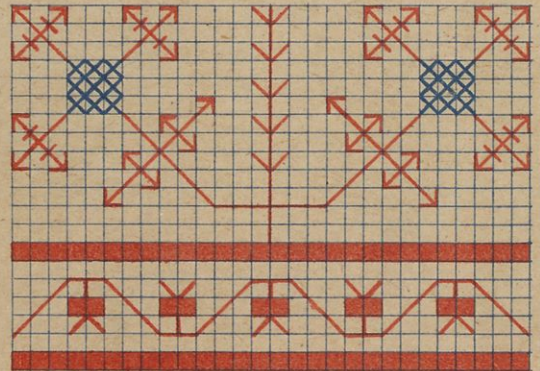
145

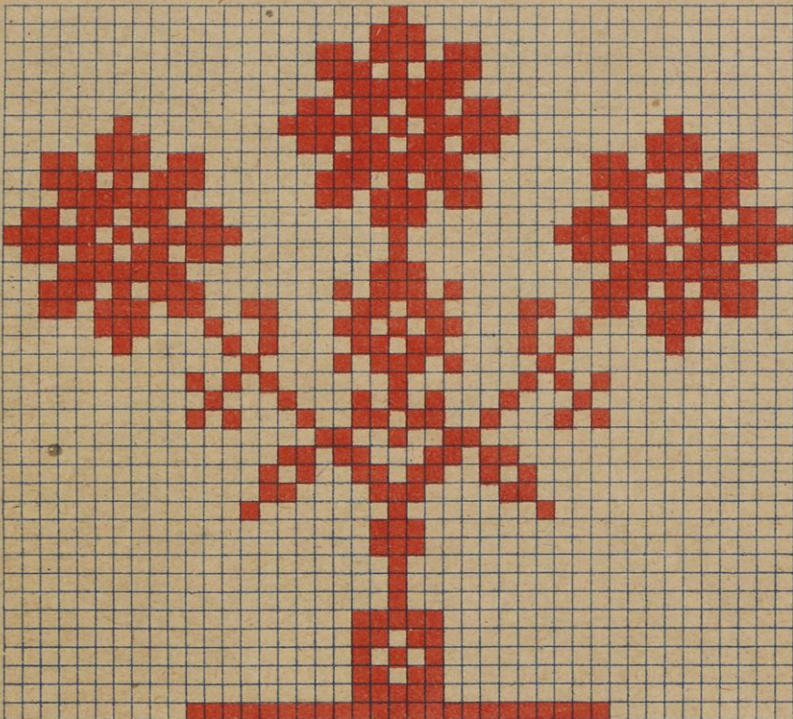
146

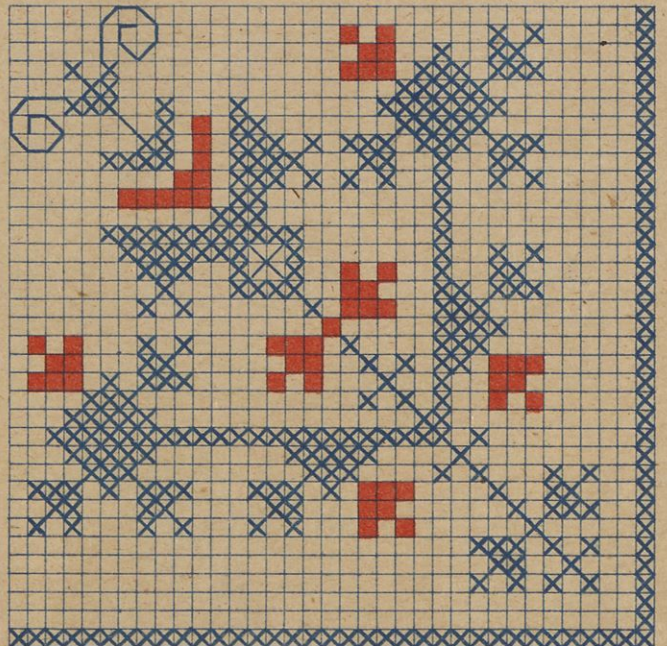
147

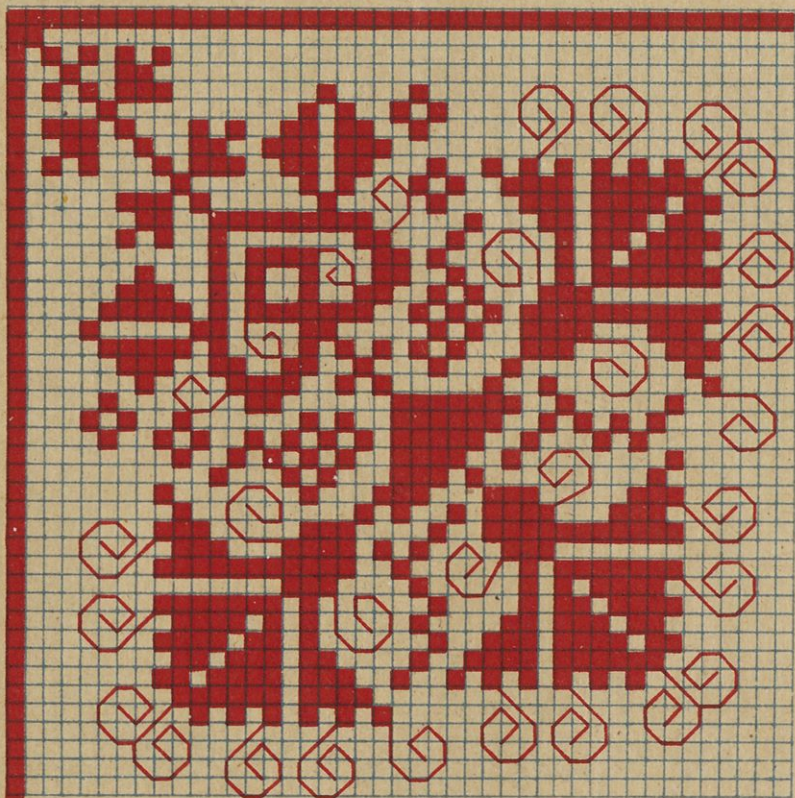
148

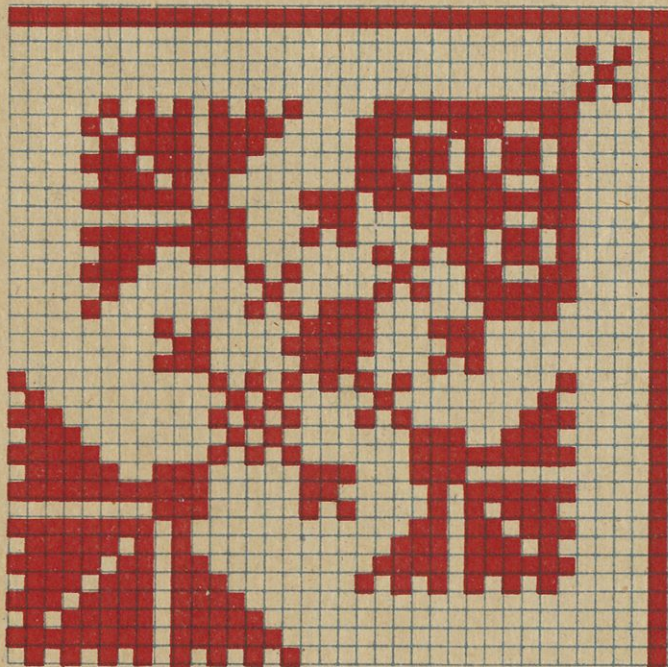
149

150

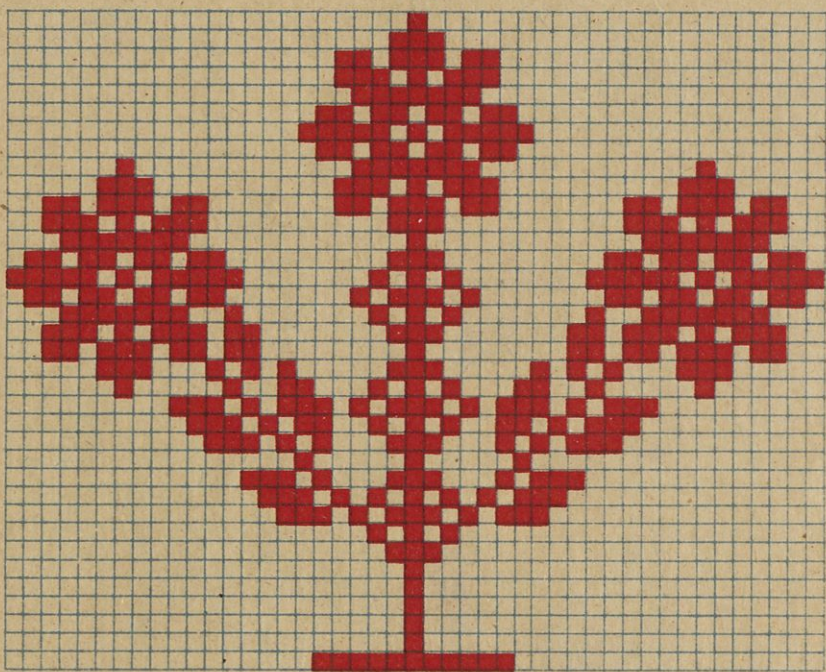
151

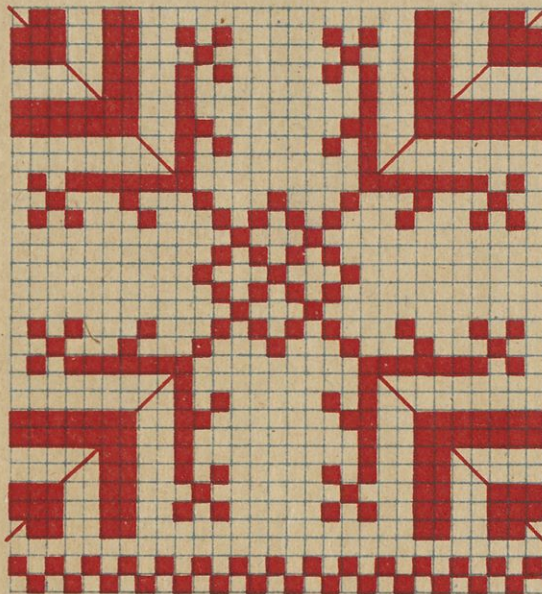
152

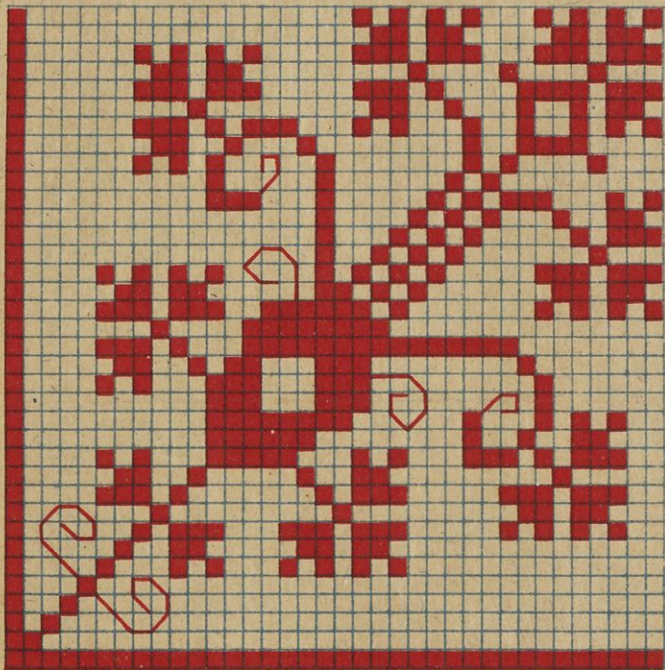
153

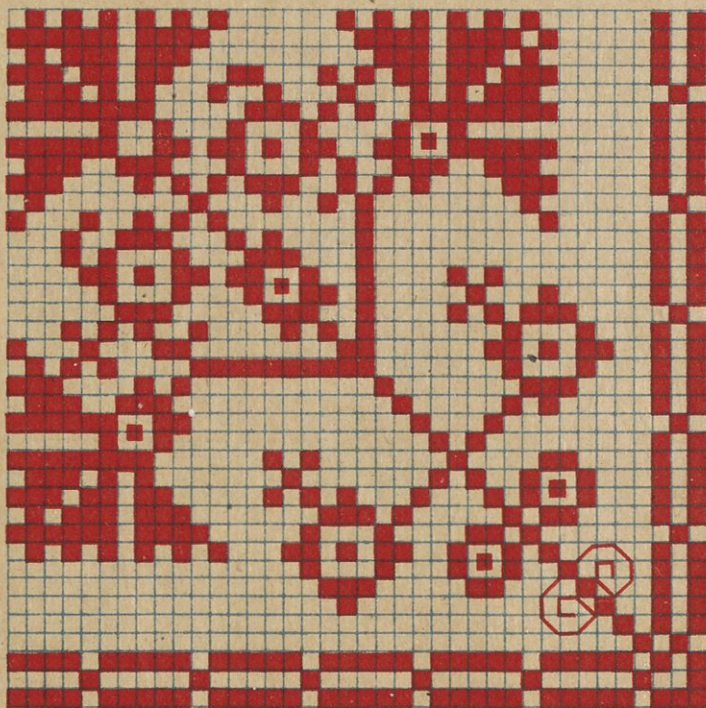
154

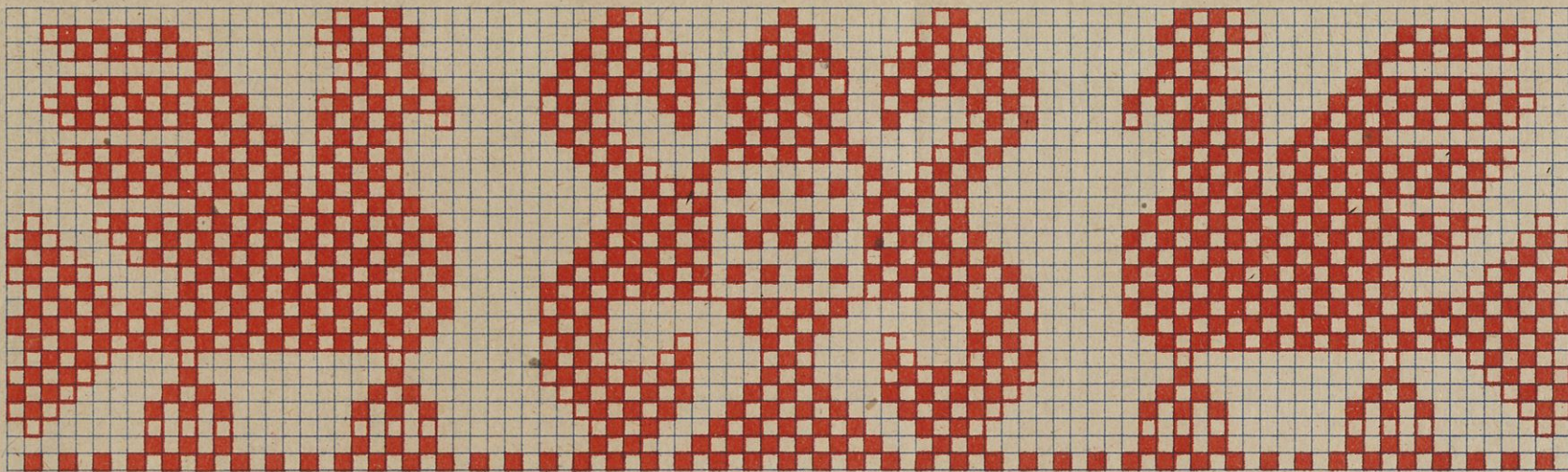
155

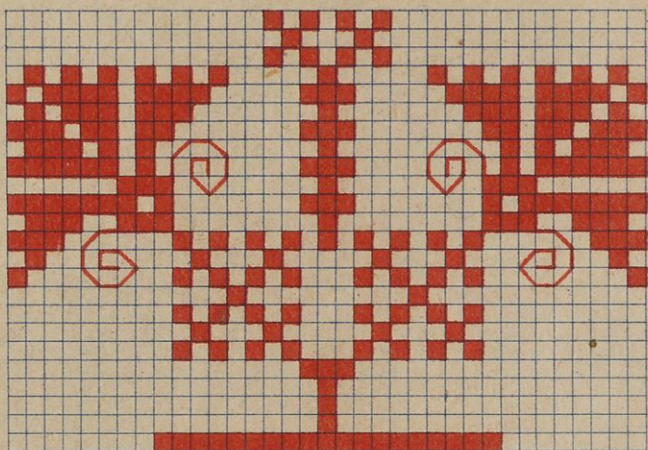
156

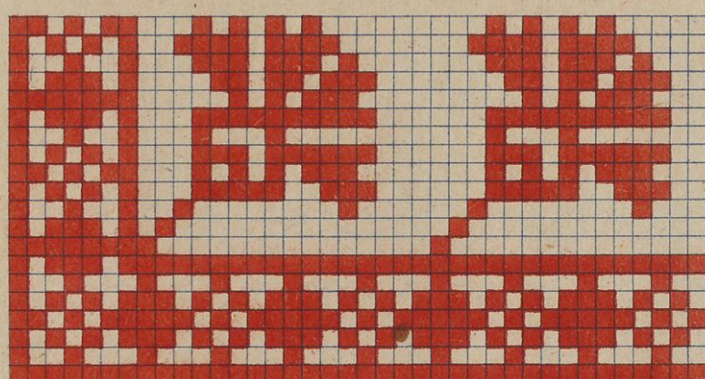
157

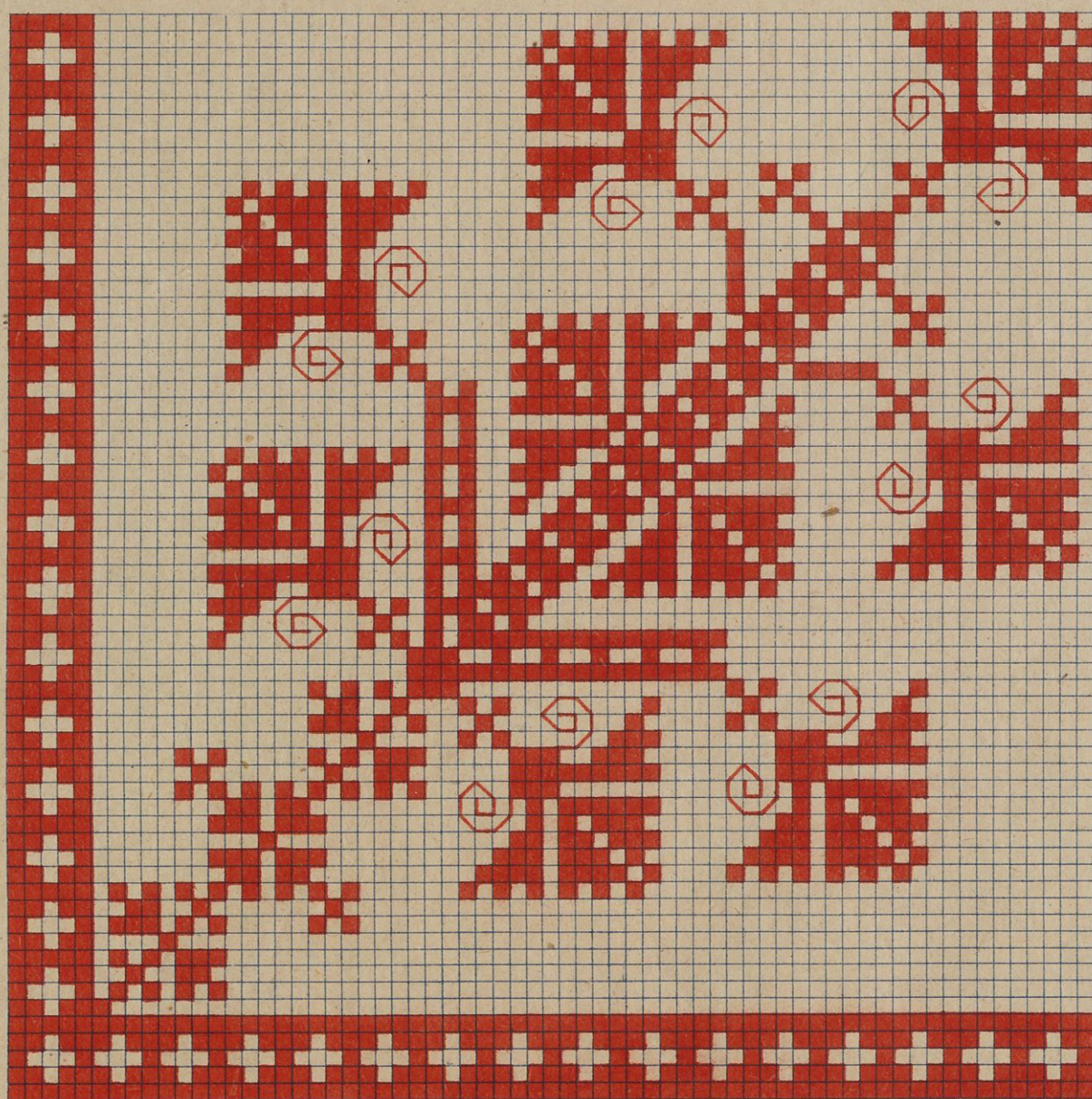
158

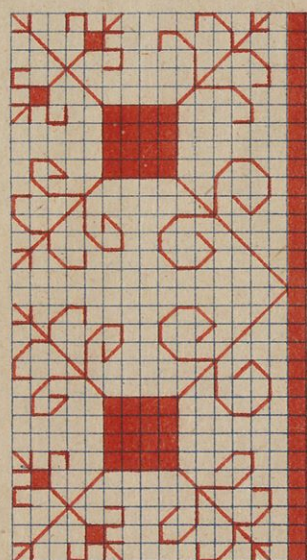
159

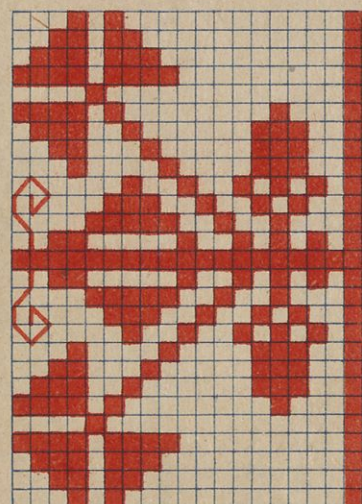
160

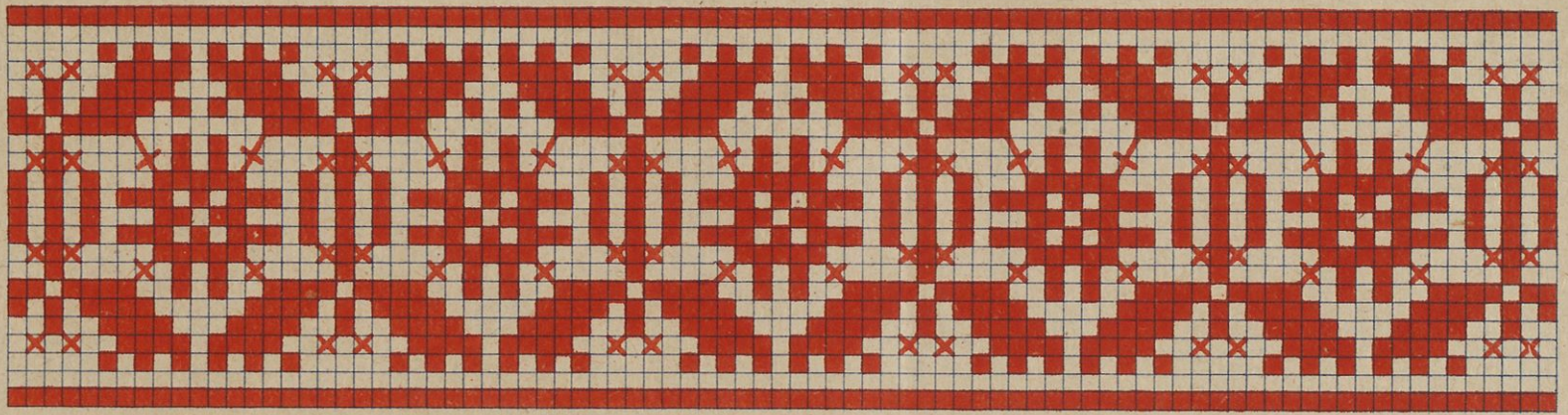
161

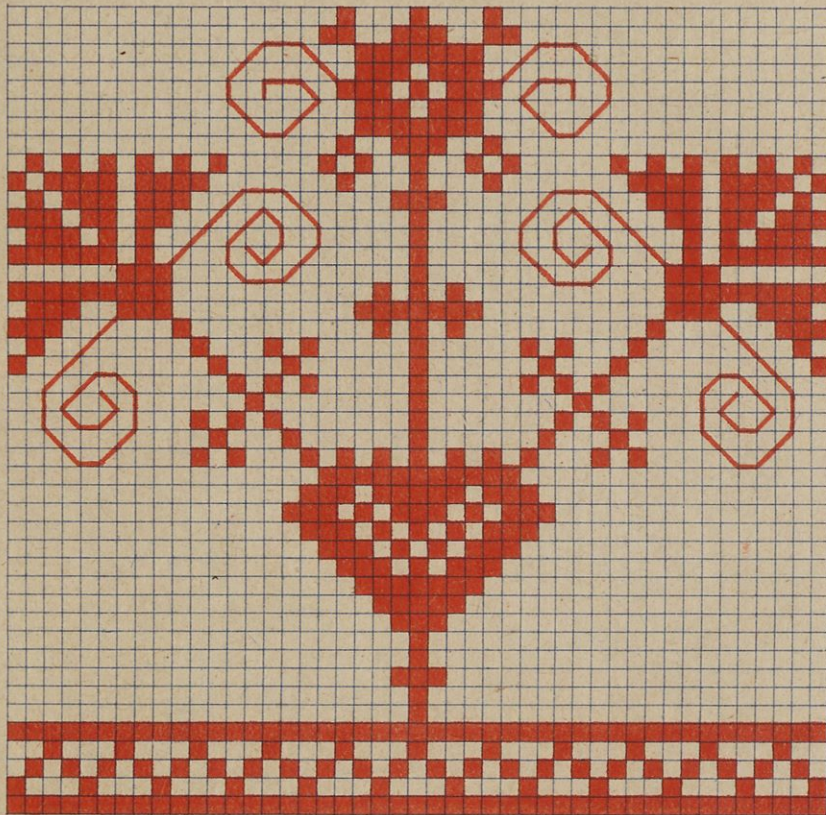
162

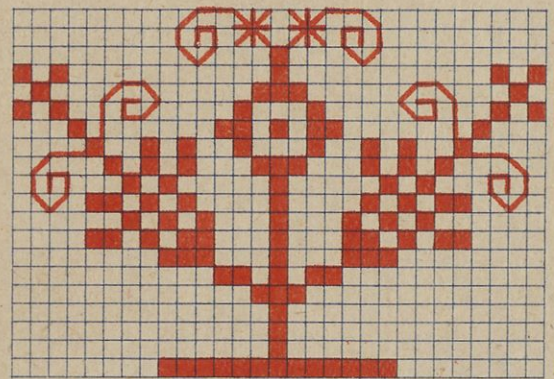
163

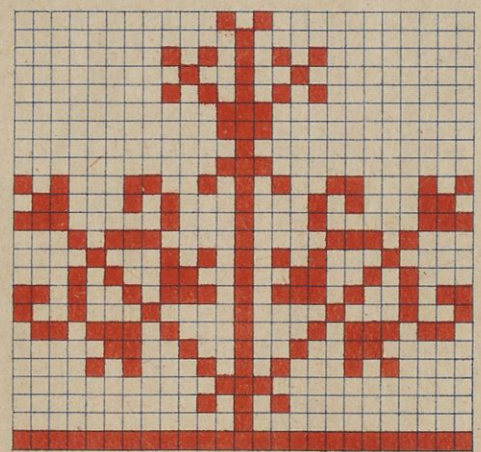
164

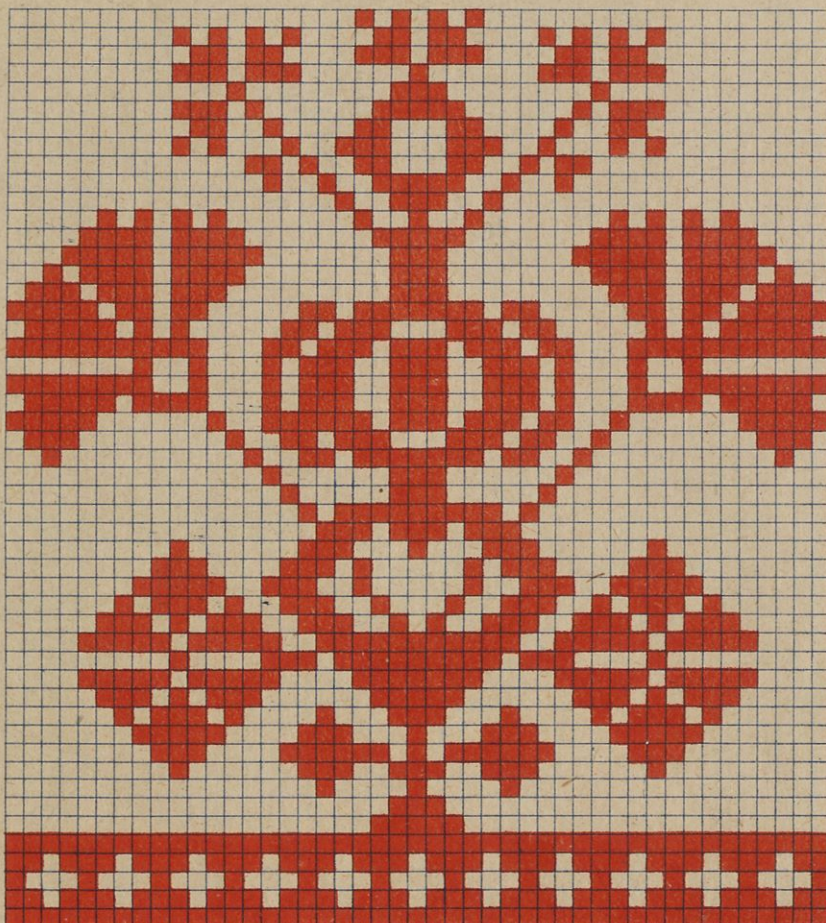
165

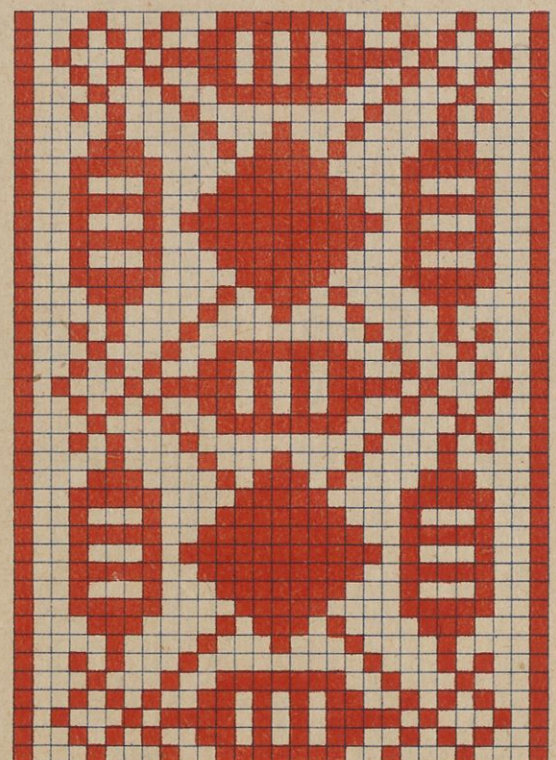
166

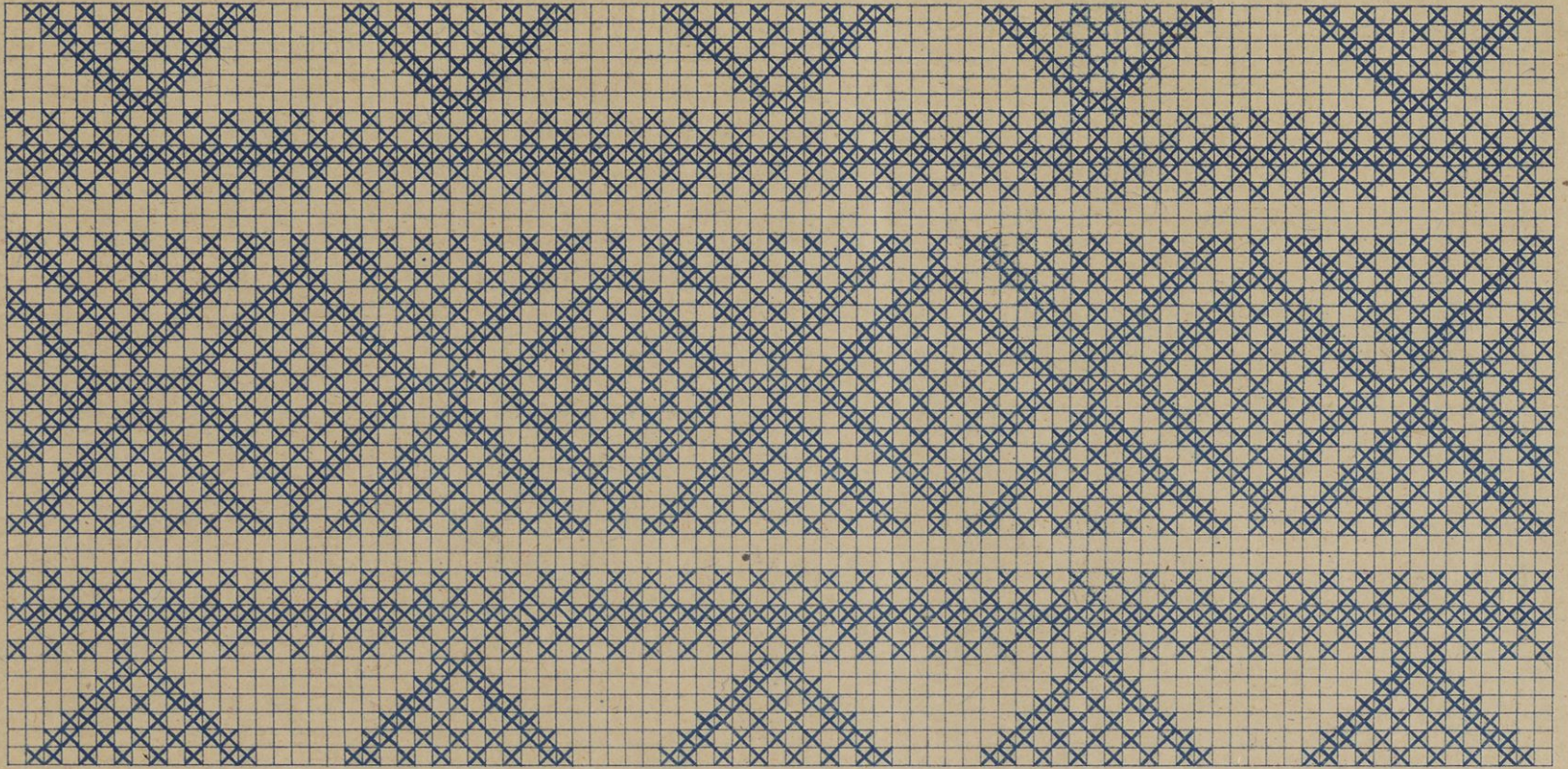
167

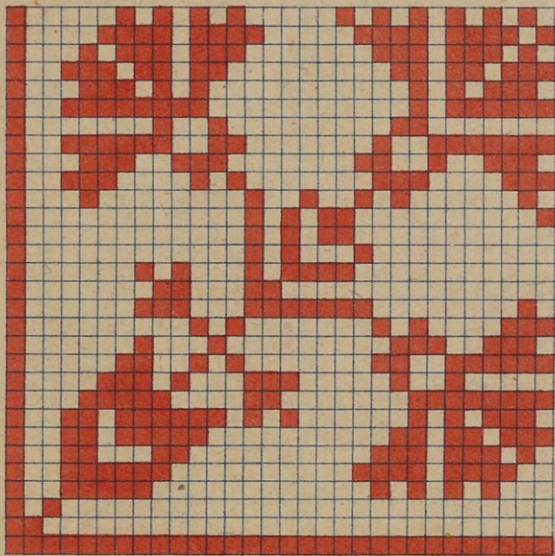
168

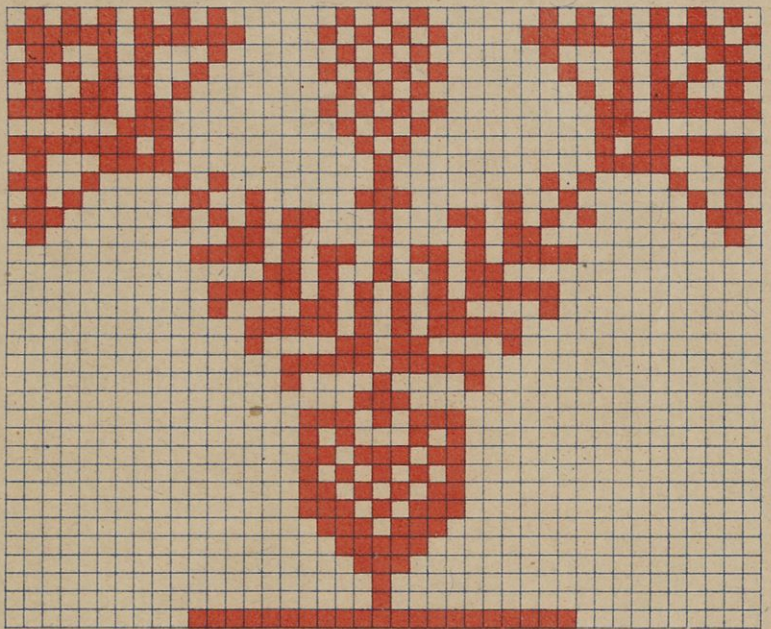
169

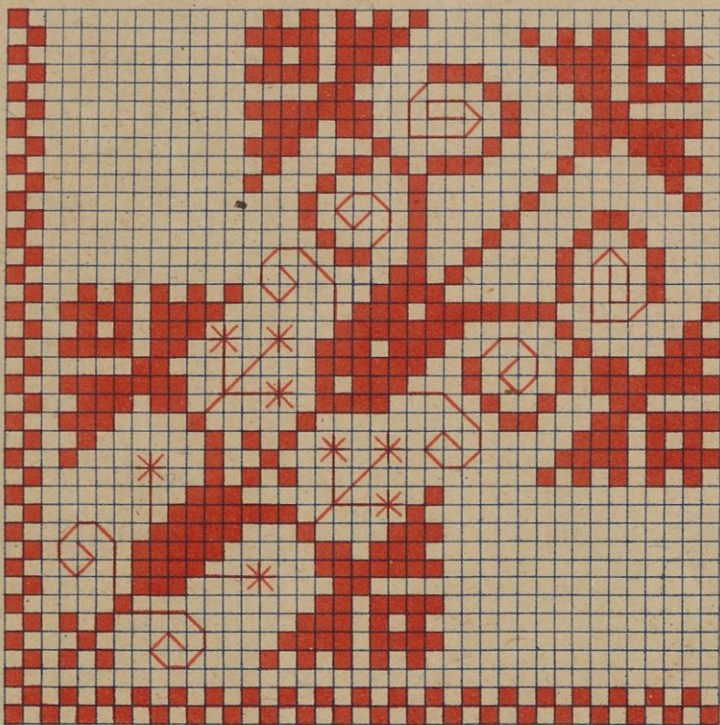
170

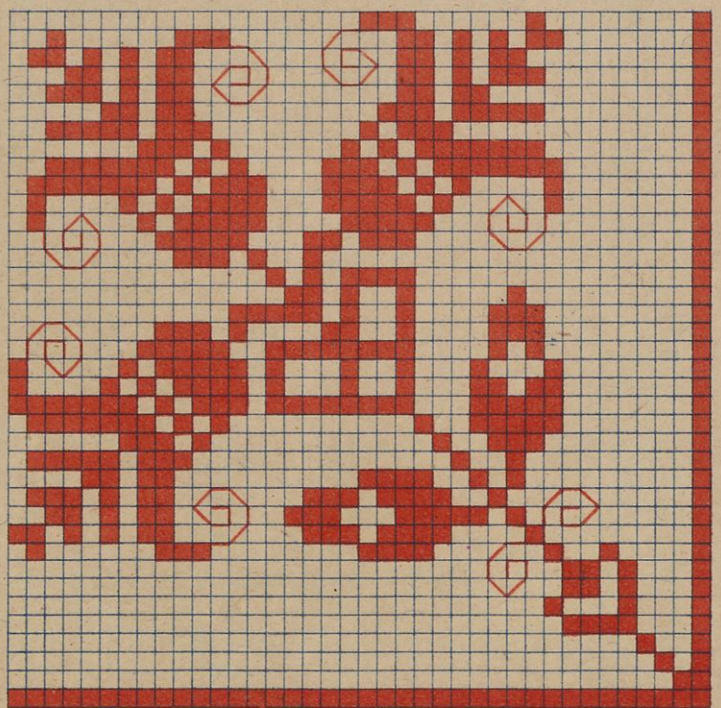
171

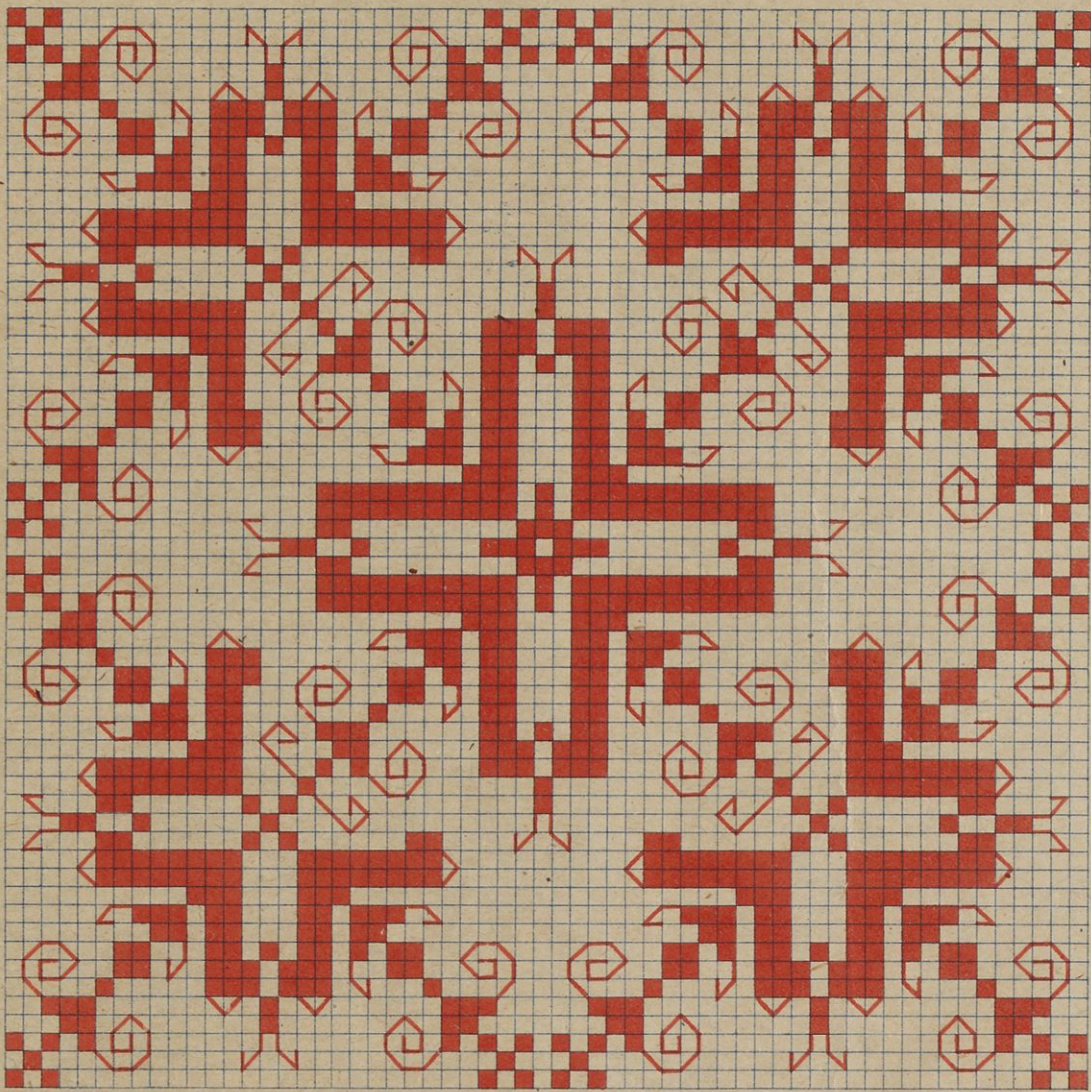
172

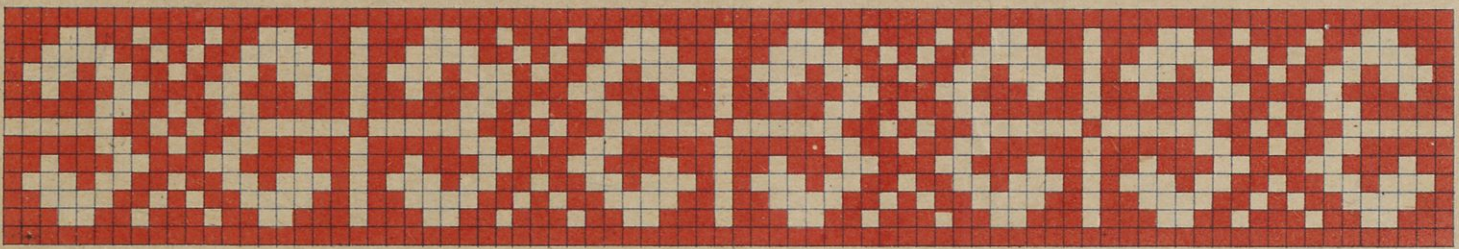
173

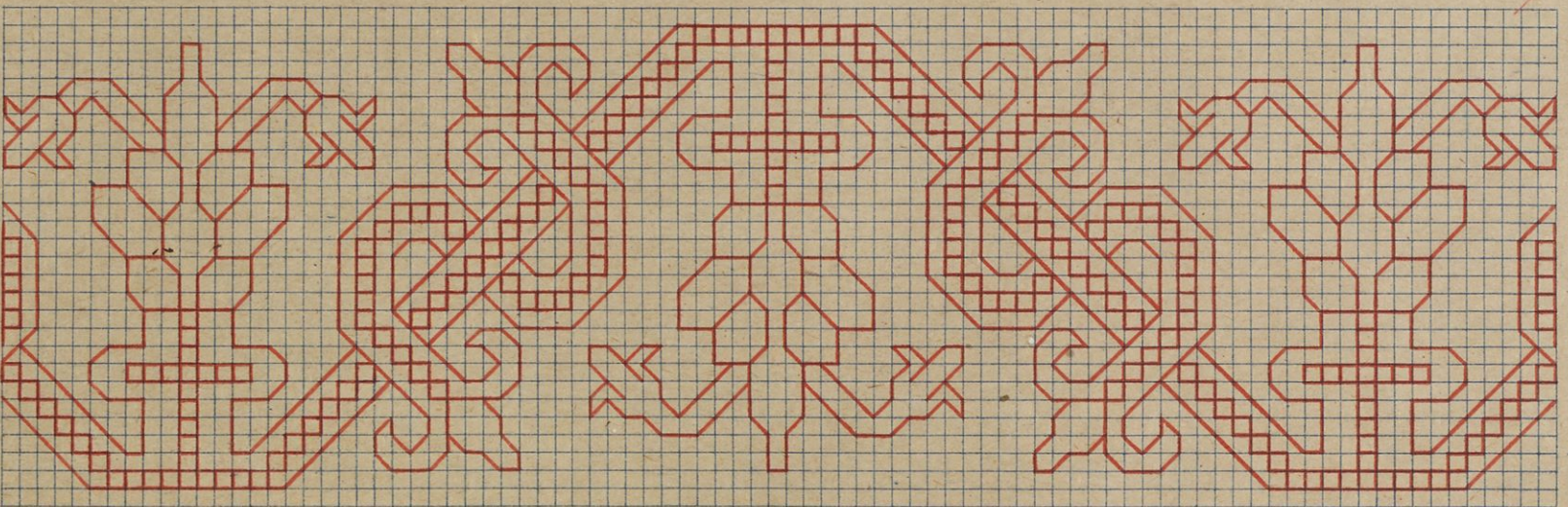
174

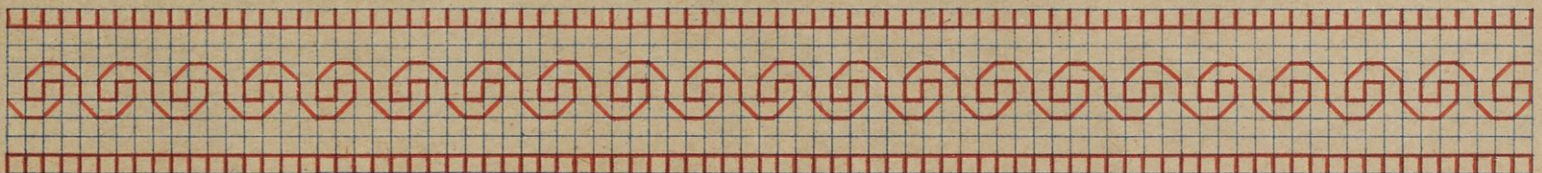
175

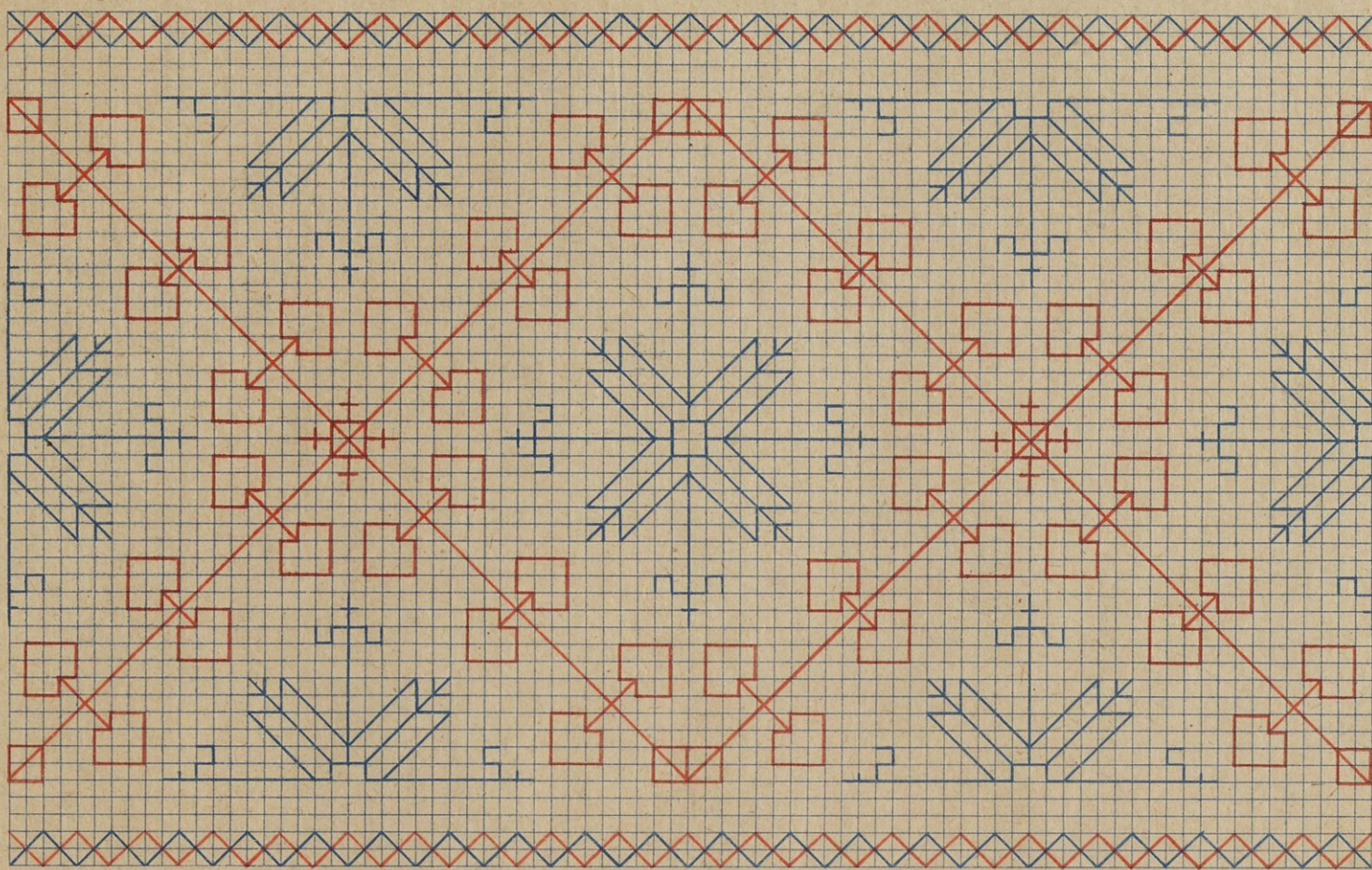
176

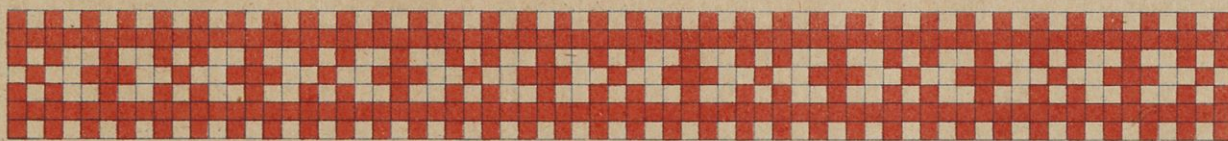
177

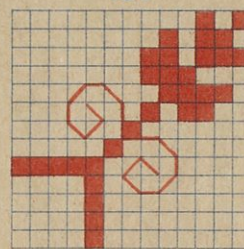
178

179

180

181

